

COLECȚIA COGITO

Balzac

MAXIME ȘI CUGETĂRI

Editura Albatros

Balzac
MAXIME ŞI CUGETĂRI

Editura Albatros

Culese
traduse
și prezentate
de
ANGHEL GHIȚULESCU

Colecția Cogito

Nepotului meu Codin

CUVÎNT ÎNAINTE

În Patologia vieții sociale *(operă ce urma să fie inclusă în lumea „Comediei Umane“, dar din care nu au fost scrise decît patru foiletoane publicate în 1833 în „Europe littéraire“), Balzac spune : „A existat în toate vremurile un om genial care s-a făcut secretarul epocii sale. Homer, Aristotel, Tacit, Shakespeare, Aretinul, Machiavelli, Rabelais, Voltaire au pus mîna pe pană și au scris ceea ce le dicta veacul lor“. Dacă cineva ar dori, astăzi, să continue enumerarea, cu siguranță că Honoré de Balzac s-ar impune ca cel mai îndrituit a fi considerat genialul secretar al primei jumătăți a veacului al XIX-lea francez ; pentru că Balzac, contestat adesea în secolul trecut, se bucură în zilele noastre nu numai de prețuirea cititorilor din lumea*

întreagă, ci și de aprecierea unanimă a criticii.

Începînd cu analizele făcute de pe pozițiile romantismului, realismului, pozitivismului, naturalismului, și pînă la contemporanele studii de pe poziții marxiste, freudiste, existențialiste, structuraliste, creațiile sale au fost supuse unei exegeze cuprinzătoare ; s-au emis păreri, s-au propus ori s-au găsit explicații pentru cutare sau cutare operă, s-au formulat judecăți de valoare convergente sau divergente ; indiferent însă de interpretările, concluziile la care se va fi ajuns, toate studiile au premers sau au confirmat părerea lui Engels expusă în scrisoarea către d-na Harkness : „Comedia Umană este o excelentă istorie realistă a «societății» franceze, descriind sub forma unei cronici, aproape an cu an, de la 1816 pînă la 1848, atacurile tot mai accentuate ale burgheziei ascendente contra nobilimii, care s-a reconstituit după 1815 (...). Balzac grupează întregul istoric al societății franceze, din care, chiar în detaliile lui economice (...), eu am învățat mai mult decît din toți istoricii, econo-

miştii şi statisticienii de profesie luaţi laolaltă".

Vremurile pe care le descrie Balzac în „Comedia Umană" (cu excepţia cîtorva opere inspirate din trecutul mai îndepărtat al Franţei) cuprind zbuciumatele evenimente dintre 1789 şi 1848, adică Revoluţia, Imperiul, Restauraţia, Monarhia din iulie. Dar nu evenimentele în sine îl interesează, ci ecoul lor în societate. Perioada pe care o înfăţişează cu predilecţie este epoca decantării urmărilor revoluţiei de la 1789, cînd aristocraţia caută să-şi recapete vechile privilegii în condiţiile noi, iar burghezia caută să-şi consolideze poziţiile cîştigate. Ciocnirile dintre clase, ca şi ciocnirile dintre membrii aceleiaşi clase fac ca societatea să devină o junglă. Şi Balzac s-a vrut secretarul acestei societăţi. Un secretar genial, necruţător. Cele peste 2000 de personaje din cele aproape 100 de romane şi povestiri care alcătuiesc „Comedia Umană" trăiesc, acţionează, suferă, speră, mînate de jocul etern al pasiunilor. Toţi eroii scrierilor sale sînt măcinaţi de dragoste ori ură, demonul cunoaşterii sau ambiţii fără noimă, risipă sau avariţie. Şi,

peste toate, dorința cea mai vie a membrilor celor două clase la acea vreme antagoniste : aristocratul, cu titlu, mereu în goană după avere, burghezul, cu avere, tînjind după un titlu, pe care să-l poată căpăta, eventual, prin politică. Toți caută să-și rotunjească averile, așa că „adevăratul rege“ este — o spune chiar Balzac — „piesa de cinci franci“ ; ei i se închină lumea descrisă în „Comedia Umană“.

În societatea aceasta nouă, compozită, apar și contradicții noi, nebănuite pînă atunci ; contradicții nu maniheice — între bine și rău, — ci contradicții dictate de interese sociale antagonice. Aristocrația demască hidoșenia burgheză, burghezia înfierează hidoșenia aristocratică și, într-o învălmășeală cumplită, toți, burghezi și aristocrați, pornesc la asalt către piscurile societății. Lupta lor este nespus de înverșunată pentru că — spune Balzac — omul este un adevărat depozit de pasiuni, sublime sau josnice, iar încăierarea pentru realizarea acestor pasiuni generează drama. Ba chiar tragedia, deoarece societatea burgheză nu pricepe pasiunea sublimă, în acea orînduire putîndu-se dez-

volta în special pasiunea josnică — patima am zice noi. De aici conflictul eroului cinstit cu societatea în care trăia și, tot de aici, una din principalele caracteristici ale „Comediei Umane" : un lung șir de romane ale eșecului, ale înfrîngerii celor ce ar fi trebuit să reușească.

Uriașa clar-viziune a lui Balzac descoperise marele adevăr că în societatea ce se năștea era prezent însuși sfîrșitul ei. El nu a descris Utopia ce s-ar fi putut clădi pe ruinele aristocrației, ci a înfățișat exact, fără iluzii, fără menajamente, oamenii pe care-i vedea tot timpul în jurul său sfîșiindu-se între ei. Personajele sale afirmau însă adevărul unei epoci, nu al unui caracter. Reducîndu-le la arhetipuri, întîlnim oameni cinstiți, în general înfrînți ; pătimași sau direct ticăloși — fie ei nobili sau burghezi — triumfînd de cele mai multe ori prin puterea banului.

Firesc, Balzac — fiu al burgheziei — este pentru lumea nouă ce se năștea. Realitatea însă îl obligă să nu creadă în eficiența progresului burghez. Dimpotrivă, el analizează critic dezumanizarea, alienarea individului în noua societate, fără a

se lăsa tentat de pozițiile estetizante sau romantic-paseiste ; el rămîne consecvent un realist care, alături de zvîrcolirile burgheziei, vede și inevitabila prăbușire a patriarhalismului aristocratic sub loviturile industriei născută din acumulare.

Dar poporul muncitor ? Marea masă a francezilor ? Ce loc ocupă și ce rol joacă în „Comedia Umană" ? Un loc destul de restrîns și un rol destul de șters ; doar în cîteva romane și numai ca personaje, nu ca clasă. Pentru că, la acea epocă, forța poporului nu se făcea simțită decît izolat și sporadic. Masele nu erau organizate, nu aveau o ideologie a lor. Ideile fourrieriste erau cunoscute și propagate doar în cercurile liberale. Pentru Balzac, pregnantă era situația existentă în cercurile din Paris și din alte orașe cunoscute de el : libertatea *cetățenească, sanctificată de revoluție, era anihilată în raporturile economice,* egalitatea *producătorului devenind o iluzie în fața unui concurent mai puternic sau a justiției ; în societatea aceea nouă, tot ce se putea vinde devine obiect — și ca obiect este privit salariatul, este privită*

femeia. Drepturile politice sînt condiționate de avere — iată ce s-a ales din egalitate. Cît privește fraternitatea... *jungla nu cunoaște asemenea „slăbiciune"...*

Care este poziția ideologică a lui Balzac, secretarul întîmplărilor petrecute în această junglă ? Ne-o spune chiar el, în celebra Prefață din 1842 la „Comedia Umană" : „Scriu în lumina a două Adevăruri eterne : Religia, Monarhia", pentru ca ceva mai departe să se declare și împotriva sistemului electoral. Sinceritatea nu trebuie să-i fie pusă la îndoială : Balzac a rămas toată viața un legitimist, un catolic, un antielectoral, un mistic (în Louis Lambert *și* Séraphita), *un adept al teoriei energiei vitale* (Pielea de șagren). *Peste întreaga sa operă se proiectează însă Balzac realistul critic ; geniul său l-a obligat să spună cinstit ceea ce constata, să disece fenomenul social în toată adîncimea și să-l redea artistic cu toată sinceritatea și toată forța. Care este, atunci, adevăra-*

tul Balzac ? — Şi unul, şi altul : Balzac cel sincer şi pasionat pentru o idee, pentru operă, pentru o femeie, Balzac muncind — el o spune — „demenţial" pentru a cîştiga cît mai mult ca să-şi poată satisface pasiunile, dar rămînînd veşnic dator. „Comedia Umană" relevă însă pe Balzac creatorul proteic, extrem de lucid, care a zugrăvit necruţător tabloul unei societăţi cu clase şi interese antagonice, în care aristocraţia se zbate în spasmele agoniei, iar burghezia se macină singură, îşi erodează valorile, îşi dovedeşte singură caracterul neviabil. Nu trebuie înţeles, din cele spuse, că Balzac ar putea fi inclus în curentul scriitorilor cu tendinţe socialiste. Unele idei ale socialismului utopic, amestecate cu idei de caritate creştină, există în lucrările sale (în special în Medicul de ţară)*, dar atît. Soluţii pentru rezolvarea situaţiei Balzac nu a dat. Apar doar din cînd în cînd unele sugestii pe măsura „ideologiei" lui, cum ar fi crearea unei aristocraţii nu de blazon ci de merit, de funcţionalitate, şi a unei burghezii a cinstei, nu a goanei după avere, adică... o imposibili-*

tate înscrisă în însuşi caracterul funciar al fiecăreia dintre aceste clase. Ceea ce, dealtfel, reiese chiar din opera lui.

Această nepretenţioasă şi cu totul incompletă privire asupra creaţiei literare balzaciene nu-şi găseşte alt rost decît acela de a înlesni un răspuns la întrebarea : ce rămîne valabil din gîndirea lui Balzac pentru a fi inclus într-un volum de „Maxime şi Cugetări" din opera sa ? Fără îndoială că pe cititorul de azi nu-l mai poate interesa cutare sau cutare idee condamnată de însuşi mersul istoriei în acest aproape un veac şi jumătate de cînd erau afirmate, fără a fi însă susţinute prin transfigurare artistică. Rămîn însă valabile judecăţile de valoare asupra societăţii, vorbele spuse de el sau de vreunul din eroii săi. Iată, deci, un bun pe care-l recunoaştem : Balzac, martor necruţător al acuzării în procesul istoric al unei societăţi pe care noi şi alte popoare am înlocuit-o cu societatea nouă, superioară, societatea socialistă. Dar se impune şi alt Balzac : cel ce a ştiut să

scormonească pînă în străfundul inimilor omenești, deslușind jocul sentimentelor. Multe, foarte multe din gîndurile sale sînt valabile și astăzi. Cunoscîndu-le mai bine, identificîndu-le în el însuși, cititorul de azi va fi ajutat să se situeze și moral pe o treaptă superioară, cît mai apropiată de nivelul impus de societatea în care trăiește și pe care el însuși o făurește.

Un interes cu totul aparte, și nu numai pentru această culegere, ci pentru o mai justă înțelegere a omului Balzac, o prezintă și publicistica lui, destul de puțin cunoscută și mai puțin studiată. Într-o serie de articole, el se situează foarte aproape de epoca noastră. Oare o frază ca aceasta : „Marea burghezie va oferi mai multe capete de tăiat decît nobilimea ; și chiar dacă ea posedă puști, apoi va avea ca adversar tocmai pe cei care le fabrică" — nu prevestește clar revoluția proletară ? Balzac scria aceasta însă în 1844, în articolul „Ceea ce dispare din Paris". În treacăt fie spus, ediția de Opere complete *(1869—1876) publicată de Calman-Lévy elimină această frază, probabil socotită prea in-*

cendiară, prea amintind de Comună. Deosebit de interesante cugetări, unele de o stringentă actualitate, mai găsim în publicistica lui Balzac și cu privire la popor, patriotism, drepturile maselor, colaborarea internațională etc., etc.

Are generația de azi dreptul de a reține din Balzac ideile *din opera lui, și nu ceea ce el declara, fără a aduce și o acoperire artistică ? Lăsăm ca răspunsul să fie dat de contemporanii lui. Iată ce spunea, printre alții, ziaristul regalist Thureau-Dangin : „În zadar caută Balzac să afișeze opinii regaliste, ba chiar absolutiste, în zadar face pe catolicul și pe teocratul (...) pentru că atît prin talentul cît și prin opiniile sale el nu-i decît un revoluționar. (...) Balzac nu-și trîmbițează solemn, ca atîția alții, intenția de a distruge societatea, dar o înfățișează atît de hîdă încît dă dreptate pînă și celor mai înverșunați dușmani ai ei (...) Cu greu am putea găsi o mai supărătoare și mai primejdioasă acuzație strigată în gura mare, fie chiar una pe față și mai dogmatic socialistă !" Iar în fața mormîntului unde urma să se odihnească pe veci*

mult prea zbuciumatul Balzac, Victor Hugo spunea : „În pofida lui, fie că el ar vrea sau nu, că ar accepta sau nu, autorul acestei opere imense și stranii face parte din puternica rasă a scriitorilor revoluționari".

Pentru această culegere[1] *a fost cercetată nu numai „Comedia Umană", ci întreaga creație balzaciană publicată, adică în plus : teatrul,* Povestirile hazlii, *romanele din tinerețe, fragmentele de opere literare, publicistica și corespondența. Ca text de bază a fost folosită ediția Marescq (1854) de* Opere Complete, *republicată stereotip de Michel-Lévy și Calman-Lévy. Ediția — în format mare, cu text pe două*

---

[1] După cîte cunoaștem, nici în Franța, nici în altă țară nu s-a alcătuit o asemenea culegere. În 1845, Balzac vînduse editorului Plon dreptul de a culege din operele sale și a publica un volum de maxime și cugetări. Culegerea nu a fost realizată în timpul vieții lui Balzac. Abia în 1854 Barbey d'Aurevilly începe o asemenea lucrare, din care nu au fost însă publicate decît capitolele „religia" și „politica", republicată în 1909 de editura Lemerre.

coloane, cu gravuri de Daumier, Meissonier, Bertall, Gavarni, Lampsonius etc. — cuprinde în 8 volume „Comedia Umană" și teatrul, iar în alte două volume cele 10 romane din tinerețe. Ediția aceasta nu diferă decît prin amănunte stilistice de recentele ediții Pléiade, Integrale, Garnier etc., care țin seama de corecturile manuscrise făcute de Balzac pe un exemplar din ediția Furne. Pentru fragmente și publicistică au fost folosite volumele respective din Opere Complete *ediția Calman-Lévy și ediția Conard-Bouteron. Diferite alte ediții au fost folosite pentru corespondență, inclusiv corespondența cu contesa poloneză Eva Rzewuska-Hanska, viitoarea lui soție.*

Aproape în totalitatea lor, maximele, sentințele, cugetările reproduc fraze integrale, clare, directe. Numai în unele cazuri au fost făcute eliminări de cuvinte parazitare, necesitate, în textul francez, de cursul povestirii (ca : „zise el", „răspunse el, adăugînd" ș.a.m.d.) sau cînd interveneau fraze incidentale în cursul sentinței. Toate au fost traduse din nou, indiferent

dacă opera din care sînt culese a fost publicată sau nu în românește. Pentru a elimina posibilitatea unor false interpretări, cînd sînt redate vorbele unui personaj iar textul poate lăsa îndoieli, s-a indicat dacă cel ce vorbește este un om cinstit sau un scelerat. În unele cazuri a fost reprodus și textul francez.

ANGHEL GHIȚULESCU

HONORÉ DE BALZAC

— **cîteva repere bio-bibliografice** —

Franța între 1789 și 1848 : *1789 — începe revoluția burgheză ; 1799 — Napoleon Bonaparte este declarat prim consul; 1804 — Napoleon este încoronat împărat. Începe un lung șir de războaie în care Franța se luptă cu aproape toată Europa ; 1814 — Napoleon este detronat ; coaliția anti-franceză ajunge cu trupele la Paris. Restaurarea Bourbonilor pe tronul Franței, prin Ludovic al XVIII-lea, cu o scurtă revenire (cele 100 de zile) a lui Napoleon, în 1815 ; 1824 — urmează la tron Carol al X-lea ; 1830 — revoluție burgheză, care aduce pe tron pe „regele-burghez" Ludovic-Filip. Acum burghezia își afirmă supremația politică și economică, pe cînd aristocrația încearcă mai departe să-și recîștige vechile privilegii ; în 1831 și 1834 au avut loc răscoalele țesătorilor din Lyon,*

primele acțiuni ale muncitorilor împotriva dominației burgheze ; 1848 — revoluția burghezo-democratică, terminată cu instaurarea Republicii Franceze.

1799—1816. În 1799 se naște, la Tours, Honoré Balzac, fiu al directorului aprovizionării unei divizii militare, Bernard-François Balzac (53 de ani, numele bunicilor săi fiind Balssa), și al soției sale Charlotte-Laure Salambier (21 de ani). În 1800 se naște Laure, în 1802 Laurence, iar în 1807 Henry-François, probabil un fiu adulterin, tată fiindu-i castelanul de Saché. Încă de la naștere, Honoré este dat în grija unei doici, la țară, unde este trimisă apoi și sora sa Laure. În 1804 Honoré este înscris la un pension din Tours, apoi în 1807 la colegiul Oratorienilor din Vendôme, pe care îl părăsește în 1813, „bolnav de atîtea lecturi". În 1814 familia Balzac se mută la Paris, Honoré continuînd studiile la pensionul Lepître și apoi la institutul Ganser, pînă în 1816, cînd intră ca mic slujbaș la un avocat, în același timp urmînd facultatea de drept și audiind cursuri de filosofie la Sorbona.

Perioada copilăriei și adolescenței i-a lăsat lui Balzac gustul amar al frustrării (evident și în opera sa). Toată viața a tînjit după viața familială, simțind mai ales lipsa dragostei materne. Anii petrecuți împreună la aceeași doică au cimentat prietenia dintre Honoré și sora sa, Laure rămînîndu-i pentru întreaga viață cea mai apropiată prietenă și confidentă.

1817—1821. Honoré încearcă să scrie Note asupra filosofiei și religiei *și* Note asupra nemuririi sufletului *— fruct al lecturilor și al ideilor sale mistice. În 1819 tatăl său este scos la pensie și familia se mută la Villeparisis. Lui Honoré, care își trecuse bacalaureatul în drept dar refuză să devină notar, i se acordă șansa de a-și cîștiga existența ca scriitor. Balzac alege scrisul „nu ca pasiune, nici ca misiune, ci ca profesiune". Rămîne singur la Paris, într-o mansardă. Proiectează un roman, apoi o operă comică, o tragedie și în cele din urmă se fixează asupra unei tragedii în cinci acte, în versuri —* Cromwell, *pe care o termină în 1820. Citită în fața familiei, tragedia dezamăgește, iar un profesor che-*

mat să decidă declară : „autorul poate să facă orice, afară de literatură“. Balzac se îndreaptă din nou către roman, începe Falthurne, Sténie, O oră din viaţa mea, *rămase neterminate.*

Laure se căsătoreşte cu Surville în 1820. Laurence se căsătoreşte cu Monzaigle în 1821 — o căsătorie nefericită, care-i aduce moartea în 1825. Henri-François este trimis în colonii, pentru a-şi face o situaţie, unde va muri, sărac, în 1858.

1821—1829. Balzac locuieşte la Villeparisis, dar vine des la Paris, unde cunoaşte pe Auguste Lepoitevin, zis d'Egreville ; acesta avea un adevărat atelier — cu mulţi colaboratori — de fabricat romane de consum, gustate de public. Aşa se face că în ianuarie 1822 apare prima tipăritură a lui Balzac : Moştenitoarea familiei Birague, *semnată de Viellerglé (anagrama lui Egreville) şi lord R'Hoone (anagrama lui Honoré), apoi în martie* Jean-Louis, *pentru ca în iulie să urmeze* Clotilde de Lusignan *semnată numai R'Hoone, iar în noiembrie* Vrăjitorul *şi* Vicarul din Ardeni, *semnate Horace de Saint-Aubain. În 1823*

teatrul „Gaîté" îi refuză melodrama Negrul. *În mai, tot sub semnătura Saint-Aubain, publică* Ultima Zînă, *apoi în 1824* Argow-piratul, *pentru ca în 1825 să publice anonim* Wann-Chlore. *Toate aceste romane poartă pecetea scrierilor cerute de publicul de pe atunci, înscriindu-se în una din aceste trei tendințe : a) romanul de intrigă sentimentală, cu întîmplări patetice, petrecute aproape exclusiv în lumea aristocrației, cu îmbogățiri și dezastre, pasiuni violente, fraze sforăitoare ; b) romanul negru, în care se făcea apel la extraordinar și la fantastic, cu tîlhari scelerați sau apărători ai inocenței, cu victime nevinovate salvate în ultima clipă ; c) romane vesele, în care eroii aparțin burgheziei sau poporului, aristocrația fiind caricaturizată.*

Frecventează cercurile legitimiste, dar și pe ale ziariștilor cu vederi liberale. În 1824 publică, anonim, broșura Dreptul primului născut — *în care apără dreptul la moștenire de pe vremea aristocrației și deplînge fărîmițarea averilor prin moștenire, așa cum prevedea Codul civil bur-*

ghez — *şi* Istoria imparţială a iezuiţilor — *în care apără acest ordin religios. Scrie, împreună cu Raisson — publicist, autor al unor opere de comandă — pe care-l cunoscuse în 1823,* Codul oamenilor cum-se-cade *şi, probabil, şi alte asemenea lucrări, genul aşa-ziselor „fiziologii", „tratate", „coduri" etc. (în care erau analizate cu umor unele trăsături sau apucături ale societăţii moderne) fiind mult gustat de public.*

În 1822 cunoaşte pe d-na Berny (1777—1836) care va deveni „la Dilecta" şi îi va fi nu numai amantă pasionată, ci şi educatoare în societate, sfătuitoare în literatură, prieten mereu gata să-i sară în ajutor în afacerile lui băneşti. Prin 1825, datorită sorei sale Laure, se împrieteneşte cu familia Carraud. Cam în aceeaşi vreme începe o legătură destul de viforoasă cu ducesa d'Abrantès.

Literatura nu-i aducea însă banii de care avea nevoie pentru a duce viaţa mondenă în care-şi făcuse intrarea. Aşa că, începînd din 1825 pînă în 1828, se lan-

sează în afaceri de editură, cumpără o tipografie, o vinde în pierdere, apoi cumpără o turnătorie de litere, afacere din care se retrage cu o datorie de peste 50.000 de franci, acoperiți de mama lui și d-na de Berny. Singurul cîștig al lui Balzac, ca editor și tipograf, în această perioadă, a fost cunoașterea și strîngerea legăturilor cu numeroase cercuri de scriitori. După această experiență se îndreptă din nou spre literatură și în 1829, găzduit de sora sa Laure Surville și apoi de generalul Pommereul, scrie „Șuanii", roman despre vremea revoluției, în care, deși mai păstrează ceva din tehnica romanelor „negre", adîncește caracterul personajelor, reușește să înfățișeze veridic o epocă.

1829—1834. Apare în librării volumul Șuanii, *prima operă semnată Balzac. În același an (1829) apare* Fiziologia căsătoriei, *semnată „Un tînăr burlac" ; opera iscă o oarecare vîlvă, prin îndrăznelile autorului în descrierea unor situații, care de altfel ar fi putut alăctui materia primă pentru zeci de povestiri. Balzac dovedea însă aici un ascuțit spirit de analiză, exe-*

cutînd o necruțătoare radiografie a situației multor familii, ceea ce făcea ca această scriere să se situeze cu mult deasupra genului în care, formal, se înscria. Se lansează, astfel, definitiv în literatură. În anii următori publică peste 300 de povestiri și articole în diferite reviste. Scrie (sub pseudonim) la presa de opoziție și (iscălind cu numele său) la presa regalistă. Pe broșura Anchetă privind două ministere *iscălește pentru prima dată* de *Balzac, adăugîndu-și astfel numelui o particulă nobiliară. Publică volumul* Scene din viața particulară, *cuprinzînd* La Motanul cu mingea, Bal la Sceaux, Vendetta, A doua familie *etc., apoi* Romane și povestiri filosofice, *cuprinzînd și* Pielea de șagren, *operă care atrage atenția. La ediția a II-a a acestei cărți este adăugată o prefață a lui Philarète Chasles (literat și, mai tîrziu, profesor de literatură străină la Collège de France, cel care în 1866 a prefațat și volumul cuprinzînd poeziile lui Bolintineanu, traduse în franceză sub titlul „Brises d'Orient"), în care eruditul literat căuta să explice sistemul romanesc al lui Balzac și*

ce aduce el nou în literatură. Balzac scrie operă după operă (printre altele Eugénie Grandet *şi* Medicul de ţară), *iar în 1834 îşi grupează scrierile în două mari serii :* Studii de moravuri *şi* Studii Filosofice. *Prin 1830 colaborase şi la apocrifele* Memorii *ale lui Sanson, călăul din Paris de pe vremea Revoluţiei, din care un fragment, intitulat* Un episod pe vremea Terorii, *a fost inclus în Comedia Umană. Pentru noi, românii, prezintă interes o povestire intercalată în Memorii, despre un călău improvizat în Moldova, „ţară în care de zece ani nu mai avusese loc nici o execuţie, deoarece acolo crimele sînt foarte rare".*

Începe (1832) publicarea Povestirilor hazlii, *în care pastişează tonul şi limba povestirilor galante medievale.*

În 1832 primeşte o scrisoare iscălită „Străina" (l'Etrangère), în care i se făceau unele observaţii în legătură cu opera. Îi răspunde printr-o notiţă într-un ziar, apoi se încheagă o corespondenţă. Aşa începe lungul roman de dragoste cu contesa poloneză Ewa Rzewuska Hanska, încununat de-abia în 1850 prin căsătoria lor, cele-

brată doar cu cinci luni înainte de moartea lui Balzac.

1835—1841. Apare Moş Goriot, *în care îşi pune în practică marea sa idee : revenirea personajelor dintr-o operă în alta. Publică* Gambara, Slujbaşii, Crinul din vale, O fiică a Evei, *prima parte din* Iluzii pierdute etc. *Publicul gustă tot mai mult romanul „balzacian", adică povestirea logică şi completă, bazată pe descriere şi analiză, a unei întîmplări. Principalele arme ale autorului sînt invenţie pe baza observaţiei, gîndire, sentiment.*

În 1836 este director al publicaţiei „Chronique de Paris", în care publică, sub titlul „Franţa şi străinătatea", o serie de Scrisori făcînd — am zice noi astăzi — o adevărată cronică externă. Unul dintre principalele sale subiecte, tratat de mai multe ori cu căldură şi îngrijorare, este soarta Principatelor Române, prinse în angrenajul intereselor marilor puteri : Anglia, Prusia, Austria, Rusia ţaristă, Imperiul Otoman.

În acelaşi an începe publicarea „Operelor complete ale lui Horace de Saint-Au-

bain", în care reia, uneori cu titluri schimbate, romanele sale dinainte de 1829, și adăugînd în 1840 încă două titluri : Dom Gigadas *și* Excomunicatul.

În 1840 redactează singur trei numere din „La revue parisienne" în care, pe lîngă opere literare (Z. Marcas, Un prinț al boemei), *publică și articole ca acela despre Stendhal, cel despre muncitori etc.*

Piesa sa Vautrin *este interzisă după prima reprezentație, deoarece actorul principal, care juca rolul unui fost ocnaș, își făcuse o mască semănînd cu... regele. Este ales membru, apoi în 1841 președinte de onoare al Societății oamenilor de litere. Candidează la Academia franceză, dar se retrage aflînd că și Hugo și-a depus candidatura. Ales a fost însă un anume Flourens.*

1842—1844. Începe publicarea Comediei Umane, cu celebra ei Prefață și cu împărțirea definitivă a operei în : Studii de moravuri (cuprinzînd scene din viața particulară, din provincie, din Paris, politică, militară, de campanie), Studiii filosofice și Studii analitice. Concomitent apar Honorine, Un debut în viață *etc. Află că*

Hanski a murit și i se înrădăcinează ideea de a se căsători cu „Străina". În acest scop lucrează și mai mult, pentru a scăpa de datorii. Dar excesele făcute cu lucrul noaptea, bînd cantități enorme de cafea, încep să-și spună cuvîntul : Balzac se îmbolnăvește. Scrie însă mai departe, apoi face o călătorie la Hanska, în Ucraina. Se înapoiază la Paris tot mai bolnav, suferind de nevralgii puternice. Drama sa Pamela Giraud *nu are succes pe scenă. Totuși scrie și alte piese.*

1845—1846. Primește Legiunea de onoare. Publică Un om de afaceri, *părți din* Splendorile și mizeriile curtezanelor. *Se întîlnește cu Hanska la Dresda, apoi la Neapole. Speră să aibă un copil de la ea, dar către sfîrșitul lui 1846 află că Ewa a pierdut sarcina.*

1847—1850. Apar (1847) ultimele sale mari romane : Vărul Pons *și* Verișoara Bette. *Pleacă la castelul de la Wierzchownia al doamnei Hanska, unde rămîne pînă în ianuarie 1848. Face proiecte literare, pe care însă nu le poate duce la îndeplinire. Se întoarce în Franța. Zilele revoluției le petrece departe de tumultul mulțimii, la*

țară. Piesa Mama vitregă *are succes, dar nu de lungă durată, poporul din Paris fiind în plină revoluție. În noiembrie pleacă din nou la Wierzchownia, unde rămîne tot anul 1849. Face din nou planuri, dar starea sănătății îl împiedică să scrie. Pe lîngă vechea lui suferință se îmbolnăvește și de „friguri moldovenești", venite — scrie el sorei sale, Laure, Zulmei Carraud și editorului Souverain — „tocmai de prin Bălțile Dunării". Activitatea lui scriitoricească se limitează acum la scrisori. Planuri și dorințe avea însă mereu. De pildă, scrie mamei să-i cumpere de la Galeria regală „stampele cu costume valahe" și să le dea la legat.*

După o iarnă grea, la 14 martie, într-o biserică din Berdișev, Honoré de Balzac se căsătorește cu Ewa Rzewska. La 20 mai 1850 ajunge, epuizat de boală și drum, la Paris. Medicii nu-l mai pot ajuta. La 18 august Balzac moare, fiind înmormîntat la Père-Lachaise. Lentele dricului au fost ținute de Hugo, Dumas, Sainte-Beuve și ministrul de interne Baroche. Cuvîntarea funebră a fost rostită de Hugo.

A. Gh.

„Mă numesc Honoré ; *și vreau să fiu credincios numelui meu"*.
(Scrisoare către Ewa Hanska, martie 1833)

„Nimic altceva nu-i cu putință pentru mine, decît munca fără preget căreia m-am dăruit, munca aceasta, mîntuitoarea mea, care-mi va aduce libertatea, care-mi va da din nou aripi".
(Scrisoare către Ewa Hanska, decembrie 1834-ianuarie 1835)

„Mi-e scîrbă să-mi prostituez propriile mele emoții în public și nimic din ceea ce mi se întîmplă nu va fi cunoscut vreodată".
(Scrisoare către Louise — persoană neidentificată —, august 1836)

„Alcătuind un inventar al viciilor și virtuților, adunînd laolaltă principalele fapte provocate de pasiuni și patimi, zugrăvind caractere, alegînd principalele evenimente petrecute în Societate, compunînd tipuri prin îmbinarea trăsăturilor mai multor caractere omogene, poate voi reuși să scriu istoria uitată de atîția istorici : cea a moravurilor. Cu multă răbdare și mult curaj poate că voi realiza pentru Franța secolului al XIX-lea cartea aceea pe care toți regretăm că din nefericire nu ne-au lă-

sat-o Roma, Atena, Tirul, Memfis, Persia, India asupra civilizaţiei lor".
(Prefaţa la Comedia Umană, 1842)

„La urma urmelor, iată jocul pe care-l joc. Patru oameni vor fi cunoscut o viaţă uriaşă : Napoleon, Cuvier[1]*, O'Connell*[2]*, şi vreau ca eu să fiu al patrulea. Primul a trăit viaţa Europei ; el şi-a injectat armate întregi ! Al doilea şi-a închinat globului pămîntesc viaţa ! Al treilea a întrupat în el un popor ! Eu, eu voi fi purtat în capul meu o întreagă societate".*
(Scrisoare către Ewa Hanska, februarie 1844)

1. Georges Cuvier (1769—1832), geolog şi paleontolog francez ; 2. Daniel O'Connell (1775—1847), revoluţionar şi polemist irlandez, care a obţinut independenţa Irlandei.

„Cred că nu-i deloc nevoie ca oamenii a căror viaţă şi ale căror opere sînt de douăzeci de ani în faţa publicului să-şi mai expună crezul lor politic".

(Răspuns dat, prin presă, preşedintelui Fraternităţii Universale, care în 1848 îl invitase să fie membru al asociaţiei, cerîndu-i să facă, cu acest prilej, şi o profesiune de credinţă).

TABEL DE SIMBOLURI ŞI NUMERE
folosite pentru identificarea operelor din care au fost extrase maximele și cugetările

Prezenta culegere a fost făcută din circa 200 de opere ale lui Balzac. Cum indicarea titlului la fiecare maximă ar duce la o pierdere de spaţiu, am folosit un simbol, o siglă, pentru titlurile din Comedia Umană şi un număr pentru titlurile din toate celelalte opere. Sigla sau numărul este urmat de un alt număr indicînd pagina ediţiei Marescq. (O pagină din această ediţie echivalează cu circa 5 pagini dintr-o ediţie obişnuită.) *Deputatul de Arcis*, *Ţăranii* şi *Micii burghezi*, romane postume, terminate de altcineva, au fost luate în considerare numai pentru părţile scrise de Balzac.

COMEDIA UMANĂ

Ai	Amanta imaginară (La fausse maîtresse)
AS	Albert Savarus
Asf	Alt studiu de femeie (Autre étude de femme)
At	O afacere tenebroasă (Une ténébreuse affaire)
B	Béatrix
BN	Banca Nucingen (La maison Nucingen)
C	Contractul de căsătorie (Le contrat de mariage)
Ca	Căutarea absolutului (La recherche de l'Absolu)
CB	César Biroteau

Cfş	Comedianţi fără s-o ştie (Les comédiens sans le savoir)
Ch	Colonelul Chabert (Le colonel Chabert)
CM	Caterina de Medici
Cn	Capodopera necunoscută (Le chef d'œuvre inconnu)
Cnt I, II	Inversul istoriei contemporane (L'envers de (l'histoire contemporaine:). I D-na de la Chanterie; II Iniţiatul
Cop	Copilul blestemat (L'enfant maudit)
CU	Comedia Umană (titlu citat pentru prefaţa din 1842)
Cv	Crinul din vale (Le lys dans la vallée)
DA	Deputatul de Arcis
DC	Domnul Cornelius (Maître Cornelius)
Df	A doua familie (Une double famille)
Dm	O dramă la marginea mării (Un drame au bord de la mer)
Dv	Un debut în viaţă
EG	Eugénie Grandet
ET	Un episod în timpul Terorii (Un épisode sous la Terreur)
Evl	Elixirul de viaţă lungă (L'élixire de longue vie)
F	Doamna Firmiani
Fb	Fata bătrînă (La vieille fille)
Fc	Fiziologia căsătoriei (La physiologie du mariage)
FE	O fiică a Evei (Une fille d'Éve)
FG	Faimosul Gaudissart (L'illustre Gaudissart)
Fp	Femeia părăsită (La femme abandonnée)
F 30	Femeia de treizeci de ani (La femme de trente ans)
G	Cămătarul Gobseck (Gobseck)

Ga	Gambarra
G II	Gaudissart al II-lea
H	Honorine
Hr	Hanul roşu (L'auberge rouge)
I	Punerea sub interdicţie (L'interdiction)
ICF	Isus Cristos în Flandra (Jésus-Christ en Flandre)
Ip I, II, III	Iluzii pierdute (Illusions perdues I — Cei doi poeţi; II — Un geniu provincial la Paris; III — Chinuri de inventator
I 13 I, II, III	Istoria celor 13 (Histoire des treize) I — Feragus; II — Ducesa de Langeais; III — Fata cu ochii de aur)
La	Liturghia unui ateu (La messe de l'athée)
Lc	Liniştea căminului (La paix du ménage)
LL	Louis Lambert
M	Familia Marana (Les Marana)
Mb	Micii burghezi (Les petits bourgeois)
Md	Muza departamentului (La muse du département)
MDo	Massimila Doni
Me	Mesajul; sau Ultima dorinţă (Le message)
MG	Moş Goriot (Le père Goriot)
Mî	Melmoth împăcat (Melmoth reconcilié)
Mm	Casa „La motanul cu mingea" (La maison du chat qui pelote)
MMi	Modeste Mignon
Mn	Memoriile a două tinere neveste (Mémoires de deux jeunes mariées)
Mţ	Medicul de ţară (Le médecin de campagne)
Mz	Mici mizerii ale vieţii conjugale (Petites misères de la vie conjugale)
Oa	Un om de afaceri (Un homme d'affaires)
P	Pierrette

Pb	Un prinț al boemei
Pch	Pielea de șagri; Pielea de șagren (La Peau de chagrin)
PG	Pierre Grassou
Ps	Preotul din sat (Le curé de village)
Pt	Pescuitori în apă tulbure (La rabouilleuse; Un ménage de garçon)
Pun	Punga (La bourse)
S	Bal la Sceaux
Sa	Sarrasine
SC	Secretele prințesei Cadignan
Sc I, II, III, IV	Splendorile și suferințele curtezanelor (Splendeurs et misères des courtisanes) I — Cum iubesc cocotele; II — Cît îi costă amorul pe bătrîni; III — Unde duc căile greșite; IV — Ultima întrupare a lui Vautrin
Se	Séraphita
Sf	Studiu de femeie (Étude de femme)
Sl	Slujbașii (Les employés)
Sv	Salonul cu vechituri (Le cabinet des Antiques)
Ș	Șuanii (Les Chouans)
Țr	Țăranii (Les paysans)
UM	Ursule Mirouet
V	Vendetta
VB	Verișoara Bette (La cousine Bette)
VP	Vărul Pons (Le cousin Pons)
VT	Vicarul din Tours (Le curé de Tours)
ZM	Z. Marcas

(Un simbol, urmat de prescurtarea pref, și o dată arată prefața la opera respectivă și data ediției)

TEATRU

1 Mercadet
2 Mama vitregă (La marâtre)
3 Pamela Giraud
4 Isteţimile lui Quinola (Les ressources de Quinola)
5 Vautrin
6 Şcoala căsniciilor (L'école des ménages)
7 Cromwell
8 Negrul (Le nègre)

POVESTIRI HAZLII (Contes drolatiques)

10 Prolog
11 Pretina regelui (La mye du roy)
12 Zburdălniciile regelui Ludovicu al unşpelea (Les joyeulsetez du Roy Louys le onzieme)
13 Fecioara din Tuluza (La pucelle de Tilhouse)
14 Fraţii de arme (Les frères d'armes)
15 Femeia ce părea a fi o stricată (La faulse courtizanne)
16 Michiduţă (Le succube)
17 Deznădejde în dragoste (Dezesperance d'amour)
18 Stăruinţă în dragoste (Perseverance d'amour)
19 Norocul e de tagmă femeiască (La fortune est toujours femelle)
(Traducerea încearcă să redea izul de limbă franceză medievală, aşa cum este folosită de Balzac în aceste povestiri.)

ROMANELE DIN TINEREŢE

20 Moştenitoarea familiei Birague (L'heritière de Birague)
21 Fiica regăsită (La fille trouvée; Jean-Louis)

22 Frumosul evreu (Le beau juif; L'Israélite; Clotilde de Lusignan
23 Vicarul din Ardeni (Le vicaire d'Ardennes)
24 Centenarul; Vrăjitorul (Le Centennaire; Le sorcier; Les deux Beringheld)
25 Ultima Zînă; Noua lampă fermecată (La dernière fée; La nouvelle lampe merveilleuse)
26 Argow-piratul; Anette şi ucigaşul (Argow le pirate; Annette et le criminel)
27 Jane cea palidă (Jane la Pâle; Wann-Chlore)
28 Excomunicatul (L'Excommunié)
29 Convertitul (Le Converti; Dom Gigadas)

FRAGMENTE DE OPERE NETERMINATE (proză)

30 Moştenitorii Boisrouge (Les héritiers Boisrouge)
31 Teatrul aşa cum este (Le théatre comme il est)
32 Mostre de cozerie franţuzească (Echantillons de causerie française)
33 Între savanţi (Entre savants)
34 Mucenicii neştiuţi (Les martyrs ignorés)
35 Viaţa şi aventurile administrative ale unei idei fericite (La vie et les aventures administratives d'une idée heureuse)
36 O oră din viaţa mea (Une heure de ma vie)
37 I, Preotul catolic (Le prêtre catholique) prim a
II, III a doua şi a treia versiune
38 Gloria proştilor (La gloire des sots)
39 Domnişoara de Vissard (Mademoiselle de Vissard)
40 Scriitoarea (La femme auteur)
41 Spitalul şi poporul (L'Hôpital et le peuple)

teatru

42 O piesă fără nume (de prin 1830)

43 La Gina
44 Richard Inimă de burete (Richard Coeur-d'Éponge)
45 Orgon

PUBLICISTICĂ — SCRIERI DIVERSE

50 Istoria imparţială a iezuiţilor — 1824
51 Codul oamenilor cum-se-cade — 1825 şi 1854
52 Mic dicţionar al firmelor din Paris — 1826
53 Fragoletta — *Mercure du XIX-ème siecle* 1829
54 Despre romanul istoric — *Mercure* 1831
55 Studiu de moravuri cu ajutorul mănuşilor — *La Silhouette*, ianuarue 1830)
56 Memoriile lui Sanson; 56 I — ediţia anonimă 1830; 56 II — ediţia Calman-Lévy din Opere Complete (cu tăieturi şi numerotare diferită a capitolelor)
57 Plîngere satirică privind moravurile actuale — *La Mode* 1830
58—63 (Recenzii publicate în *Le feuilleton*, sub titlul cărţii recenzate şi anume):
58 Artiştilor — martie 1830
59 Despre imitaţia teatrală — martie 1830
60 Băieţii răi — mai 1830
61 Preotul — mai 1830
62 Istoria lui Napoleon — aprilie 1830
63 Ce folos s-ar putea trage de pe urma unei expediţii în Alger — aprilie 1830
64 Vizite — *La Mode*, aprilie 1830
65 Moda în literatură — *La Mode*, mai 1830
66 Scrisori despre Paris — *Le Voleur* (cu numărul scrisorii în cifre latine) 1830

67 Tratat despre viaţa elegantă — *La Mode*, octombrie-noiembrie 1830
68 Nepoftitul — *La Caricature*, martie 1831
69 Anchetă asupra politicii a două ministere — broşură 1831
70 Procesul nr. 63 al revistei *La Caricature* — martie 1832
71 Refuzul — *Le saphir*, 1832
72 Situaţia din partidul regalist — *Le Rénovateur*, 1832
73 Călătorie de la Paris pînă în Iava — *Revue de Paris*, 1832
74 Teoria ţinutei în mers — *Europe Littéraire*, 1833
75 Scrisoare adresată scriitorilor francezi din secolul al XIX-lea, *Revue de Paris*, 1834
76 Lumea aşa cum este, 1835, nepublicat de Balzac
77 Franţa şi străinătatea — *Chronique de Paris*, 1836
78 Guvernul d-lui Thiers — 1836
79 Şase regi ai Franţei — 1837
80 Tratat despre excitante moderne — 1838
81 Monografia rentierului — 1840
82 Durerile sufleteşti ale unei pisici engleze — 1840
83 Scrisoare către Revue parisienne — *Revue parisienne*, no 1 1840
84 Scrisoare despre literatură, teatru şi arte — *Revue parisienne* no 3
85 Studiu despre Stendhal — *Revue parisienne* n. 3
86 Scrisoare despre muncitori — *Revue parisienne* n. 3
87 Tony-sans-Nom — 1842

88 Ce dispare din Paris — 1844
89 Monografie a presei franceze — 1844
90 Scrisoare lui Hippolyte Castille, redactor al revistei *La semaine* — 1846
91 Profesiune de credință politică — Scrisoare către președintele asociației „Fraternitatea universală“ — 1848

CORESPONDENȚĂ

Prescurtarea Cor urmată de inițiale arată că citatul a fost extras dintr-o scrisoare a lui Balzac. Inițialele sînt ale celui căruia i-a fost adresată scrisoarea.

Cor AL Abrantès (Laure, ducesă d') prietenă, după o legătură furtunoasă; a publicat „Memorii“
Cor BA d-na Balzac, mama lui Honoré, născută Anne-Charlotte-Laure Salambier
Cor BC Bernard (Charles de), scriitor mărunt
Cor BF Buloz (François), director al publicației „Revue de deux Mondes“
Cor BL Berny (Laure de), amantă pasionată, consilier literar
Cor CH Castries (Henriette-Claudine, marchiză, apoi ducesă de) a cochetat cu Balzac, apoi relațiile s-au răcit
Cor CZ Carraud (Zulma), prietenă bună cu Balzac și sora lui, Laure
Cor DA Dutacq (Armand), avocat, a participat la afaceri editoriale
Cor DP David (d'Angers, Pierre-Jean), celebrul sculptor romantic

Cor GS	Gay (Sophie de la Vallette) aristocrată dintr-o familie ruinată de revoluţia din 1789. Salon literar
Cor HEB	Hanska (Ewa, contesă Rzewuska), „Străina“, soţia lui Balzac
Cor L	„Louise“, persoană neidentificată, cu care Balzac a avut, se pare, doar o idilă epistolară
Cor LH	Latouche (Hyacinthe Thabaud de), ziarist; rol remarcabil în mişcarea romantică
Cor MC	Maffei (contesă Clara), nobilă italiană, viaţă mondenă
Cor ML	Mame (Louis), editor, tipograf, cu care Balzac a avut mai întîi legături excelente, ajungînd apoi la un proces
Cor MM	Merlin (contesă Maria de la Mercédès de Jaruco), femeie de litere, salon literar, a publicat Memorii
Cor NJ	Nacquart (dr. Jean-Baptiste), medic strălucit, prieten şi creditor veşnic al lui Balzac
Cor OS	Ouvaroff (conte Serge Semionovitch), preşedintele Academiei imperiale din Petrograd
Cor PA	Pérémé (Armand), avocat, ziarist, autor dramatic
Cor Sc	Sclopis (conte de Salerno), om de stat şi jurist piemontez
Cor SG	Sand (George), pseudonimul scriitoarei Aurore Dupin, baroană Dudevant
Cor SL	Surville (Laure), sora şi confidenta preferată a lui Balzac

Cor St   Stendhal, pseudonimul scriitorului Henri Beyle
Cor SVS Surville (Valentine şi Sophie), nepoatele lui Balzac, fiicele Laurei
Cor TC   Tchirkowitch (contesă Carolina Rzewuska) cumnata lui Balzac

MAXIME ŞI CUGETĂRI

ADEVĂR

1 • Nu inventăm niciodată decît ceea ce este adevărat. (SC 30)

2 • Obiceiurile simple trebuie să fie cam la fel în toate ţările. Adevărul nu are decît o înfăţişare. (Mţ 16)

3 • O mare descoperire este un *adevăr*. Adevărul doboară atîtea *abuzuri* şi *erori*, încît toţi cei ce trăiesc de pe urma lor se ridică şi vor să ucidă adevărul ; ei încep prin a lovi omul. (4—69)

4 • Nu are căutare veşnică decît ceea ce este veşnic frumos şi adevărat. (Cor ML oct 1832)

5 • Obrocul are mereu vreo spărtură pe unde pătrunde lumina. (Ga 23)

6 • Poţi asculta şi cuvintele, dar nu te încrede decît în fapte. (28—30)

7 • Să nu învinuim niciodată nici cerul, nici oamenii, înainte de a cunoaşte în amănunt toate împrejurările. (22—44)

8 • Discreţia nu e totuna cu ascunderea adevărului. (6 act. 1)

9 • Secretul succeselor universale, eterne constă în adevăr. Dar nu voi înceta să repet că adevărul naturii nu poate să fie şi nu va fi niciodată adevărul artei. Geniul artistului constă în a alege acele întîmplări din natură care să poată deveni elementele adevărului literar. (84)

10 • Unele întîmplări din viaţa omului par neverosimile, deşi sînt adevărate. (EG 18)

11 • Îndrăzneala adevărului urcă pînă la nişte combinaţii nepermise în artă, atît de neverosimile par. (Sc IV 20)

12 • De multe ori în dragoste o înşelăciune interesată este mai preţuită decît adevărul pur. (Pt 54)

13 • Greşelile femeii provin mai întotdeauna din încrederea sa în adevăr. (EG 22)

14 • Toate femeile cu adevărat nobile preferă minciunii adevărul. Ele nu vor să-şi vadă înjosit idolul, vor să fie mîndre de dominaţia pe care o acceptă. (VB 52)

15 • Se întîmplă pe lumea asta cîte ceva pe care oamenii cu mai puţină glagorie nici nu-l cred, fiindcă zisele întîmplări par a fi de dincolo de fire ; dar oamenilor cărora le umblă

bine mintea le ţin drept adevărate tocmai pentru că nimeni nu s-ar pricepe să le născocească. (11)

AMBIŢIE

16 • Ambiţia e ca moartea : vrea să pună gheara pe tot. (FE 13)

17 • Acolo unde începe ambiţia încetează sentimentele frumoase. (Ip I 11)

18 • Ambiţiosul se visează în culmea puterii, dar se tîrăşte prin noroiul servilismului. (Pch 2)

19 • Ambiţioşii dezamăgiţi au fost totdeauna unelte excelente. (78)

20 • Discreţia este deviza ambiţioşilor. Cei mari săvîrşesc aproape tot atîtea ticăloşii ca cei umili ; dar le săvîrşesc în umbră şi flutură în faţa ochilor lumii doar virtuţile lor : deci rămîn mari. Cei umili îşi desfăşoară virtuţile în umbră şi-şi scot păcatele la lumina zilei : deci sînt dispreţuiţi. (Ip I 36)

21 • Ambiţioşilor le place actualitatea. (ZM 61)

22 • Bulevardele par scurte cînd, plimbîndu-te, îţi plimbi astfel şi ambiţia, călare pe fantezie. (VP 146)

AMOR-PROPRIU

23 • Dintre istoricii inimii omeneşti, La Rochefoucauld este unul dintre cei care i-au surprins cele mai multe taine ; gîndesc şi eu, la fel ca el, că amorul-propriu este cauza tuturor acţiunilor omeneşti ; numai că eu mai adaog : şi interesul. (22—30)

24 • Aşa-i orgoliul omului : ceea ce el nu pricepe, decretează că este greşeală sau nebunie. (20—29)

25 • Nu răniţi amorul-propriu al nimănui ; nici măcar al servitorilor. În orice situaţie s-ar afla cineva, este vorba de o jignire pe care omul numai arareori o iartă. (51)

26 • Oamenii ne îngăduie liniştiţi să ne ridicăm deasupra lor, dar nu ne iartă niciodată dacă nu coborîm tot atît de jos ca ei. (I 13 II 37)

27 • Sîntem obişnuiţi să-i judecăm pe alţii după noi ; dacă le iertăm cu bunăvoinţă cusururile pe care şi noi le avem, apoi îi osîndim aspru că nu au calităţile noastre. (Mţ 4)

28 • Ambiţia, amorul-propriu, vanitatea rănită nu iartă nimic nici măcar dragostei. (25—35)

29 • Aristocraţi prin înclinaţie, unii oameni devin republicani din dezamăgire, numai pen-

tru a găsi mulţi inferiori printre egalii lor. (F 28)

30 • Meritul unei fapte bune se volatilizează imediat dacă tragi din ea un cît de mic profit ; a o istorisi înseamnă a-ţi constitui o rentă de amor-propriu care să valoreze cel puţin cît o recunoştinţă. (Mţ 20)

31 • Naţiunile, aidoma indivizilor, îşi datorează energia numai sentimentelor mari. Sentimentele unui popor sînt chiar credinţele sale. Dar în loc de credinţe, noi, oamenii, avem interese. Dacă fiecare ins nu se gîndeşte decît la el şi nu crede decît în el însuşi, cum vreţi să găsiţi curaj civic, cînd condiţia acestei virtuţi constă tocmai în renunţarea la amorul propriu ? (Mţ 12)

32 • Amorul propriu al colecţionarilor este unul dintre cele mai puternice, pentru că rivalizează cu cel al scriitorilor. (VP 103)

33 • În infernalele culise ale teatrului, amorul propriu nu are sex ; actorul de succes, fie el bărbat sau femeie, are împotriva lui şi pe bărbaţi, şi pe femei. (FE 12)

34 • Mizantropia este soiul acela de deşertăciune care stă ascunsă sub o piele de arici. Inima unui mizantrop nu sîngerează ; se contractă. (Mţ 45)

35 • Unde este acel om, oricît de jos l-ar fi situat soarta, care să nu ceară stima semenilor săi ? (56 I)

36 • Chiar dacă un actor ar dori să se întîmple cel mai mare rău teatrului său ori unui autor, el nu va juca niciodată prost un rol. (85)

37 • Ceea ce moraliştii numesc abisurile inimii sînt doar gînduri înşelătoare, tresăriri nestăpînite ale interesului personal. Aceste peripeţii — subiect al atîtor vorbe sforăitoare — aceste retrageri neprevăzute sînt calcule făcute în interesul unei vieţi fără griji. (MG 23)

38 • Nu există bărbat pe lume, oricît de nepăsător, oricît de stricat ar fi, a cărui dragoste să nu se înflăcăreze în clipa cînd o vede ameninţată de un rival. Se prea poate ca un bărbat să vrea să părăsească o femeie, dar nu admite ca el să fie părăsit de ea. Cînd doi iubiţi ajung în această situaţie extremă, atît bărbatul cît şi femeia se zbat să păstreze prioritatea, atît de adîncă li se pare rana făcută amorului-propriu. (B 46)

39 • *Fapta,* oricîte pagube ar aduce intereselor cuiva, se iartă cu timpul, capătă mii de explicaţii ; dar amorul-propriu, care sîngerează fără încetare de pe urma loviturii primite, nu poate ierta *Ideea.* (Ţr)

40 • Rentele cele mai sigure nu sînt cele subscrise la Stat, ci cele subscrise amorului-propriu. (Ţr)

41 • În ultima parte a adolescenţei, întîmplările mici pricinuiesc fie bucurii mari, fie necazuri mari ; tînărul se împacă mai degrabă cu o nenorocire decît cu un costum caraghios. La acea vîrstă amorul-propriu, nelegîndu-se de marile aspecte ale vieţii, se lasă prins de frivolităţi, de aspectul exterior, de dorinţa de a părea om în toată firea. (Dv 8)

42 • Directorii de teatru din Paris sînt mai straşnic păziţi decît regii şi miniştrii. Cauza pentru care ridică bariere puternice între ei şi restul muritorilor este lesne de înţeles : regii nu trebuie să se apere decît împotriva ambiţiilor ; directorul de teatru trebuie să se teamă de amorul-propriu al actorilor şi al autorilor. (VP 135)

ARISTOCRAŢIE

43 • *Moarte celor slabi !* Această sentinţă este scrisă în fundul inimilor împietrite de îmbuibare sau hrănite cu înfumurare aristocratică. (Pch 53)

44 • Nu vom putea face ca aristocraţia ignoranţei să recunoască înnobilarea prin ştiinţă. (Ip I 14)

45 • Nici pomeneală ca fiica unei ducese să fie urîtă, mai ales dacă aduce ca zestre un titlu de marchiz pentru soț și un post în diplomație. (Sc I 16)

46 • Lumea bună își are argoul ei. Dar acest argou se cheamă stil. (Sc IV 23)

47 • Coroana nu roșește de rușine pentru că, vedeți dumneavoastră, coroanele sînt din aur. (Mț 35)

48 • Pentru o aristocrată, cerșetorii și săracii, arborii doborîți și cîmpurile sterpe sînt totuna. (C 4)

ARTĂ

49 • Munca neîntreruptă este legea artei, ca și a vieții, pentru că arta este creație idealizată. (VB 46)

50 • Frumosul se simte, nu încape într-o definiție. (74)

51 • Arta constă în a clădi un palat pe un vîrf de ac — *L'art consiste à bâtir un palais sur la pointe de l'aiguille.* (BN 10)

52 • Ce e arta ? — Natură concentrată. (Ip II 14)

53 • Arta omului este superioară naturii, care n-a dat decît pentru un timp viaţă modelului original. (VP 127)

54 • Sufletele făcute pentru a admira marile opere de artă au darul sublim al adevăraţilor îndrăgostiţi : simt aceeaşi plăcere şi azi ca şi ieri, nu se plictisesc niciodată, iar capodoperele sînt, din fericire, veşnic tinere. (VP 99)

55 • După părerea mea, pictorul, muzicianul, sculptorul, oratorul, versificatorul nu sînt artişti decît în măsura în care sînt poeţi. (58)

56 • Eu cred că operele de artă au inteligenţa lor ; ele îi cunosc pe amatori, îi cheamă, le şoptesc : pssst ! pssst ! (VP 103)

57 • A cugeta, a visa, a zămisli în minte opere frumoase este o îndeletnicire tare plăcută. Această facultate o au toţi artiştii, toţi scriitorii. Dar a produce ! dar a aduce opera la lumină, a creşte cu trudă copilul, a-l culca îndopat de lapte în fiecare seară, a-l săruta în fiecare dimineaţă cu neostoită inimă de mamă, a-i spăla murdăriile, a-l înveşmînta de o sută de ori cu cele mai frumoase haine, pe care el le rupe mereu ; dar a nu te lăsa descurajat de zvîrcolirile acestei vieţi înnebunitoare şi a face o capodoperă însufleţită care să vorbească tuturor privirilor ca sculptură, tuturor minţilor ca literatură, tuturor aducerilor aminte ca pictură, tuturor inimilor ca muzică — aceasta este realizarea şi caznele ei. Mîna tre-

buie să-i dea mereu înainte şi să fie gata de a da ascultare minţii. (VB 45)

58 • Opinia unui artist trebuie să fie credinţa în opera de artă, iar singurul mijloc de reuşită să fie munca, atunci cînd natura i-a dăruit focul sacru. (Cfş 10)

59 • Misiunea artei nu este să copieze natura, ci să o redea. Nu eşti un biet copist, ci un poet. — *La mission de l'art n'est pas de copier la nature, mais de l'exprimer. Tu n'est pas un vil copiste, mais un poëte.* (Cn 42)

60 • Artele nu au forţă decît prin poezia lor, şi poezia încetează cînd începe răutatea. (64)

61 • În literatură, imaginea şi ideea se identifică destul de bine cu ceea ce în pictură se numeşte desen, culoare. (85)

62 • Artistul este un misionar, arta este o religie care-şi are preoţii, dar trebuie să-şi aibă şi mucenicii ei. (B 20)

63 • Există în toate sentimentele omeneşti o floare timpurie, îmbobocită dintr-un nobil entuziasm, care slăbeşte mereu, mereu, pînă cînd fericirea nu mai este decît o amintire, iar gloria o minciună. Dintre toate aceste emoţii firave nici una nu seamănă mai bine cu dragostea ca pasiunea tinerească a unui artist care începe plăcutul supliciu al destinului său de glorie şi

nefericire, pasiune plină de îndrăzneală şi timiditate, de credinţe vagi şi de descurajări sigure. (Cn 40)

64 • Cele mai mari strădanii ale artei rămîn mereu o palidă copie a combinaţiilor naturii. (B 42)

65 • Oare poetul nu este omul care-şi realizează, prin visare, toate speranţele înainte de sorocul lor ? (Ps 35)

66 • Poeţii nu sînt mari decît prin faptul că ştiu să îmbrace faptele sau sentimentele cu imagini veşnic vii. (UM 17)

67 • Poţi exprima sentimente frumoase fără să le fi simţit, dar poţi şi să le simţi, fără să le poţi exprima. (MMi 46)

68 • Iată adevărata literatură : într-o pajişte nu există niciodată greşeli de stil. (Ţr)

69 • Cînd nu mai există aprecierea lucrărilor de artă, nu mai există nici lucrări apreciate. (PG 47)

70 • Un artist mare e un rege, ba mai mult chiar decît un rege : în primul rînd este mai fericit, este independent, trăieşte cum îi place ; şi apoi el domneşte asupra lumii fanteziei. (Pt 6)

71 • Orice mare talent artistic respectă şi înţelege pasiunile adevărate ; el şi le explică şi le găseşte rădăcinile fie în suflet, fie în minte. (Pt 14)

72 • Un mare artist este un prinţ fără titlu. (VB 19)

73 • De multe ori, însăşi perfecţiunea atinsă de o operă de artă împiedică sufletul să-i atribuie o mai mare valoare. Este exact procesul cîştigat de schiţă faţă de tabloul terminat, la tribunalul celor ce desăvîrşesc opera prin propria lor gîndire, în loc să se mulţumească cu ea gata făcută. (Ga 27)

74 • O sută de mii de franci pentru un gîtlej, o sută de mii de franci pentru o pereche de glesne — iată cele două nenorociri financiare ale Operei. (Cfş 3)

75 • Prea adesea la Paris, în dorinţa de a ajunge mai repede decît pe calea obişnuită la celebritate — care, pentru ei, înseamnă bogăţie — artiştii împrumută aripile împrejurărilor ivite, cred că devin mai mari aderind la ceva, făcîndu-se apărătorii unui sistem, şi speră să transforme o gaşcă într-un adevărat public ! (Cfş 10)

76 • Roadele dragostei pier repede, cele ale artei sînt nemuritoare. (Cn 46)

77 • Trebuie să surprindem spiritul, sufletul, fizionomia lucrurilor şi fiinţelor. Efectele !... Efectele !... Dar ele sînt doar accidentele vieţii şi nu viaţa însăşi. Nici pictorul, nici poetul, nici sculptorul nu trebuie să despartă efectul de cauză, indisolubil legate între ele. Forma este un tălmaci prin care se împărtăşesc idei, senzaţii, o imensă poezie. Voi aşterneţi pe femei frumoase rochii de carnaţie, minunate draperii de păr, dar unde este sîngele care generează liniştea sau patima şi produce efecte cu totul aparte ? (Cn 42)

78 • Operele oamenilor de geniu nu au, toate, în acelaşi grad, acea strălucire, acea frumuseţe splendidă care sare în ochii tuturor, chiar ai nepricepuţilor. Aceasta dovedeşte că şi în geneza operelor de artă intervine întîmplarea, ca şi în familiile în sînul cărora se nasc copii fericit înzestraţi, veniţi pe lume frumoşi, fără să-şi chinuiască mama, şi cărora totul le zîmbeşte, totul le reuşeşte în viaţă ; există, s-ar zice, flori ale geniului, aşa cum există flori ale iubirii. (VB 19)

AVERE

79 • Taina marilor averi, fără obîrşie cunoscută, este o crimă uitată, pentru că a fost săvîrşită ca la carte. (MG 23)

80 • A vrea să ajungi la mărire ori la bogăţie nu înseamnă, oare, a te hotărî să minţi, să faci temenele, să te tîrăşti pe burtă, să te ridici iarăşi în picioare, să linguşeşti, să te prefaci ? Nu

înseamnă a consimţi să te faci sluga celor care au minţit, au făcut temenele, s-au tîrît pe burtă ? Înainte de a fi complicele lor, trebuie să le fii slugă. (Vorbeşte Rastignac, tînărul care vrea să „ajungă" şi care va ajunge. n.n.) (MG 23)

81 • Corupţia vine totdeauna odată cu bogăţia. (Dv 6)

82 • Pe cine l-ai putea face să creadă că o să se ajungă la sinuciderea proprietăţii, în nişte vremuri cînd averea pare mai preţioasă decît viaţa ? (Ţr)

83 • Astăzi, o mare avere înseamnă o mare putere. (DA)

84 • A spune unui bogat „eşti sărac" e ca şi cînd i-ai spune episcopului din Grenada că predicile lui nu fac doi bani. (VP 103)

85 • Cînd ai o avere care nu depinde de nimeni, n-ai nevoie de nimeni. (7—34)

86 • Oare noi nu trăim de pe urma morţilor ? Ce sînt atunci moştenirile ? (EG 13)

AVOCAT

87 • Ce deosebire este între un ambasador şi un avocat ? Una singură : cea care desparte o naţiune de un individ. Ambasadorii sînt avocaţii popoarelor. (Dv 28)

88 • Un avocat care-şi vorbeşte sie însuşi este ca un plăcintar care şi-ar mînca marfa. (3—53)

89 • Aşa cum medicul nu-l lasă pe bolnav să-i ghicească bănuielile, tot aşa şi avocatul se prezintă clientului său cu chipul plin de speranţă. Iată unul din rarele cazuri cînd minciuna devine virtute. (At 37)

90 • Oare avocaţii nu sînt şi ei un fel de oameni de stat avînd ca sarcină afaceri particulare ? (Ch 10)

91 • Avocaţii văd repetîndu-se aceleaşi sentimente rele pe care nimic nu le poate îndrepta ; birourile lor de avocatură sînt nişte haznale care nu pot fi curăţate. (Ch 16)

BAN

92 • De la 1815 încoace, civilizaţia noastră a înlocuit principiul „onoare" cu principiul „ban". (Mî 22)

93 • Iată onoarea modernă : moneda de cinci franci. (1—3)

94 • În vremurile pe care le trăim, banul îţi dă consideraţie, prieteni, succes, talente, ba chiar şi deşteptăciune. (51)

95 • Te înşeli dacă socoţi că regele Ludovic-Filip e cel ce domneşte ; nici el nu crede aşa

ceva. Ştie şi el, ca noi toţi, că deasupra Constituţiei se află sfînta, venerata, puternica, plăcuta, graţioasa, frumoasa, nobila, tînăra, atotputernica monedă de cinci franci ! (Vorbeşte afaceristul Crevel. n.n.) (VB 65)

96 • Constituţia a proclamat domnia banului ; cîştigarea lui a devenit, aşadar, raţiunea supremă. În felul acesta, depravarea păturilor sociale înalte a ajuns — în ciuda rezultatelor orbitoare ale aurului şi a justificărilor tendenţioase — cu mult mai hîdă decît depravarea josnică şi aproape numai individuală a păturilor sociale de jos. (Sc II 37)

97 • Bogaţii n-au fost niciodată băgaţi la închisoare pentru datorii. (Ip III 35)

98 • Consideraţia începe la Paris de la cincizeci de mii de franci în sus. (VB 42)

99 • Francii atrag pe frînci — *Les francs attirent les Fràncs.* (DA)

100 • Birourile sînt marea fabrică de mediocrităţi, necesare guvernelor pentru a păstra neatinsă feudalitatea banului pe care se sprijină contractul social de acum. (Mî 22)

101 • A pretinde recunoştinţă rechinilor banului e ca şi cum ai vrea să înduioşezi iarna lupii. (Sc II 37)

102 • Puterea numită „ban“ ne duce către cea mai jalnică dintre aristocraţii : cea a casei de bani. (57)

103 • Rănile făcute de bani nu sînt ucigătoare. (32)

104 • Pe vorbă nu-ţi dă nimeni făină — *Parole ne paye pas farine.* (1—5)

105 • Un om care nu datorează nimic !... La el nu se gîndeşte nimeni !... Pe cînd creditorii mei, toţi se interesează de mine. (1—3)

106 • Rudele sînt întotdeauna puţin invidioase pentru fericirea sau averea care a dat peste noi ; creditorul însă se bucură sincer. (1—3)

107 • Avarii nu cred în viitor ; prezentul este totul pentru ei. Această constatare aruncă o lumină îngrozitoare asupra epocii actuale cînd, mai mult decît în oricare alte vremuri, banul domină legile, politica, moravurile. (EG 18)

108 • Hrana zgîrciţilor este formată din bani şi din dispreţ. (EG 18)

109 • Nefericiţii n-au creditori ; pentru a i se acorda împrumuturi, omul trebuie să aibă o anumită strălucire de suprafaţă. (Cnt II)

110 • Ce crimă de „lèse-million“ să cauţi a demonstra bogatului neputinţa aurului ! (MMi 3)

111 • Banii care vin prea uşor se duc tot atît de uşor. (Mm 59)

112 • Banul nu cunoaşte pe nimeni ; n-are urechi banul, n-are inimă banul. (CB 49)

113 • Zestrea mare îţi permite azi să faci cele mai mari prostii, fără pic de ruşine. (Mb)

114 • Tendinţa de risipă a milionarilor nu se aseamănă decît cu setea lor de cîştig. (Sc I 28)

115 • Deşi socot banul drept unul dintre cele mai puternice mijloace la dispoziţia omului social pentru a acţiona, totuşi banul nu este, la urma urmelor, decît un mijloc. (Ps 38)

116 • Un glas strigă : „Inteligenţa este pîrghia cu care poţi mişca lumea din loc". Dar un alt glas răspunde că punctul de sprijin al pîrghiei este banul. (Ip II 4)

117 • Eu sînt om de lume, mă tem de Dumnezeu, dar mă tem şi mai mult de iadul sărăciei. A nu avea bani înseamnă a fi pe ultima treaptă a nenorocirii în actuala noastră ordine socială. Eu sînt un om al vremurilor de acum : respect banul. (Vorbeşte Crevel, un parvenit.) (VB 64)

118 • Lumea, care face temenele în faţa banului sau a faimei, nu vrea să se aplece în faţa fericirii şi nici a cinstei. (Sc III 77)

119 • În secolul nostru, în care banul a pătruns pînă şi în cuştile portarilor, tinerii pregetă să-şi unească soarta cu cea a fiicei unui preşedinte al Curţii de apel regale din Paris, dacă fetei nu i se dă ca zestre decît o sută de mii de franci. (VP 111)

120 • Ce să faci cu aurul, dacă n-ai veacuri înaintea ta, pentru a putea să foloseşti cum trebuie acest atotputernic agent ? (29—28)

121 • Nu pot stima pe omul care se murdăreşte cu bună ştiinţă pentru o sumă de bani, oricare ar fi ea. (F 31)

122 • Cu aur putem crea oricînd în jurul nostru acele sentimente necesare ca să ne simţim bine. (Pch 30)

123 • A da faliment înseamnă a săvîrşi actul cel mai mîrşav dintre toate actele care-l pot dezonora pe om. (Vorbeşte avarul Grandet) (EG 15)

124 • Nu se poate ca în acelaşi timp să fii şi să fi fost. Gologanii nu pot şi să se rostogolească, şi să rămînă în pungă ; altfel, viaţa ar fi prea frumoasă. (Vorbeşte avarul Grandet.) (EG 25)

125 • Zgîrcitul fără aur este cel mai cumplit dintre zgîrciţi ; căci înaintea celui care-şi cloceşte banii, nu trebuie pus cel ce aleargă după bani ? (Ţr)

126 • Diplomatul minte în contul altuia, bancherul minte în contul lui. (74)

127 • Un bancher nu sporovăieşte niciodată ; el acţionează, meditează, ascultă şi cîntăreşte şansele. (CB 27)

128 • Bancherul este un cuceritor care sacrifică mase de oameni pentru a ajunge la rezultate tainice ; ostaşii lui sînt interesele particularilor. El trebuie să combine stratageme, să întindă curse, să trimită iscoade la adversari, să cucerească oraşe. Pentru a putea rezista, bancherul trebuie să devină nobil, să întemeieze o dinastie. (BN 4)

129 • Bancherul, cel mai mare ca şi cel mai mic, îşi desfăşoară şiretenia pînă şi în cele mai neînsemnate lucruri ; precupeţeşte arta, binefacerea, dragostea, s-ar tocmi pînă şi cu papa pentru iertarea păcatelor. (Sc I 21)

130 • Banul este singurul zeu modern căruia i se fac închinăciuni. (EG 7)

131 • Nu există comori cărora să nu li se dea de fund. (45)

132 • Nu-i groaznic să amesteci banul cu dragostea ? (MG 29)

133 • Nu este oare firesc să împărţim totul cu fiinţa căreia îi datorăm fericirea ? Cînd două

fiinţe şi-au dăruit tot ce au, cum ar mai putea vreuna din ele să se mai gîndească cu strîngere de inimă la o fărîmă din acest tot ? Banul nu ajunge să însemne ceva decît în clipa în care dispare dragostea. (MG 29)

BĂRBAT

134 • Aşa-s bărbaţii ; se încăpăţînează într-o discuţie serioasă, dar se topesc la o privire. (C 8)

135 • Un îndrăgostit îşi poate ascunde taina cam tot aşa cum poate fi ascunsă o bubuitură de tun. (C 14)

136 • Bărbatul găseşte un nu ştiu ce fel de îngrozitor balsam să asculte de fiinţa iubită, chiar şi atunci cînd ea îi porunceşte s-o părăsească. (Mţ 44)

137 • Pe bărbaţii din care au făcut nişte mieluşei, femeile îi conving mereu că sînt lei şi că au caracter de fier. (VB 40)

138 • Femeile ar fi prea de plîns dacă ar fi vinovate de toate dorinţele inspirate bărbaţilor. (Ip I 26)

139 • În orice ţară, înainte de a-şi face o părere despre un bărbat, lumea ascultă ce crede nevastă-sa despre el. (Sl 3)

140 • La urma urmelor, femeile nu sînt decît așa cum sîntem și noi, bărbații. (Sl 36)

141 • Cînd patima, interesul sau vîrsta fac să înghețe în ochii unui bărbat scînteia supunerii depline care-i licărește în priviri cînd este tînăr, femeia nu mai are încredere în acel bărbat și începe să-l supravegheze. (Ip III 18)

142 • Frumusețea, la bărbat, nu-i neapărat și pecetea bunătății. (Sc I 26)

143 • Mai toți bărbații își confecționează o atitudine care, cred ei, le scoate în evidență toate calitățile cu care i-a înzestrat natura. (VB 3)

144 • Există o stînjeneală grăitoare care îi pune în încurcătură pe bărbații aflați în fața unei femei căreia nu le este îngăduit să-i facă curte. (VB 47)

145 • Pentru un soț, devotamentul soției este un sentiment ce i se pare că i se cuvine ; conștiința imensei valori a unei iubiri absolute se pierde curînd, așa cum datornicului i se pare după cîtăva vreme că banii luați cu împrumut ar fi banii lui. (VB 49)

146 • Desfrînații, acești căutători de comori, sînt tot atît de vinovați ca alți răufăcători mai aspru pedepsiți decît ei. (VB 61)

147 • Dacă o femeie crede că, plîngînd, poate găsi un soţ, se înşală ; bărbaţilor nu le place să audă mereu văicăreli şi să vadă lacrimi. (27—15)

148 • E bine ca un bărbat să iubească o femeie mai înainte de a iubi femeile, de a iubi dragostea. (29—26)

149 • Aşa cum unii bărbaţi întrunesc, în mersul, în toate gesturile vieţii lor, demnitatea, forţa, unele femei întrunesc, în cel mai mare grad al perfecţiunii, feminitatea, înconjurată de un întreg alai de seducţii, atracţii, graţii şi comportare frumoasă. (25—7)

150 • Nimic nu supără mai mult pe bărbatul însurat ca faptul de a da mereu peste soţie în calea dintre el şi o dorinţă, fie ea chiar numai o toană. (VB 51)

151 • La bărbaţi, talentul este cam ceea ce e frumuseţea la femei : o făgăduială. (MMi 13)

152 • Nimic nu leagă mai mult pe bărbaţi între ei ca o anumită apropiere de păreri în privinţa femeilor. (Oa 63)

BĂTRÎNEŢE

153 • Un bătrîn este un om care a stat la masă şi care priveşte la cei ce sosesc ca să mănînce şi ei. (Cor SL oct. 1821)

154 • Bătrînii sînt simţitori faţă de gingăşia dezinteresată. (DA)

155 • Cînd bătrînii iubesc copiii, nu-şi pun stavilă pasiunii : îi adoră. Pentru fiinţele acestea mititele, ei îşi înăbuşă maniile, îşi amintesc tot trecutul. Experienţa, indulgenţa, răbdarea, toate cîştigurile vieţii, această comoară adunată cu atîta trudă şi atît amar, ei o dăruiesc mugurului de viaţă, prin care şi ei întineresc. (UM 11)

156 • Lumea are oroare de bătrîneţe şi de sărăcie, două lucruri urîte. (VP 105)

157 • Bătrînii sînt susceptibili ; vina lor e că sînt în întîrziere cu un secol. (VP 111)

158 • Unele gesturi ale bătrînilor sînt atît de vădit greoaie încît poartă în ele toată indiscreţia unui certificat de naştere. (VB 2)

159 • În tinereţe iubim cu toată puterea noastră, care scade din ce în ce ; de la o vîrstă, omul iubeşte cu toată slăbiciunea, care creşte din ce în ce. (6 actul III)

160 • Bătrînii sînt destul de înclinaţi să doteze cu propriile lor necazuri viitorul tinerilor. (F30 2)

161 • Încerc să nu fiu niciodată bătrîn cu cei tineri. (F30 5)

162 • Nimeni nu poate, la cincizeci de ani, să se smulgă dintr-o viaţă obscură şi apăsată de nevoi, pentru a se avînta către o soartă strălucită ; dar poate oricînd să fie folositor cuiva. (Cnt I 21)

163 • Dragostea, la bătrîni, devine viciu ; sînt amestecate în ea tot felul de vanităţi nesăbuite. (VB 7)

164 • Patima afemeiatului nu-i ca patima jocului de cărţi, ca speculaţiile sau ca zgîrcenia ; ea are un sfîrşit la bătrîneţe. (VB 60)

165 • Cînd un bătrîn e urît şi sărac, nu-i ca şi cînd ar fi de trei ori bătrîn ? (VP 99)

166 • Un bătrîn este ca un copil rău, cu toate defectele unui bărbat şi cu toată tristeţea unui bolnav. (27—30)

BINEFACERE

167 • Binefacerea atinge perfecţiunea atunci cînd se ascunde atît de bine încît cel obligat nu se simte inferior binefăcătorului. (Me 34)

168 • Există o cochetărie în binefacere ca si în dragoste. (51)

169 • Binefacerea, care reuneşte două fiinţe în una singură, este o pasiune cerească, tot atît de

neînțeleasă, tot atît de rară ca și adevărata dragoste. (MG 24)

170 • Intre a face rău și a face bine nu este altă deosebire decît în pacea sau neliniștea conștiinței ; truda este aceeași. (Mț 13)

171 • Ți se va întîmpla adesea să fii folositor altora, să le faci servicii, fără să fii mai deloc răsplătit ; nu-i imita atunci pe cei ce se plîng de oameni și se laudă că nu dau decît de ingrați. Nu înseamnă asta a te cocoța singur pe un soclu ? Oare faci binele în același fel cum un cămătar dă bani cu împrumut ? (Cv 30)

172 • Cu binefacerile se întîmplă cam ceea ce se întîmplă cu triumfurile : omului îi place să facă o milostenie care îi satisface amorul propriu. (Ip III 30)

173 • Există ceva bun în „cel mai rău" și ceva rău în „cel mai bun". (21—4)

174 • Ceea ce trebuie cîntărit mai mult pe lumea aceasta este fapta bună. Niciodată nu știi dacă ceea ce ție ți se pare bine nu se va dovedi mai tîrziu un rău. (Ps 36)

BUNĂTATE

175 • Puterea nu poate dăinui fără bunătate. (I 13 II 51)

176 • Omul nu poate să facă mereu numai rău. Iată de ce chiar printre piraţi trebuie să fie unele ore pline de blîndeţe, în timpul cărora să te crezi legănat ca în scrînciob, deşi te afli pe sinistra lor corabie. (Hr 39)

177 • Celor nefericiţi nu trebuie să le arătăm o imagine a fericirii. (28—63)

178 • Să nu-ţi tîrşîi picioarele în faţa unui şchiop. (26—11)

BURGHEZIE

179 • „Fiecare pentru sine!", „Fiecare la el acasă!" — aceste două teribile fraze vor forma, împreună cu „Ce-mi pasă mie?", sfînta treime a înţelepciunii burghezului şi micului proprietar. (Ps 42)

180 • Burghezia nu trebuie — cum pe vremuri nu trebuia nici aristocraţia — să se confunde cu însuşi statul. Dar burghezia franceză a făcut o dinastie nouă, un regat pentru ea. (Mb)

181 • Ruinele bisericii şi ale nobilimii, cele ale feudalismului, ale evului mediu sînt sublime, umplînd de admiraţie pe învingătorii uimiţi, uluiţi; dar ruinele burgheziei vor fi nişte jalnice resturi de carton presat, de stucaturi, de vopselărie. Această uriaşă fabrică de nimicuri, de înflorituri ieftine şi după placul clientului, nu va lăsa în urma ei nimic, nici măcar pulbere. (88)

182 • Cînd despoticul nepotism burghez lovește în cineva, victima aceasta este atît de bine înfășurată în mii de legături și i se astupă atît de bine gura încît nu mai îndrăznește nici să se plîngă ; ea este împotmolită în clei, în ceară, ca un melc ajuns într-un stup. (Țr)

183 • Așa arată un budoar în 1837 : o etalare de mărfuri care atrag privirile, ca și cum un dușman ar amenința această societate — cea mai schimbătoare din lume și care ea însăși aduce multe schimbări. De ce nu găsești nimic intim, nimic care să te împingă la reverie ? De ce ?... Pentru că nimeni nu este sigur de ziua lui de mîine și fiecare caută să se bucure de viață ca un uzufructuar risipitor. (Ai 54)

184 • Furtul comis pe stradă, la lumina unui felinar, trimite la ocnă pe nenorocit, dar este admisă tîlhăria din saloane cu ornamente și candelabre aurite. (M 29)

185 • În multe familii, viața internă, care s-ar putea închipui că este intimă, unită, cu strînse legături, se petrece așa : frații sînt departe, ocupați să facă avere, să avanseze, prinși în serviciul țării ; surorile sînt învăluite într-un vîrtej de interese ale unor familii străine de a lor. O familie unită trup și suflet este o excepție rară. Legea modernă, înmulțind familie cu familie, a creat cel mai groaznic rău dintre toate : individualismul. (FE 3)

186 • E drept că s-a schimbat firma, dar vinul tot ăla e. *Azi* nu este decît fratele mai tînăr al lui *ieri*. (Burghezia a înlocuit nobilimea la putere, dar exploatarea a rămas aceeaşi. n.n.) (Ţr)

187 • Ah ! Cînd vor deveni atrăgătoare moravurile ? Cînd oare femeile din „lumea bună" îşi vor arăta mai puţin umerii şi ceva mai mult omenia şi inteligenţa ? (Oa 60)

188 • Cînd cineva face o carte plicticoasă, toată lumea se fereşte să o citească şi spune că a citit-o. Autorul ajunge atunci scriitorul de care are nevoie burghezia, căci ea vrea să aibă la preţ convenabil totul : guvern, rege, minte şi plăcere. (89)

189 • Orice burghez retras din afaceri se intitulează „fost comersant". (VB 26)

CARACTER

190 • Sîntem toţi fiii propriilor noastre străduinţe. (2—35)

191 • Fiecare om poartă în el, în caracterul şi aptitudinile lui, întreaga-i soartă. (29—27)

192 • Pentru mulţi oameni, cărţile, florile sînt tot atît de necesare ca pîinea. (VB 35)

193 • E mai bine să ai un suflet blînd într-un trup de fier, decît un suflet de oţel într-un trup şovăielnic şi cu toane. (Cor CH dec. 1829)

194 • Persoanele de caracter se deosebesc mai ales prin felul lor de a asculta, printr-o amabilitate necăutată, adică prin acel ceva care, față de politețe, este ca practicarea unei virtuți față de susținerea numai în teorie a unei virtuți. (Sc 23)

195 • Cei aleși își păstrează creierul în stare de a produce, așa cum vitejii de pe vremuri aveau totdeauna armele gata. Ei înfrîng lenea, își refuză plăcerile care se adresează nervilor sau li se lasă pradă numai în măsura cerută de propriile lor facultăți. (Md 43)

196 • Cele mai multe drame se petrec din pricina ideilor pe care ni le facem noi singuri despre ceea ce se întîmplă. Evenimente ce ni se par dramatice nu sînt decît subiecte cărora sufletul nostru le dă aspect de tragedie sau de comedie, potrivit caracterului nostru. (MMi 4)

197 • Din ciocnirea caracterelor și nu din lupta de idei iau naștere antipatiile. (UM 6)

198 • Oamenii bogați sau avînd putere intră pretutindeni cu capul sus. (20—1)

199 • Sufletele frumoase uită de rele și nu-și mai aduc aminte decît de binefaceri. (VB 16)

200 • Există o măreție în unele acceptări de a se lăsa înjosit. (Dv 21)

201 • Vorbeşte frumos despre cel ce are cinstea de a fi duşmanul tău. (29—3)

202 • Pentru a se putea certa, doi oameni trebuie ca mai întîi să se înţeleagă unul pe altul. Altfel, ce plăcere ar mai avea cineva să arunce înţepături asupra cuiva care nu le pricepe ? (UM 6)

203 • Abuzul de făgăduieli este unul din chipurile cele mai jignitoare ale politeţii rău înţelese. Cînd ţi se cere ceva ce nu poţi face, refuză direct, nelăsînd nici o falsă speranţă ; în schimb, dă imediat ceea ce vrei să dai : vei agonisi atunci mulţumiri şi pentru refuz şi pentru binefacere, dublă sinceritate care dezvăluie minunat un caracter. Nu ştiu dacă nu ne alegem cu mai multă ură pentru o speranţă dezamăgită decît cu recunoştinţă pentru binele făcut cuiva. (Cv 29)

204 • Poţi întîlni oameni care sînt şarlatani ca mod de manifestare, dar sînt de bună credinţă. Oamenii aceştia se mint singuri. Cocoţaţi pe picioroange, ei cred că se sprijină pe propriile lor picioare şi-şi fac cu nevinovăţie scamatoriile. S-au născut măscărici, fuduli, excentrici ; poate chiar că rîd singuri de ei. (B 20)

205 • Ceea ce este rău, la altul, iese atît de puternic în evidenţă faţă de ceea ce este bun, încît aproape totdeauna ne uimeşte înainte de a ne supăra. Acest fenomen moral ar putea explica,

la nevoie, înclinarea noastră mai puternică sau mai slabă spre clevetire. (VT 36)

206 • Oamenii care discută cu înfocare sînt foarte aproape de a se înțelege. (FG 8)

207 • Dintotdeauna, tinerii militari au fost comunicativi, așa cum bătrînii sînt morocănoși. (29—52)

208 • Orice oală de pămînt își găsește capacul potrivit ; nu același lucru se întîmplă cînd este vorba de vaze frumoase și scumpe. (29—3)

209 • Francezul este atenianul modern, constant doar în lipsa de constanță, schimbător ca vîntul, grațios în tot ce face, rîzînd de orice și curajos la culme. (21—32)

210 • Se întîmplă adesea ca oameni care se înțeleg cît se poate de bine să ajungă în stare să se ia la bătaie, iar oameni care se bat să fie pe punctul de a se înțelege. (77)

211 • Îmi plac mai mult împunsăturile de pumnal decît înțepăturile de ac. (Cor CZ iunie 1832)

212 • Mulți pier din cauza calităților lor risipite fără noimă, pe cînd alții reușesc prin cusururile lor, folosite cu dibăcie. (Cv 28)

213 • Sînt deosebiri de neînchipuit între omul din societate și omul care trăiește în sînul naturii. Odată prins, Toussaint-Louverture a mu-

rit fără să scoată o vorbă. Napoleon, odată ajuns pe stînca lui, a trăncănit ca o gaiţă : vroia să se explice. (Toussaint — conducător al negrilor din Haiti, care luptau pentru eliberare, a fost înfrînt de soldaţii lui Napoleon. Napoleon, în exil, în insula Sf. Elena — 1815-1821 —, şi-a dictat memoriile. n.n.) (ZM 61)

214 • Dacă nu-mi permit o greşeală trecătoare, cu atît mai puţin sînt în stare să fac o prostie veşnică. (44, versiune 1835)

215 • Banalitatea este calitatea oamenilor slabi. (Cv 29)

216 • Poliţia este întotdeauna bănuiala întruchipată. (VB 60)

217 • Una dintre neghiobiile cele mai obişnuite ale oamenilor decăzuţi este de a vrea să recunoască pe cei pe care i-a cunoscut şi de a căuta să fie şi ei recunoscuţi. (Dv 32)

218 • Poţi să trăieşti hrănindu-te cu durere, dar nu cu plictiseală. (29—63)

219 • Slăbiciunea este urmarea firească a nehotărîrii. (66 XV)

CAUZĂ ŞI EFECT

220 • Totul se înlănţuie în lumea reală. Orice mişcare corespunde unei cauze, orice cauză se

leagă de ansamblu ; prin urmare, ansamblul este reprezentat în cea mai mică mişcare. (VP 121)

221 • Cînd efectul nu mai este în raport direct şi nici în proporţie egală cu cauza care l-a produs, începe dezorganizarea. (CB 11)

222 • Cîte mari ticăloşii nu sînt săvîrşite pentru nişte fleacuri ! (Md 21)

223 • Cele mai mari efecte au totdeauna cele mai mici cauze ; un vierme microscopic a adus Olanda la doi paşi de moarte, sfredelind digurile care apără această ţară de năvala mării. (27—7)

224 • Aşa este firea omului : priveşte efectele înainte de a analiza cauzele. (FE 21)

225 • Limba latină nu-l face pe nimeni sfînt şi nici pe prost nu-l schimbă într-un geniu. (23—2)

226 • Întîmplarea este rezultatul unei imense ecuaţii, căreia nu-i cunoaştem toate rădăcinile. Cînd pleci de la zero ca să ajungi la unitate, şansele sînt incalculabile (ZM 61)

227 • Cînd o alarmă nu este urmată de o bătălie, strîngerea de inimă durează adesea mai mult sau, cel puţin, este mai vie şi mai dureroasă. (29—44)

228 • Ocnaşul este mereu la cheremul celui de care este încătuşat. (B 45)

229 • Convingerea este voinţa omenească ajunsă la cea mai mare putere. Efect şi cauză în acelaşi timp, ea impresionează pînă şi sufletele cele mai reci, este un fel de elocinţă mută care cuprinde masele. (Ps 20 1)

230 • Cînd pisica aleargă pe acoperiş, şoarecii joacă pe duşumea — *Quand le chat court sur les toits, les souris dansent sur le plancher.* (V. proverbul românesc : Cînd pisica nu-i acasă, şoarecii joacă pe masă. (EG 15)

CĂSĂTORIE

231 • Nu poate exista căsătorie fericită dacă nu este precedată de o cunoaştere totală a celor doi soţi ca obiceiuri, caracter etc. (Cor CH oct 1831)

232 • Între soţi, mîndria trebuie lăsată la uşa anticamerei. (42)

233 • Căsnicia trebuie să lupte fără încetare împotriva unui monstru care înghite totul : obişnuinţa. (FC 14)

234 • Cînd are o viaţă activă, cînd căminul îi clocoteşte de veselie, omul lasă ca totul să se desfăşoare fără ca el să se gîndească la ce se petrece, fără a discuta. (Ca 7)

235 • Fericirea în căsnicie nu se întemeiază atît pe însuşiri strălucitoare şi pe avere, cît pe preţuirea reciprocă. (S 6)

236 • Căsătoria are în vedere viaţa, pe cînd iubirea nu are în vedere decît plăcerea ; dar căsnicia trăieşte chiar cînd dispar plăcerile, dînd naştere unor interese cu mult mai scumpe decît cele ale bărbatului şi femeii ce s-au unit. (Mn 14)

237 • Pentru a ajunge la fericirea conjugală trebuie să urci un munte al cărui podiş îngust este tare aproape de cealaltă coastă, pe cît de povîrnită, pe atît de alunecoasă. (Mm 60)

238 • Căsătoria e viaţa, călugărirea e moartea. (EG 38)

239 • Istoria căsniciilor bune este ca cea a popoarelor fericite : încape în două rînduri scrise şi nu are nimic literar. (FE 6)

240 • Dragostea dăruieşte totul, dar numai îndrăgostiţilor. Soţilor le trebuie ceva mai mult decît bolta cerului şi covorul cîmpiilor. (S 13)

241 • Niciodată un bărbat nu poate fi cu totul nefericit lîngă o soţie bine crescută ; ea nu-l va face niciodată de ruşine şi va şti să-i fie folositoare. (C 5)

242 • Viaţa, aşa cum este ea, ca şi vremea de toate zilele, e alcătuită cu mult mai mult din clipe mohorîte şi cenuşii care înnegurează firea, decît din perioade cînd soarele străluceşte şi face cîmpiile să rîdă. Tinerii necăsătoriţi nu văd decît zilele frumoase. Mai tîrziu dau pe seama căsniciei necazurile legate de viaţa ca atare, pentru că aşa-i făcut omul : caută pricinile nefericirilor sale în înseşi lucrurile sau fiinţele care-i sînt mai apropiate. (C 6)

243 • Şi pentru unul şi pentru celălalt din soţi, opreliştile ridicate de legi, de sentimente şi de simţul de apărare firesc femeilor dau naştere unor senzaţii comune care îi fac pe cei superficiali să se înşele în privinţa relaţiilor lor viitoare în căsătorie, stare în care opreliştile nu mai există, în care femeia îndură dragostea, în loc să o îngăduie, şi adesea respinge plăcerea în loc să o dorească. (C 3)

244 • Un ginere este un bărbat pentru care noi, dumneata sau eu, creştem o scumpă şi plăpîndă fiinţă, de care sîntem legaţi prin mii de fire, care va fi timp de şaptesprezece ani bucuria familiei, neprihănitul ei suflet, — cum ar spune Lamartine — ca apoi să ajungă năpasta aceleiaşi familii. (MG 15)

CELIBAT

245 • Celibatul are acest foarte mare cusur că, îndreptînd calităţile omului către un singur sen-

timent pătimaş, şi anume egoismul, face ca burlacul să ajungă o ființă fie vătămătoare, fie nefolositoare. (VT 47)

246 • Datorită izolării şi mînați de nevoia morală de a se interesa de ceva, celibatarii sînt împinşi să-şi înlocuiască fireştile revărsări de dragoste cu o dragoste închipuită, iubind cîini, pisici, slujnica sau duhovnicul. (P 12)

247 • Burlacii înlocuiesc sentimentele cu tabieturi. Acest sistem moral îi face nu atît să-şi trăiască viața, cît să treacă prin viață. (VT 43)

248 • Cînd într-o casă se află o fată bătrînă, nu mai este nevoie de cîini de pază : nu se petrece nici cea mai neînsemnată întîmplare pe care ea să n-o vadă, să nu o comenteze şi să nu tragă toate concluziile cu putință de tras. (P 2)

249 • Fetele bătrîne n-au altceva de făcut decît să se ocupe de alții. (26—40)

250 • Fetele bătrîne se simt în prea proastă companie cu ele însele, ca să nu caute plăcerile dubioase din societate. (VT 36)

CINSTE

251 • Oamenii cinstiți pricep cu greu intrigile încîlcite. (Sl 29)

252 • Trebuie să ţii mai mult la cuvîntul dat decît la avere ; căci respectarea cuvîntului dat aduce bogăţie, pe cînd toate bogăţiile lumii nu şterg pata lăsată pe conştiinţă de nerespectarea cuvîntului dat. (F30, 30)

253 • La Paris, om cinstit este cel ce-şi ţine gura şi refuză să ia parte la împărţeală. (MG 22)

254 • În orice sferă, o viaţă curată, o cinste fără pată impun un fel de admiraţie pînă şi celor mai păcătoase suflete. (VP 101)

255 • A recunoaşte nu înseamnă a te supune ? (VT 45)

256 • Munca şi cinstea înving orice. (Hr 43)

257 • Niciodată nu trebuie să glumeşti pe seama onoarei celor ce n-o mai au. (S 47)

258 • Oamenii cinstiţi ajung cu greu să creadă că există răutate, ingratitudine, le trebuie multe lecţii dure ca să-şi dea seama de întinderea corupţiei omeneşti ; apoi, după ce-şi fac educaţia şi în această privinţă, se ridică la o indulgenţă care este ultima treaptă a dispreţului. (Ip III 5)

259 • Cinstea, ca toate sentimentele noastre, de-altfel, ar trebui să fie despărţită în două soiuri : o cinste negativă şi o cinste pozitivă. Cinstea

negativă ar fi aceea a oamenilor din tagma celor care rămîn cinstiţi atîta vreme cît nu li se iveşte un prilej de îmbogăţire. Cinstea pozitivă ar fi cea care stă tot timpul cufundată pînă la genunchi în ispită, fără să cadă în ea, cum este cea a încasatorilor. (VP 119)

260 • Cinstea se întronează în tine numai dacă în adolescenţă ştii să rezişti în faţa ispitelor. (Dv 23)

261 • Odată pornit pe calea mărturisirilor, nu te mai opreşti uşor. (29—23)

262 • Nici o putere din lume nu are autoritatea de a schimba limbajul onoarei. (F 31)

263 • E ceva frumos a nu dori nimic de la altul. (Mn 11)

CLASE SOCIALE

264 • Viaţa poate fi socotită ca o luptă neîntreruptă între bogaţi şi săraci. (51)

265 • Nu spunînd sărmanilor să nu rîvnească la luxul bogaţilor se va face mai fericită clasa săracilor ; nu spunînd femeilor de stradă să nu se mai lase seduse se va termina cu prostituţia ; ar fi ca şi cînd le-ai zice : „singurele voastre nevoi sînt numai cele pe care le puteţi satisface“

şi „dacă nu aveţi pîine, fiţi atît de cuminţi şi nu mai simţiţi că vă este foame". Porniţi atacul împotriva trîndăviei bogate şi imorale : iată adevărata cauză a acestor plăgi sociale ! (61)

266 • De cînd există societatea, un guvern a fost un contract de asigurare încheiat între cei bogaţi împotriva celor săraci. (67)

267 • De înrobirea celor săraci depinde liniştea celor bogaţi. (66 X)

268 • Pretutindeni omul este acelaşi ; pretutindeni există luptă între sărac şi bogat, pretutindeni lupta aceasta nu poate fi evitată. (G 53)

269 • Pentru a-şi păstra în siguranţă averile, cei bogaţi au născocit tribunale, judecători şi ghilotine — acel soi de lumînare unde ajung să se ardă cei neştiutori. (G 54)

270 • Briciul justiţiei păzeşte somnul bogaţilor împotriva nesomnului săracilor. (Ţr)

271 • Pitorescul vieţii simple şi măreţia princiară se fărîmiţează sub acelaşi ciocan. Poporul se duce după regi, şi aceste două mari entităţi pleacă braţ la braţ, pentru a lăsa loc liber cetăţeanului, burghezului, proletarului, industriei şi victimelor ei. Vechile stări sînt înlocuite de ceea ce numim azi clase. (41)

272 • Iată viitorul Franței : marile salarii, marile averi momentane ale industriei vor forma aristocrația, care va fi amenințată de masele înfometate. (86)

273 • Soarele strălucește pentru toată lumea. (24—28)

274 • Clasele sus-puse au în toate țările un jargon sforăitor care, dacă este spălat în cenușă literară sau filosofică, lasă extrem de puțin aur în creuzet. Dacă, prin forța situației, în sferele înalte se vorbește mult, în schimb acolo se gîndește puțin. A gîndi este o oboseală și bogaților le place să-și vadă viața desfășurîndu-se fără mari strădanii. În ochii poetului, superioritatea se află la clasele de jos, care dau totdeauna gîndurilor lor o pecete de dură poezie. (I 13 II 54)

COMERȚ

275 • A ști să vinzi, a putea să vinzi și a vinde! Nici nu bănuiește lumea cîte aspecte grandioase datorează Parisul acestor trei chipuri ale aceleiași probleme. (G II 77)

276 • Plăcerea de a cumpăra rarități vine în rîndul al doilea ; în primul rînd este plăcerea de a le descoperi și de a te tocmi pentru ele. (VP 99)

277 • Cumpărătorului îi place tot ce-i atrage atenția. (CB 14)

278 • Negustorul care nu se gîndeşte la faliment este ca generalul care s-ar bizui că n-o să fie învins niciodată. (CB 53)

279 • Vînzările cele mai sigure sînt cele care se întemeiază pe vanitate, pe amor-propriu, pe dorinţa de a părea. (CB 4)

280 • Alegerea unei mărfi este o scînteiere a inteligenţei. Şovăiţi cumva ?... S-a zis, vă păcăliţi ! Gustul nu are două inspiraţii. (G II 78)

281 • Odată ieşit din magazinul său, de pe tărîmul său, vînzătorul este ca un balon desumflat ; el îşi datorează toate calităţile numai mediului său încărcat cu mărfuri, aşa cum actorul este sublim numai pe scena teatrului. (G II 78)

282 • Se ştie că prin comerţ diferitele popoare ale lumii se unesc unele cu altele. (56)

283 • Prosperitatea unei ţări urmează pe cea a ţărilor cu care întreţine relaţii. A ruina ţările cu care face comerţ înseamnă a se ruina, indirect, pe sine însăşi, secătuind mijloacele de schimb ale partenerilor. (63)

COMPORTARE

284 • Fără unitate în acţiune nu există putere. (CB 22)

285 • Parvenitul se tîrăşte de-a buşelea în faţa celor ce-i pot fi de folos şi este obraznic cu cei de care nu mai are nevoie. Aidoma paiaţei dintr-un balet, pare marchiz dacă-l priveşti din spate, dar este bădăran dacă-l priveşti din faţă. (BN 2)

286 • De-abia cu timpul îşi pierd militarii tonul şi comportarea prin care se deosebesc de ceilalţi oameni. (26—7)

CONŞTIINŢA

287 • Conştiinţa este comoara, forţa, sprijinul nostru. (Mb)

288 • Lanţurile de aur sînt cele mai grele. (MG 28)

289 • Nu trebuie uitat niciodată că omul îşi găseşte forţa în propria-i conştiinţă şi că cel care trăieşte în pace cu sine însuşi se situează deasupra părerii celorlalţi. (56 II cap IV)

290 • Conştiinţa este una dintre bîtele pe care fiecare le înşfacă pentru a-şi lovi vecinul, dar pe care nu o foloseşte niciodată şi împotriva sa. (Ip II 30)

291 • Tinereţea nu îndrăzneşte să se privească în oglinda conştiinţei cînd alunecă pe povîrnişul nedreptăţii, pe cînd maturitatea s-a şi uitat ;

în asta se află toată deosebirea dintre aceste două faze ale vieţii. (MG 23)

292 • Somnul biruitorilor este cel mai dulce, după somnul drepţilor. (MMi 43)

293 • Omului i se pare foarte firesc să distrugă ceea ce nu poate avea, să nege ceea ce nu înţelege, să ponegrească ceea ce nu are şi ar avea poftă să aibă. (Se 17)

294 • Numai Dumnezeu ştie numărul paricidelor comise cu gîndul. (Evl 91)

COPII ŞI PĂRINŢI

295 • Copiii fac ca soţii să-şi simtă viaţa unuia legată de a celuilalt. (M 28)

296 • Care-i omul ce nu moare insolvabil faţă de părintele său ? Îi datorează viaţa, dar nu i-o poate restitui. (1 — 3)

297 • Copiii dau mereu pe seama unui sentiment personal sacrificiile pe care părinţii le fac pentru ei. (F30 4)

298 • Se ajunge la o etapă, în viaţa familiilor, cînd copiii devin, cu sau fără vrerea lor, judecătorii părinţilor. (Ca 19)

299 • Bătrînii se pot opune la căsătoria copiilor lor ; dar copiii nu pot împiedica zmintelile bătrînilor, căzuţi în mintea copiilor. (VB 96)

COPIL

300 • Nu există familie dacă nu există copil. (Mn 29)

301 • A da naştere unui copil nu-i mare lucru ; dar a alăpta copilul este ca şi cînd i-ai da naştere mereu. (Mn 30)

302 • Copiii sînt mai pătrunşi decît se crede de nevăzutele efecte ale gîndirii : ei nu zeflemisesc niciodată o persoană cu adevărat impunătoare, gingăşia necăutată îi emoţionează, frumuseţea îi atrage, pentru că ei înşişi sînt frumoşi, iar între făpturile care se aseamănă se stabilesc legături tainice. (Sv 3)

303 • Nu există mîngîiere de amant care să aibă valoarea celor făcute de mînuţele roze ale copilului, cînd se mişcă cu atîta duioşie şi caută să se agaţe de viaţă. (Mn 30)

304 • Un copil nu este oare imaginea a două fiinţe, rodul a două sentimente liber contopite ? Pentru părinţi, copilul trebuie să fie o miniatură încîntătoare, în care se regăseşte poemul celor două vieţi duse în taină de ei — vieţile lor ; el trebuie să le ofere un izvor de emoţii rodnice, să fie în acelaşi timp întregul lor trecut şi întregul lor viitor. (F30 19)

305 • Acadeaua şi pozele sînt cele două veşnice nevoi ale copilăriei. (FG 4)

306 • Inimile curate sînt mai impresionate de nuanţe decît de contraste : un copil nu-şi dă încă seama ce-i răul, dar ştie dacă este jignit sentimentul frumosului pe care natura l-a sădit în el. (P 13)

307 • Copiii simt, aidoma cîinilor, greşelile făcute de cei care îi cresc ; ei îşi dau seama extraordinar de bine dacă sînt iubiţi sau numai toleraţi. (P 13)

CREAŢIE LITERAR-ARTISTICĂ

308 • Oare oamenii au puterea de a aduce întregul univers în creierul lor, sau creierul este un talisman cu ajutorul căruia oamenii desfiinţează legile timpului şi spaţiului ? (Pch pref 1831)

309 • Creaţiile omeneşti vor contraste puternice. Iată de ce artiştii cer de obicei naturii fenomenele cele mai strălucite, nemulţumindu-i, desigur, măreaţa şi frumoasa poezie a înfăţişării ei obişnuite, deşi sufletul omenesc este adesea tot atît de adînc mişcat şi de linişte şi de zbucium, şi de tăcere ca şi de furtună. (ICF 92)

310 • Categoric, stilul fiinţelor care suferă sau care au fost izbite de nenorociri nu se aseamănă cu stilul celor a căror viaţă s-a scurs fără catastrofe. (Cv pref 1836)

311 • Batjocura este tema întregii literaturi a societăților pe ducă. (Pch pref 1831)

312 • Pentru a lua pana în mînă trebuie neapărat să-ți închipui că vei scrie ceva bun ; dacă nu ai de expus decît idei demne de dispreț, de povestit numai niște întîmplări lipsite de vlagă, este mai bine să te faci medic, adică să ucizi omul în loc să-l plictisești ; pentru că morții nu se plîng, pe cînd viii pe care-i plictisești vorbesc și-ți fac faimă proastă. (Aluzie la Amédée Pichon, director al săptămînalului „Revue de Paris", și... medic. n.n.) (Cv procesul din 1836)

CRITICA

313 • Scriitorul care nu se poate împăca cu gîndul că trebuie să îndure focul criticii nu are de ce să se mai apuce de scris, așa cum un călător nu trebuie să pornească la drum sperînd că cerul va fi mereu senin.(CU pref 1842)

314 • Nu există capodopere căzute în uitare. (85)

315 • Minciunile, hatîrurile aduse din condei nu pot da viață unei cărți proaste. (85)

316 • Familia și prietenii nu pot judeca un scriitor. (Cor SL febr. 1829)

317 • Articolele injurioase trec, cărțile rămîn ; marile opere înving întotdeauna pe micii lor dușmani. (Cv procesul din 1836)

318 • Este mult mai comod să spui neghiobii judecînd pe alţii, decît să le scrii, compunînd tu. (65)

319 • Altădată, şcoala, experienţa, studiile de lungă durată erau necesare pentru profesia de critic ; critica era profesată foarte tîrziu în viaţă ; dar astăzi există critici care s-au decretat critici dintr-un salt şi care, înţelegînd regulile jocului dar fără să ştie să-l joace, au început totuşi să facă această meserie. Tînărul de douăzeci de ani judecă atunci alandala. (89)

320 • Critica este o perie care nu poate fi folosită pentru stofele uşoare : le face praf. (Ip II 24)

321 • Criticul literar a citit atîtea lucrări, s-a obişnuit într-atît cu pagini scrise, a aflat atîtea deznodăminte, a văzut atîtea drame, a făcut atîtea articole fără să spună ce gîndea, trădînd atît de des cauza artei în numele prieteniilor sau duşmăniilor lui, încît i se face lehamite de toate ; dar, de judecat, continuă, totuşi, să judece. (Sc I 7)

322 • Trebuie să deosebim două feluri de critică literară, aşa cum în pictură deosebim arta de meşteşug. A critica în felul cum o fac cei mai mulţi foiletonişti de azi înseamnă a exprima nişte judecăţi de un fel sau altul, într-o manieră mai mult sau mai puţin spirituală. Astfel făcută, meseria aceasta convine minţilor le-

neşe. Cealaltă critică este o întreagă ştiinţă ; ea pretinde o înţelegere deplină a operelor, un punct de vedere lucid asupra tendinţelor unei epoci, adoptarea unui anume sistem, credinţa într-un principiu ; ea devine deci o jurisprudenţă, un raport, o sentinţă. Acest critic devine atunci judecătorul ideilor, cenzorul epocii sale, exercită un sacerdoţiu. Celălalt critic rămîne un acrobat care face tumbe ca să-şi cîştige pîinea, cît l-or ţine picioarele. (Md 43)

323 • ...s-a făcut critic ca toţi neputincioşii care şi-au dezminţit debutul. (VB 95)

CUNOAŞTERE

324 • Cei care au sondat mai adînc viciile şi virtuţile firii omeneşti sînt cei ce le-au studiat, cu toată bună-credinţa, în ei înşişi. Chiar conştiinţa noastră este punctul de plecare. Mergem de la noi spre ceilalţi oameni, şi niciodată de la ceilalţi spre noi. (Mţ 39)

325 • *A voi* ne arde şi *a putea* ne distruge ; dar A ŞTI păstrează firava noastră alcătuire într-o veşnică stare de linişte. (Pch 8)

326 • Curiozitatea este mama observaţiei. (2 — 23)

327 • Camera de intrare este un fel de prefaţă, care trebuie să vestească totul, dar să nu făgăduiască nimic. (Df 11)

CURAJ

328 • A lupta cu curaj, a nu te teme de moarte, iată ceea ce te face să cîştigi la jocul norocului. (7 actul II)

329 • Curajul şi dragostea de libertate fac minuni. (21 — 40)

330 • Pe cît de repede se sperie, pe atît de repede capătă curaj oamenii slabi. (VT 41)

331 • Există două feluri de sfiiciune : una a spiritului şi alta a nervilor ; o sfiiciune fizică şi alta morală. Nu există nici o legătură între ele. Trupului poate să-i fie teamă şi să tremure, în vreme ce spiritul rămîne liniştit şi curajos, şi viceversa. Aici se află cheia multor ciudăţenii morale. Cînd aceste două sfiiciuni se întîlnesc la acelaşi om, el va fi nul toată viaţa. Această sfiiciune completă este cea a oamenilor despre care spunem : „e un imbecil". În acest imbecil se ascund adesea mari calităţi încătuşate. (Pt 30)

332 • Obişnuinţa de a reuşi micşorează îndoiala, şi poate că sfiiciunea nu este altceva decît îndoiala de reuşită. (Cn 41)

DEVOTAMENT

333 • Devotamentul este nobleţea însăşi. (71)

334 • Unii oameni au sufletul destul de puternic ca să dea dovadă de un devotament a cărui singură răsplată o găsesc doar în certitudinea de a fi făcut fericirea unei ființe dragi. (Ch 13)

335 • La un tînăr de douăzeci de ani, hrana iubirii este devotamentul. (CB 12)

336 • Unele ființe sînt sortite să joace în dragoste rolul al doilea, adică rolul devotamentului și al abnegației, rol care totdeauna este jucat numai de sufletele mari. (27 — 14)

337 • Poate că devotamentul înseamnă pentru femei culmea dragostei. (Ca 6)

DEZILUZIE

338 • Se întîmplă adesea ca obținerea unui lucru dorit să ucidă cele mai frumoase poeme ale dorinței, pentru că obiectul posedat răspunde numai rareori visurilor dorinței. (Mî 29)

339 • Cel ce suferă se încrede în orice și nu părăsește o idee decît atunci cînd se dovedește că nu mai este bună de nimic, aidoma unei crengi ce s-ar rupe în mîna cuiva luat de puhoaie. (Mî 30)

340 • Cel ce o ia razna prin Paris este adesea un om deznădăjduit, nu un trîntor. (CB 7)

341 • Cînd este vorba de deznădejde, orice pare adevărat. (I 13 I 24)

342 • Înainte de a se declara în stare de faliment, oamenii care numără patruzeci de ani de viaţă cinstită, oamenii cei mai virtuoşi, în dorinţa lor de a-şi păstra onoarea, o iau pe urmele celor mai înrăiţi jucători de cărţi ; sînt în stare de orice : îşi vînd nevasta, îşi scot la mezat fetele, îşi compromit cei mai buni prieteni, pun amanet ceea ce nu-i al lor, se apucă de jocuri de noroc, încep să facă teatru, să mintă ; ştiu să şi plîngă. (CB 50)

DORINŢE

343 • Dorim mai abitir tocmai ceea ce ne este mai greu să obţinem (I 13 I 5)

344 • Poate că-i în firea omului să arunce totul asupra celui ce îndură totul din adevărată umilinţă, din slăbiciune sau din nepăsare. Oare nu ne place, tuturor, să ne dovedim puterea în dauna cuiva sau a ceva ? (MG 4)

345 • O dorinţă statornică este o făgăduială pe care ne-o face viitorul. (Se 4)

EGOISM

346 • Aşa cum, mergînd prin pădure, unele terenuri te lasă să ghiceşti, după felul cum răsună sub paşi, dacă mergi peste lespezi de piatră sau

peste văgăuni, tot aşa egoismul de piatră ascuns sub florile politeţii şi văgăunile săpate de necazuri răsună dur în contactul nesfîrşit cu viaţa intimă. (H 4)

347 • În sentimentele absolute se găseşte mult egoism. (Dv 8)

348 • Omul plînge numai cînd lacrimile aduc o uşurare. (25 — 40)

349 • Viaţa avarului este o perpetuă stîrnire a puterii omeneşti, pusă în slujba propriei persoane. Stîrnirea aceasta se bizuie doar pe două sentimente : amorul-propriu şi interesul, două părţi ale aceluiaşi întreg : egoismul. (EG 18)

350 • Egoiştii, dorind să nu fie stînjeniţi de nimeni, nu stînjenesc nici ei pe alţii. (BN 10)

351 • În tîrguleţe, oraşe, sate, cătune din orice ţară, adică pretutindeni unde se găsesc laolaltă şapte animale împopoţonate cu numele speciei omeneşti, se găsesc şi interese ce se încrucişează, egoisme ce se înfruntă, invidii ce se amplifică. (26 — 31)

352 • Cînd o duc bine, prinţii nu-şi mai aduc aminte de nimeni şi de nimic. (28 — 54)

FAMILIE

353 • Familia există numai prin copii. (Mb)

354 • Ceea ce-i puternic şi durabil este ceea ce-i firesc, iar lucrul cel mai firesc în politică este familia. Familia trebuie să fie punctul de plecare al tuturor instituţiilor. (Ps 44)

355 • Dragostea soţiei pentru soţul ei, respectul ce i-l arată molipsesc toată familia. (VB 6)

356 • Spectacolul oferit de un soţ şi o soţie trăind fiecare aparte este un scandal groaznic, dezolant, căci aceasta înseamnă moartea familiei. (VB 52)

FEMEIE

357 • Au existat şi vor exista în toate vremurile Specii Sociale aşa cum există Specii Zoologice. (...) Dar cînd Buffon a descris leul, a terminat şi cu leoaica în cîteva fraze, pe cînd în Societate, femeia nu este întotdeauna doar femela bărbatului. (CU pref 1842)

358 • Femeile sînt mame şi, prin urmare, stăpînele lumii. (25 — 37)

359 • Ce este viaţa unei femei ? O nestăvilită nevoie de dragoste ; mereu trebuie să aibă grijă de fericirea unei fiinţe adorate ; există în ea un tezaur de sentimente pe care trebuie să le reverse în fiecare clipă asupra altei fiinţe. (25 — 35)

360 • Rolul femeii este cel de a lega rănile şi a însufleţi curajul. (Cor SVS, noiembrie 1849)

361 • Dorinţa de a fi mamă este cea mai puternică pasiune a unei femei. (24—20)

362 • Femeia este pasiunea, iar bărbatul este acţiunea. De n-ar fi aşa, bărbatul n-ar adora femeia. (85)

363 • Femeia la modă nu mai este femeie ; nu-i nici mamă, nici soţie, nici amantă ; este un sex într-un creier. (I 2)

364 • Dacă multe femei doresc să se mărite cu un titlu, şi mai multe vor un bărbat care să înţeleagă bine ce este viaţa. (C 2)

365 • Nimic nu-i mai frumos ca o corăbioară cu pînze-ntinse, un cal în galop şi o femeie care dansează. (MG 10)

366 • Sînt mai multe femei frumoase decît ranguri şi tronuri. (Mî 31)

367 • Femeia suferă întotdeauna pentru doi. (C 18)

368 • Dragostea nu-i numai un sentiment, ci şi o artă. O singură vorbă, un gest de prevenire, o nimica toată dezvăluie unei femei pe marele şi sublimul artist care-i poate atinge inima fără s-o ofilească. (Ca 28)

369 • Femeia este fiinţa cea mai logică, după copil. Amîndouă făpturile oferă spectacolul sublim al victoriei constante a unei gîndiri unice. La copil, gîndirea se schimbă în fiece clipă, dar el nu acţionează decît pentru acel gînd şi o face cu atîta înfocare încît oricine i se supune, vrăjit de gingăşia, de violenţa dorinţei. Femeia îşi schimbă mai rar gîndul, dar a spune că nu ştie ce vrea ar fi o dovadă de necunoaştere. Acţionînd, femeia se găseşte întotdeauna sub impulsul unei pasiuni şi este uimitor să vezi cum face din această pasiune centrul naturii şi al societăţii. (Pb 7)

370 • Femeile văd tot sau nu văd nimic, după dispoziţia sufletească ; iubirea este singura lor lumină. (Ai 62)

371 • Un bărbat, oricît de răutăcios ar fi, nu va spune niciodată despre femei nici atîta bine şi nici atîta rău cît gîndesc ele despre dînsele. (Fc 1)

372 • Măritîndu-se, femeia nu jură că va renunţa la raţiune. (Fc 22)

373 • Femeia îşi găseşte în dragoste forţa de a-şi ascunde durerile. În faţa copilului, a bărbatului pe care-l iubeşte, ea ştie să rîdă deşi suferă. (LL 19)

374 • O femeie care nu e mamă este o fiinţă incompletă, nereuşită. (Mn 31)

375 • La femeie, disprețul este prima formă a urii. (Mn 34)

376 • Instinctul, la femeie, echivalează cu inteligența la un bărbat de seamă. (H 15)

377 • Pînă și iubirea își are egoismul ei ; numai dragostea de mamă nu-l are. (M 21)

378 • Femeia înțelege și iartă o nebunie cînd chiar ea îi este cauza iar în lacrimile pocăinței citește o adorație fără margini. (Cv 5)

379 • Dragostea înseamnă, pentru femeie, încredere fără margini, unită cu o nu știu ce fel de nevoie de a venera, de a adora ființa căreia îi aparține. (F 31)

380 • Unde este femeia, oricît de candidă ar fi, care să nu dorească a isca invidie ? (FE 3)

381 • Gîndirea unei femei este înzestrată cu o elasticitate nebănuită ; cînd primește o lovitură de măciucă, se clatină, pare că se prăbușește, dar își recapătă forma într-un anumit timp. (FE 10)

382 • Cînd veți vedea o femeie comportîndu-se în viața de familie cu aceeași cochetărie pe care altele o practică numai datorită unui anume sentiment, credeți-mă că femeia aceasta este la fel de nobilă și ca mamă, și ca soție. (B 6)

383 • Dragostea începe, la femeie, prin explicarea oricărei întîmplări în favoarea bărbatului iubit. (B 57)

384 • Femeile pot iubi fără a fi şi fericite, şi pot fi fericite fără a iubi. A iubi şi a fi şi fericită, a întruni aceste două mari bucurii omeneşti — asta seamănă a minune. (SC 20)

385 • Femeia are vîrsta pe care arată că o are. (Mb)

386 • Este cu neputinţă ca o femeie să nu ghicească dragostea pe care o insuflă cuiva. (Fp 79)

387 • O cută în inima unei femei este o prăpastie, ca o cută de teren în Alpi : din depărtare nu poţi nici măcar bănui cît de adîncă şi de întinsă este. (Mz 12)

388 • În orice situaţie s-ar găsi, femeile au mai multe prilejuri de a fi îndurerate decît are bărbatul, şi suferă mai mult decît el. Bărbatul are puterea lui şi posibilitatea de a-şi arăta puterea : el acţionează, umblă, munceşte, cugetă, se gîndeşte la viitor şi în aceasta găseşte o consolare. Dar femeia stă acasă, rămîne faţă în faţă cu necazurile pe care nimic nu o poate face să le uite, coboară pînă în fundul prăpastiei pe care el, bărbatul, a săpat-o, şi adesea o umple cu dorinţa ei de mai bine şi cu lacrimile ei. (EG 27)

389 • Apusurile durează zece minute la orizont şi zece ani în inima unei femei. (Sc II 56)

390 • Femeile merg la ţintă ca păsările prin văzduh, unde nimic nu le opreşte. (Sc III 69)

391 • Orice iubire adevărată devine, la femeie, o contemplare activă, mai mult sau mai puţin lucidă, mai mult sau mai puţin profundă, după caracterul fiecăreia. (Ţr)

392 • Este de ajuns o rezistenţă oarecare pentru ca o femeie să dorească s-o învingă. (Md 15)

393 • Cînd femeile ne iubesc, ne iartă orice, pînă şi crimele ; cînd nu ne iubesc, nu ne iartă nimic, nici măcar virtuţile. (Md 35)

394 • Bărbaţii sînt socotiţi a fi tare cumpliţi, şi tigrii tot aşa ; dar nici tigrii, nici năpîrcile, nici diplomaţii, nici judecătorii, nici călăii, nici regii nu pot ajunge, chiar dacă ar face cele mai mari cruzimi, aproape de cruzimea blîndă, blîndeţea înveninată, dispreţul sălbatic al domnişoarelor între ele, cînd unele se cred mai presus de celelalte prin naştere, avere, gingăşie şi cînd este vorba de o căsătorie, de întîietate, mă rog, despre una dintre cele o mie de rivalităţi dintre femei. (P 22)

395 • Instinctul schimbă în despot femeia, dacă nu este ea cea obidită. (Ş 23)

396 • Este atît de uşor să-ţi baţi joc de o femeie îndrăgostită, încît o asemenea faptă este cea mai josnică ticăloşie. (Ş 70)

397 • Femeile virtuoase ar vrea să aibă puterea de seducţie a viciului, dar să rămînă curate. (VB 63)

398 • Femeile ştiu totul din instinct. (VB 50)

399 • Cînd o femeie este jignită în faţa lumii, ea caută să uite ; în felul acesta are toate şansele să pară măreaţă, este femeie prin însăşi iertarea ei. Dar femeile nu iartă niciodată jignirile tainice, pentru că nu le plac nici laşităţi tăinuite, nici virtuţi tăinuite şi nici iubiri tăinuite. (I 13 II 36)

400 • Oricît de îngerească şi de sfîntă ar fi o femeie, dacă plînge cu lacrimi şiroaie frumuseţea îi piere. (VB 65)

401 • Unde este fata care să nu-şi îngăduie un mic roman în povestea căsătoriei ei ? (VP 114)

402 • Îndeobşte, femeile au o convingere aparte, o morală a lor ; ele cred în realitatea a tot ce le serveşte interesele şi pasiunile. (VP 116)

403 • A fi o femeie cinstită şi cuminte în lume, şi o curtezană pentru soţul ei, înseamnă

a fi o femeie genială. Aici se află tot secretul legăturilor de lungă durată, de neînțeles pentru femeile desmoștenite de aceste două minunate însușiri. (VB 63)

404 • Tînguiala de deznădeje a femeii este atît de convingătoare încît smulge iertarea aflată în inimile tuturor îndrăgostiților, cînd femeia este tînără, drăguță și atît de decoltată încît ar putea ieși pe sus din rochie în costumul Evei. (VB 40)

405 • Boala este unul din paravanele pe care de cele mai multe ori femeile le pun între ele și furtuna unor certuri. (VB 39)

406 • Blîndețea și supunerea sînt cele mai puternice arme ale femeii. (VB 18)

407 • Spiritul de contradicție este atît de înrădăcinat la femeie, încît este în stare să-și contrazică propriile sentimente. (29—42)

408 • Dragostea pentru părinți este ultima care moare în inima unei fete. (28—46)

409 • Liniștea unei femei depinde de cea mai neînsemnată cută de pe fruntea celui iubit. (27—57)

410 • O femeie ori ascultă mereu, ori poruncește mereu. (27—7)

411 • Coafura este, precis, partea de toaletă de care femeile se îngrijesc cel mai mult. Este în

acelaşi timp şi cea mai indiscretă, pentru că de multe ori destăinuie intenţiile de seducţie ascunse cu multă dibăcie. (27—6)

412 • Pentru a face ca dragostea să dureze, îţi trebuie mai multă minte decît pentru a iubi : trebuie să etalezi în fiecare zi comori nebănuite ; iată de ce femeile frumoase de pică n-au pricinuit niciodată pasiuni îndelungate, pe cînd frumuseţi oarecare, ba chiar femei urîte, dar pline de spirit şi graţie, şi-au păstrat bărbaţii lîngă ele. De altfel, femeilor frumoase li se pare că este de ajuns să se arate în lume, ca să şi placă. (25—43)

413 • Femeilor ce se căsătoresc cu cel iubit nu le este deloc greu să fie virtuoase. (25—19)

414 • Nu există divorţ între două femei care se iubesc sincer. (21—32)

415 • Cînd o femeie este frumoasă şi rosteşte o vorbă oarecare, gura sa trandafirie face ca vorba să pară divină. (21—31)

416 • Femeia îndrăgostită nu mai vede alţi bărbaţi. (21—15)

417 • La patruzeci de ani femeia, mai ales cea care a gustat din mărul otrăvit al pasiunii, simte o teamă solemnă ; începe să-şi dea seama că pentru ea există două morţi : moartea inimii şi cea a trupului. (Mb)

418 • Nu se poate ca femeia să nu urască pe bărbatul în fața căruia este silită să roșească. (5—61)

419 • Rușinea, remușcarea și mizeria sînt cele trei Furii în mîinile cărora trebuie negreșit să cadă femeile, cînd au depășit limitele. (G 60)

420 • Pentru femei, sentimentele care nu sînt în armonie cu legile sociale sau cu cele naturale, adică o dragoste pe care nu este obligată să o aibă, — asemenea sentimente le sînt interzise. (B 19)

421 • În ochii unei femei, un bărbat care îi este indiferent pare destul de urît, dar nu chiar foarte, foarte ; dar cînd este vorba de un bărbat pe care nu-l mai iubește, acesta îi pare hidos. (FE 27)

422 • Există plăceri însoțite într-una de oarecare sfiiciune amestecată cu teamă, emoții plăcute, pe care inima cea mai castă ar vrea să le țină mereu în umbră. Cu cît mai delicată este o femeie, cu atît mai mult caută să-și ascundă bucuriile sufletului. Multe femei doresc adesea să audă rostindu-se de toată lumea un nume pe care uneori ele ar dori doar să-l ascundă în inima lor. (F 30)

423 • Femeile au un inimitabil talent de a-și exprima sentimentele fără a folosi vorbe mari ;

elocinţa lor constă în primul rînd în accentul glasului, în gesturi, în atitudine şi în priviri. (F 30 12)

424 • Unii bărbaţi se simt mai la largul lor pe un teren de duel, în faţa unui bărbat care le ameninţă inima cu spada, decît în faţa unei femei care, după ce se văicăreşte timp de două ore, face pe moarta şi cere săruri pe la nas. (MG 14)

425 • Femeile care-şi înşeală bărbaţii ar trebui arse toate pe rug, în văzul lumii ! — De unde atîtea lemne ? (C 31)

426 • Atîta vreme cît cunoşti taina unei femei, eşti sigur considerat prieten. (4—67)

427 • Fetele ar vrea să fie stăpîne şi pe trecucutul bărbatului iubit, aşa cum sînt stăpîne pe viitorul lui. (2—31)

428 • Dacă o să scotoceşti inima unei femei din „lumea bună" pariziană, vei găsi mai întîi cămătarul şi pe urmă amantul. (Vorbeşte ocnaşul Vautrin.) (MG 10)

429 • Două simţăminte stăpînesc inima femeilor. Ori se devotează unor fiinţe aflate în suferinţă, înjosite, chiar vinovate, pe care vor să le consoleze, să le înalţe, să le răscumpere, ori se dăruiesc unor fiinţe superioare, sublime, pu-

ternice, pe care vor să le adore, să le înţeleagă şi de care sînt de multe ori zdrobite. (Se 6)

430 • Sărutările unei femei sincere sînt ca mierea cerească ; în mîngîierea lui, sărutul acesta pare că aduce un întreg suflet şi o flacără gingaşă care pătrunde în inimă. Sărutările lipsite de această dulceaţă îmbietoare sînt aspre şi veştede. (F 30 20)

431 • În consolările femeii există o duioşie în care se găseşte mereu ceva matern, plin de grijă, atotcuprinzător. (V 6)

432 • Daţi-i un răgaz de douăzeci şi patru de ore unei parizience la ananghie şi-o să întoarcă pe dos un întreg minister. (VB 21)

433 • Una dintre gloriile societăţii este cea de a fi creat *femeia*, din ceea ce natura făcuse o femelă ; de a fi creat perpetuarea dorinţei, din ceea ce natura nu se gîndise să facă decît perpetuarea speciei ; în sfîrşit, de a fi creat dragostea, cea mai frumoasă religie de pe lume. (SC 22)

434 • Femeie contra călugăr, — partidă egală. (EG 41)

435 • Oricît de dulce ar fi compasiunea unei femei, ea răneşte mai grav decît batjocura. (Cor CH martie 1832)

FERICIRE

436 • Fericirea are nenorocirea să pară ceva absolut. (BN 4)

437 • Nu ştiu dacă nesiguranţa în privinţa fericirii nu este mai tiranică decît nesiguranţa privind pacea şi munca. (Cor SL ian. 1849)

438 • Succesul nu înseamnă nimic, pentru că vine de la lume ; fericirea este totul şi ea nu vine decît de la o singură persoană. (Cor CH ian. 1835)

439 • Fericirea se află mereu la îndemîna noastră, la picioarele noastre, ca o floare de cîmp ; nu trebuie decît să te apleci ca s-o culegi. Dar cum ea este înconjurată de multe alte flori, ne înşelăm asupra parfumului, asupra culorii şi întindem prea departe mîinile, aşa că nu ne atingem ţelul. (27—10)

440 • Este mai uşor de suportat o nenorocire lîngă adevăraţi prieteni, decît o fericire invidiată. (Cor CZ martie 1850)

441 • Ţin mai mult la fericire în sărăcie, decît la nenorocire în bogăţie. (1—5)

442 • Nimeni nu renunţă fără luptă la fericire. (2—23)

443 • Cînd te afli cu capul în nori, nu te simţi bine cu picioarele pe pămînt. (6 actul II)

444 • Oamenii, în general, nu iubesc puterea decît atîta vreme cît ea le dă ceea ce ei numesc fericire. (50)

445 • Nu există sărbătoare fără ziua ei de mîine. (56 I vol 1 cap V)

446 • Fericirea este tare aproape de nenorocire. (27—60)

447 • Firea omenească ne face să simţim mai multă durere din pricina unei note false în fericire, decît plăcere atunci cînd dăm peste o bucurie în plină nenorocire. (Ca 5)

448 • Regii, chiar dacă toată lumea ar fi a lor, sînt osîndiţi, ca şi ceilalţi oameni, să trăiască într-un cerc restrîns de ale cărui legi ascultă, aşa că fericirea lor depinde de impresiile pe care şi le fac în acel cerc. (Mţ 28)

449 • Fericirea altora devine bucuria celor ce nu mai pot fi fericiţi. (Cv 55)

450 • Fericirea îşi are obrăznicia ei. (B 37)

451 • Cei mai mulţi confundă fericirea cu mijloacele ei, averea fiind, după dînşii, cel mai grăitor element al fericirii. (MMi 16)

452 • Oricine este liber să-şi sacrifice capitalul de fericire. (Mm 59)

453 • Fie că cutreieri lumea, fie că rămîi lîngă sobă şi lîngă nevastă, tot ajungi la o vîrstă cînd viaţa nu mai este decît o obişnuinţă practicată într-un anumit mediu preferat. Fericirea constă atunci în exercitarea aptitudinilor tale aplicate la realităţi. (G 53)

454 • Fericirea înghite forţele, aşa cum nenorocirea usucă virtuţile. (Pch 35)

455 • Există fericiri în care nu mai poţi crede ; ele vin ca trăsnetul şi mistuie totul. (Ch 5)

456 • Bogăţia face ca orice să poată fi suportat, dar nu există fericire care să nu se stingă în faţa mizeriei. (CB 14)

457 • O nenorocire împărţită pe din două face, aidoma fericirii împărtăşite, ca sufletele să vibreze la acelaşi diapazon. (Sc IV 28)

458 • Fericirea nu caută nod în papură — *Le bonheur n'est pas chicanier.* (Ţr)

459 • Fericirea nu creează nimic altceva decît numai amintiri. (VB 28)

460 • A pierde fericirea visată, a renunţa la un întreg viitor înseamnă o suferinţă mai crîncenă decît cea pricinuită de ruinele unei fericiri trăite, oricît de deplină ar fi fost ; speranţa nu este oare mai plăcută decît amintirea ? (Pun 62)

FIZIOLOGIE

461 • Una dintre preocupările fiziologiei moderne, şi nu cea mai măruntă, ar fi să cerceteze prin ce căi, prin ce mijloace ajunge un *gînd* să producă în trup aceeaşi dezorganizare ca otrava. (MMi 36)

462 • Personalitatea morală este mai sensibilă, oarecum mai vie decît personalitatea fizică. Inima şi sîngele sînt mai puţin sensibile decît nervii. Personalitatea noastră lăuntrică ne domină, orice am face. (Ţr)

463 • Dacă fiziologii pot defini precis iubirea, invocînd legile naturii, moraliştii sînt ceva mai încurcaţi cînd vor s-o explice privită în toate sensurile pe care i le-a atribuit societatea. (I 13 II 52)

FRUMUSEŢE

464 • Frumuseţea nu se poate dobîndi ; ea este pretutindeni recunoscută şi contează adesea mai mult decît averea şi talentul ; ea nu are nevoie decît să se arate pentru a izbîndi şi nu i se cere altceva decît să existe. (Sv 6)

465 • Frumuseţea este un văl care slujeşte adesea pentru ascunderea multor cusururi. (MMi 29)

466 • Frumuseţea este mai neîndurătoare decît puterea. (Cor BL, ciornă, martie 1822)

467 • Frumuseţea lipsită de expresie este, poate, o impostură. (Df 12)

468 • Frumuseţea trebuie socotită, fără îndoială, o nenorocire pentru femeie, deoarece această trecătoare floare ţine prea mult loc în sentimentul inspirat. Oare bărbatul nu se îndrăgosteşe de o femeie frumoasă aşa cum se căsătoreşte cu o femeie bogată ? (Ca 6)

469 • Frumuseţea este o regină pe care pictorii o adoră. (Dv 19)

470 • Frumuseţea este cea mai mare dintre puterile omeneşti. Orice putere fără contrapondere, fără stavilă, autocratică duce la abuz, la nebunie. Arbitrariul este demenţa puterii. La femeie, arbitrariul este fantezia. (VB 44)

GAZETĂRIE

471 • A fi proprietarul unui ziar înseamnă a deveni o personalitate : exploatezi inteligenţe, iei parte la plăceri, fără a participa şi la muncă. Nimic nu este mai ispititor pentru spiritele inferioare decît să se ridice prin talentul altuia. (Cnt I 10)

472 • În armata presei, fiecare ins are nevoie de prieteni, aşa cum orice general are nevoie de soldaţi. (Ip II 22)

473 • Cînd el, ca alte mii de ziarişti, îşi va fi cheltuit geniul pentru profitul acţionarilor, aceşti negustori îl vor lăsa să moară de foame dacă i-e sete, ori de sete dacă i-e foame. (Ip II 36)

474 • Voi (ziariştii francezi) veţi începe acum (către 1820) cu pana să cuceriţi Europa, pe care spada voastră nu a reuşit s-o păstreze. (Ip II 36)

475 • Ziarul, în loc de a îndeplini o misiune, a devenit tarabă, comerţ. Şi, ca orice comerţ, nu are nici domn, nici dumnezeu. (Ip II 36)

476 • Ziarele vor cădea pe mîna băcanilor care au bani să cumpere condeie, pînă în ziua cînd abundenţa de ziare va duce la babilonie. (Ip II 36)

477 • În Franţa, spiritul este mai puternic decît orice, iar ziarul are, pe lîngă spiritul tuturor oamenilor deştepţi, şi făţărnicia lui Tartuffe. (Ip II 36)

478 • Dacă ziarul născoceşte o calomnie, spune că aşa a aflat el de undeva. De omul care se plînge scapă invocînd iertarea ce trebuie acordată libertăţii. Dacă este tîrît în faţa tribunalelor, se plînge că nu a venit nimeni să-i ceară o rectificare ; dar ia cere-i-o : o refuză rîzînd, socotindu-şi crima un fleac. În sfîrşit, îşi bate joc de victimă în caz că ea învinge. Dacă ziarul este

pedepsit, dacă trebuie să plătească o amendă prea mare, pîrîtul este înfierat ca duşman al libertăţilor, al ţării, al progresului. (Ip II 36)

479 • În orice critic (foiletonist de ziar) zace un scriitor nerealizat. (89)

480 • În zece ani de-acum încolo, primul ţîşt-bîşti ieşit din liceu se va crede om mare, se va cocoţa pe coloanele unui ziar pentru a pălmui pe cei dinaintea lui şi îi va trage în jos de picioare ca să le ia el locul. (Ip II 36)

481 • Ziarul socoate adevărat tot ce ar putea fi adevărat. (Ip II 43)

482 • Cînd nu mai poate sau nu mai vrea să ajungă „cineva“, un scriitor se face ziarist şi „băiat bun“. (Md 36)

483 • Un adevărat pamflet este o operă de cel mai strălucit talent, dacă nu este chiar strigătul unui geniu. Pamfletul pretinde adevărată ştiinţă expusă într-o formă plăcută şi o pană fără cusur, pentru că pamfletul trebuie să fie fără greşeală ; fraza trebuie să fie scurtă, tăioasă, caldă, plină de imagini — adică să aibă patru calităţi care emană de la geniu. (89)

484 • Pamfletul este sarcasm sub formă de ghiulea de tun. (89)

GELOZIE

485 • Gelozia este o patimă josnică ; ea nu stă niciodată să chibzuiască. (24—30)

486 • Sufletele tari nu sînt bîntuite nici de gelozie, nici de teamă : gelozia este o îndoială, teama o proprie înjosire. (C 28)

487 • Gelozia dovedeşte o dragoste violentă. (CM 13)

GENIU

488 • Cînd un geniu răsare din mijlocul poporului, mînat de o vocaţie, este aproape întotdeauna un geniu complet ; este nu numai un om deosebit, ci are şi darul universalităţii. (Ps 38)

489 • Oamenii de spirit sînt tot atît de schimbători ca barometrele ; doar omul de geniu este numai şi numai bun. (Ca 6)

490 • Cineva se crede mare pentru că reuşeşte ceva cu bani mulţi ; inversaţi fraza şi veţi găsi problema pe care o rezolvă omul de geniu. (Sc I 30)

491 • Niciodată geniul nu se îndepărtează de ştiinţa care-l călăuzeşte. (Ga 30)

492 • Misiunea geniului este să caute, printre chipurile adevărului, pe cel care pare ca probabil tuturor. (FE 8)

493 • Pecetea geniului este o oarecare aparenţă de uşurinţă. Opera lui trebuie să apară obişnuită la prima privire, atît de firească este întotdeauna, chiar cînd tratează subiectele cele mai înalte. (Mb)

494 • Geniul este o boală groaznică. Orice scriitor poartă în inimă un monstru care, aidoma teniei în stomac, îi sfîşie sentimentele pe măsură ce se dezvoltă. Cine va învinge ? Boala pe om, sau omul boala ? Cu siguranţă că trebuie să fii un mare om ca să ţii cumpăna între geniul şi caracterul tău.. Talentul creşte, dar inima se usucă. Dacă nu eşti un colos, dacă nu ai umeri de Hercule, rămîi fie fără inimă, fie fără talent. (Ip. II 68)

495 • Ganga din care se extrage geniul are lipsurile ei. (VP 130)

496 • Inspiraţia este prilejul dat geniului. (VB 45)

GINGĂŞIE

497 • Poate că florile umile şi modeste, îmbobocite prin văi, mor dacă sînt răsădite prea aproape de cer, în regiunile unde iau naştere

furtunile și arșița soarelui este prea puternică. (Mm 64)

498 • Sufletele nobile și mîndre își dau imediat seama dacă sînt mînuite cu gingășie. (FE 25)

499 • Sîntem impresionați mai cu deosebire de unele gesturi, de unele gingășii ale sufletului și ale minții, în fața cărora ne dăm bătuți. (Ch 13)

500 • E în firea sufletelor gingașe și slabe să se prăbușească la primul refuz, după cum un prim succes le încurajează. (CB 49)

501 • Darurile făcute cu gingășie au o ciudată înrîurire asupra sufletelor noastre. (22—71)

502 • Într-un adevărat ostaș găsești mereu ceva din sufletul copilului, și aproape mereu ceva dintr-un oștaș într-un copil. (Ch 5)

503 • Adevărata gingășie știe să-și pună, ca să meargă pe stradă, o simplă rochie de stambă, atrăgătoare doar prin forma ei, în loc să tîrască cu ea penele și florile bătătoare la ochi pe care le plimbă unele burgheze. (MMi 41)

GÎNDIRE

504 • Gîndirea este cheia tuturor comorilor ; ea îți oferă bucuriile avarului, fără să-ți dea și grijile lui. (Pch 8)

505 • Degeaba căutăm să le măsluim : gîndurile care ne frămîntă răsar mereu în ceea ce scriem. (27—37)

506 • Sufletul contemplativ trăieşte mai mult prin gîndire decît prin faptă. (Fb 7)

507 • Nu gîndirea trebuie pusă în slujba uneltelor, ci uneltele sînt făcute pentru a sluji gîndirea. (Cor DA iulie 1840)

508 • Cuvîntul are un efect numai imediat. Cugetarea ucide cuvîntul, cînd cuvîntul nu a învins cugetarea. (AS 19)

509 • Cel ce stă cu gînd la groapă, pîn-la urmă se îngroapă — *Qui songe à la tombe y tombe.* (29—15)

GLORIE

510 • Gloria este o băutură veninoasă care face bine numai dacă e luată în doze mici — *La glorie est un poison bon à prendre par petites doses.* (FE 7)

511 • Gloria este un egoism divinizat. (LL 13)

512 • Nu-i nimic mai îngrozitor ca a te trezi strigoi al propriei tale glorii. (Cor DP noiembrie 1835)

513 • Gloria este soarele morților. (Ca 23)

514 • Cei ce mînuiesc fie spada, fie pana pentru țara lor nu trebuie să se gîndească decît la „a o face bine", cum spuneau strămoșii noștri, și să nu accepte nimic, nici măcar gloria, decît ca o fericită întîmplare. (Țr)

515 • Nimeni nu știe cît vor mai dăinui gloriile apuse, bazate pe admirații depășite de vreme. (VB 26)

516 • Astăzi toată lumea vrea să se acopere de glorie, și mulți se acoperă de ridicol. (Cfș 4)

517 • Ah ! Succesul !... Din cîte infamii se compune un succes ? (1—6)

518 • Celebritatea este alcătuită mai mult din răul decît din binele ce se spune despre cineva. (Cor HEB martie 1843)

GREȘEALĂ

519 • Nu greșim decît prin ceea ce am lăsat să fie slab în sufletul nostru. (Pt 61)

520 • Toate minţile mărginite au obiceiul de a nu ieși din cercul întîmplărilor și de a nu le căuta cauza. Pentru greșelile lor le place să-i găsească vinovați pe alții. (MG 5)

521 • Cele mai multe dintre neînţelegerile omenirii iau naştere din faptul că există în acelaşi timp învăţaţi şi ignoranţi, predispuşi să vadă întotdeauna doar o faţă a faptelor şi a ideilor şi să pretindă că partea pe care o vede fiecare dintre ei este unica adevărată, unica justă. (VB 2, dedicaţie)

522 • Există mezalianţe de spirit aidoma mezalianţelor de moravuri şi ranguri. (Mm 60)

523 • Lumea rîde de primele greşeli de limbă făcute de un străin, dar pînă la urmă ele devin obositoare dacă omul nu se corijează. (Mm 59)

IDEI

524 • Ideile nu pier niciodată. (Mţ 12)

525 • Oamenii pot fi ucişi ; cuvintele — nu. (CM 10)

526 • Forţele materiale nu vor fi niciodată mai puternice decît forţele ideilor sau decît voinţa omenească. (LL 13)

527 • Puterea morală este ca gîndirea : infinită. (Cnt II)

528 • Ideile au o viaţă mai trainică decît trupul. (34)

529 • Marile idei dau naştere marilor fapte. (Ps 36)

530 • Ideile nu pot fi neutralizate decît tot prin idei. (Ip II 36)

ILUZII

531 • Iluziile nu sînt, oare, norocul inimilor ? (C 29)

532 • Imaginaţia este o zînă ; sub toiagul ei, cel mai frumos diamant şi cea mai umilă scoică de pe lume sînt egale şi capătă rangul pe care ea vrea să li-l acorde. (27—31)

533 • Să nu ne bizuim pe pantofii mortului, ca să fim bine încălţaţi — *Ne comptons pas sur les souliers d'un mort pour être bien chaussés.* (VP 120)

534 • Cînd vorbeşti cu tine însuţi ai mereu dreptate. *Lorsqu'on parle seul on a toujours raison.* (21—25)

535 • Mulţi oameni au luat drept energie încrederea pe care ţi-o dau iluziile ; dar poate că speranţa este jumătatea curajului. (CB 38)

IMPOSTURĂ

536 • Copilul acestui secol îmbibat de ambiţii vrea ca averea să-i vină fără muncă, gloria fără talent şi succesul fără strădanie. (FE 9)

537 • Calea cea mai scurtă pentru a face avere este să lucrezi ; dar marea noastră nenorocire

este că ne simţim în stare de orice, nefiind, în fond, buni la nimic. (1—10)

538 • Oamenii de paie pot lua foc. (1—15)

539 • Sînt oameni care împing pe alţii înainte, nu riscă nimic şi, după succes, culeg ei toate roadele. (3—52)

540 • Nasul pe sus este o demnitate care nu se sprijină pe nimic. (Sc III 67)

541 • Tot ce caută doar să facă impresie este ceva de prost gust, ca tot ce este zgomotos. (67)

542 • Cînd unii lăudăroşi, plini de ei înşişi, afirmă prea degrabă că al lor este viitorul, ei trec drept deştepţi numai în ochii proştilor. (Cn 10)

543 • Un cuvînt face cît o idee într-o ţară unde omul este mai atras de eticheta sacului decît de conţinutul lui. (FG 2)

544 • Mediocrii care vor să ajungă „cineva" se plîng că n-au noroc. Norocul acesta nu-i altceva decît voinţă, muncă zi de zi, dispreţ pentru renume obţinut uşor, o cultură imensă şi răbdare. (Mz 14)

545 • Parveniţii sînt ca maimuţele, avînd aceeaşi dibăcie ca ele ; te uiţi la ei de jos în sus, le admiri agilitatea la căţărat ; dar cînd ajung pe

culme, nu mai vezi decît părţile lor ruşinoase. (Cv 10)

546 • Faima timpurie, importanţa acordată, elogiile înşelătoare, pe care oamenii le aruncă artiştilor aşa cum îşi zic bună ziua sau vorbesc despre cum mai e vremea, dau artistului acea conştiinţă a propriei valori care degenerează în înfumurare cînd dispare talentul. (VB 36)

547 • Una dintre principalele ocupaţii ale celor care au din ce trăi este a se crede că sînt cineva ; şi, din această convingere, reiese o oarecare nevoie de a căuta să facă în aşa fel încît să se vorbească de ei, în mod onorabil. Dumnezeu ştie ce sens dau ei acestui cuvînt din urmă ! (38)

INFERIORI ŞI SUPERIORI

548 • Un măgar poate da sfaturi unui episcop. (Cor GS aprilie 1840)

549 • Cei mari au mai des decît se crede nevoie de cei mai mici ca ei. (28—9)

550 • Aşa-i în lumea scriitoricească : nu iubeşti decît pe cel inferior ţie ; fiecare este duşmanul oricui caută să se ridice mai sus. (FE 18)

551 • Superiorii nu le iartă niciodată inferiorilor, cînd aceştia întruchipează măreţia. (Ps 9)

552 • Cei mari nu au dreptul de a împiedica pe cei umili să privească soarele. (27—62)

553 • Unii oameni sînt atît de mari încît nu-l mai mîhnesc pe cel vinovat, reproşîndu-i o nenorocire pricinuită de acesta mai demult. (Sl 23)

554 • În general, confidenţele se fac mai degrabă de sus în jos decît de jos în sus. În afacerile tainice te foloseşti mai mult de inferiori decît de superiori ; ei ajung deci complicii gîndurilor tale ascunse. (VB 8).

555 • Cînd soarele se duce la culcare, orătăniile din ogradă fac la fel. (VB 39)

INOCENŢĂ

556 • Cîtă forţă se află în slăbiciune şi nevinovăţie ! (4—79)

557 • În încăpăţînarea de a face un bine pe care lumea îl priveşte cu ochi răi se găsesc atracţii de neînvins ; inocenţa are deliciul viciului. (Ip I 12)

558 • Dacă o fată poate să se uite, fără să roşească, în ochii părinţilor ei, asta este de-ajuns. (3—54)

559 • Există oameni sortiţi să îndure de toate, pentru că, neştiind să vadă nimic, nu se pot feri de nimic ; lor li se întîmplă orice. (VT 39)

560 • Tinerele fete își creează adesea imagini pline de noblețe și de farmec, chipuri absolut ideale, și-și făuresc idei absolut himerice despre bărbați, despre sentimente, despre lume ; apoi atribuie cuiva, cu toată inocența, trăsăturile desăvîrșite pe care le-au visat și se dau pe mîna lui ; în bărbatul pe care l-au ales, ele iubesc ființa aceasta imaginară ; dar mai tîrziu, cînd nu mai au vreme să se smulgă din nenorocire, înșelătoarea plăsmuire pe care au înfrumusețat-o — mă rog, primul lor idol — se schimbă într-un schelet odios. (F30 4)

561 • Pentru o tînără femeie cu inima încă pură și cu dragostea neprihănită, pînă și sentimentul de a fi mamă ascultă de glasul pudoarei. Pudoarea nu înseamnă oare însăși femeia ? (F30 11)

562 • Dragostea și nevinovăția sînt ca lupul și mielul. Nu prea pot înnopta de multe ori împreună, fără ca primul să nu-l mănînce pe cel de-al doilea. (29 — 12)

INTERES

563 • Omul nu este nici bun, nici rău, se naște cu instincte și aptitudini ; societatea, departe de a-l deprava, cum a pretins Rousseau, îl perfecționează, îl face mai bun ; dar interesul îi dezvoltă enorm înclinațiile rele. (CU pref 1842)

564 • În orice oraş din ţară ai merge, se schimbă numele, dar vei găsi aceleaşi lucruri. Pretutindeni, pe continent, în insule, în Europa, în cele mai mici cătune, ca şi sub baldachinele împărăteşti, vei găsi aceleaşi interese, aceleaşi fapte. (30)

565 • Lăcomia tuturor este paznicul cel mai vigilent împotriva lăcomiei unui singur ins. (35)

566 • Interesul personal îl împinge pe om să comită mîrşăvii. (Ţr)

567 • Interesul este zeul care-l slugăreşte pe rege. (7)

568 • Curtea se destramă odată cu puterea domnitorului. (7)

569 • Calculul, mascat ca sentiment, pătrunde primul în inima omului, măturînd de acolo doliul cel mai sincer. Iată cum, în viaţă, natura îşi permite ceea ce, în operele de geniu, este socotit ca o culme a artei ; mijlocul folosit de natură este *interesul*, dobînda, care este geniul banului. (Pt 58)

570 • Pe oameni îi poţi ucide, dar interesele — nu ! (Ţr)

571 • A explica societatea prin teoria fericirii individuale, fericire smulsă cu dibăcie în dauna

tuturor, este o doctrină nefericită, ale cărei deducţii stricte îl fac pe om să creadă că tot ceea ce-şi însuşeşte pe ascuns — fără ca legea, lumea, individul să-şi dea seama că sînt lezaţi — ar fi bine şi definitiv cîştigat. Interesul personal devine atunci o lege supremă, singura problemă rămînînd a şti să ocoleşti, fără martori sau dovezi, dificultăţile pe care moravurile şi legile le pun între tine şi satisfacţiile tale. (Cv 29)

572 • Avansarea ! Iată cuvîntul cumplit, gîndul care, în zilele noastre, îl schimbă pe magistrat într-un funcţionar. (Sc IV 2)

573 • Indiferent dacă-ţi lezează sau îţi favorizează interesul, legea generală trebuie respectată, fără discuţie. (Cv 29)

574 • Legea interesului general, care dă naştere patriotismului, este imediat distrusă de legea interesului particular, care, fiind şi ea autorizată, face să se nască egoismul. (Ps 44)

575 • Cînd o ţară ajunge să vadă doar bani în orice face, nu mai există nici o forţă morală care să se opună mişcării antisociale care este interesul personal. (86)

576 • Interesele dezbină oamenii, dar vicioşii se înţeleg mereu între ei. (VB 34)

577 • Politeţea constă în a părea că uiţi de tine în interesul altora ; la mulţi oameni ea nu este

decît un rînjet social, care se dezminte imediat ce interesul propriu, prea scărmănat, îşi arată vîrful nasului ; un om mare devine atunci un nemernic. (Cv 29)

578 • Folosul pentru sine, care face atîtea prietenii, le şi desface. (19)

579 • Există ceva mult mai caraghios decît ce găseşti în Molière : este vorba de interesul personal. (Cor HEB februarie 1846.)

580 • În conflictul ambiţiilor care se întretaie, mergi direct la fapte. Această strategie a războiului se potriveşte de minune şi în bătălia intereselor contrarii. (Cv 30)

581 • Pentru o siluetă la modă, femeia dă la o parte pofta de mîncare. (Mz 11)

INVIDIE

582 • Nimeni nu duce o viaţă atît de tihnită pe cît i-o înfăţişează invidioşii. (Fb 3)

583 • În sufletele alese, începutul de invidie se transformă în dorinţa de a întrece, dînd naştere la fapte mari ; în sufletele meschine, invidia se transformă în ură. (C. 6)

584 • La firile slabe, descurajarea provine din invidie. (Cnt I 10)

585 • Îi este cu neputinţă unei fiinţe omeneşti, veşnic în luptă cu ea însăşi sau în dezacord cu viaţa, să-i lase în pace pe alţii, să nu le pizmuiască fericirea. (VT 38)

586 • Invidia este cumplita comoară a speranţelor noastre înşelate, a talentelor noastre născute moarte, a succeselor noastre ratate, a pretenţiilor noastre rănite. (Ip II 15)

587 • Sîntem prea invidioşi unii pe alţii ca să nu dorim să uităm şi noi, şi să facem şi pe alţii să uite succesele cuiva. (Ip II 52)

588 • Biata Academie : toată lumea vrea să ajungă la ea, dar, odată admis, nimeni nu mai pune piciorul pe acolo. (27—24)

IPOCRIZIE

589 • Dacă ne-am spune în faţă tot ce spunem pe ascuns unii despre alţii, n-ar mai fi posibilă societatea. (DA)

590 • Iezuiţii s-au dus, dar iezuitismul a rămas. (ZM 63)

591 • Dacă te-ai lua după inscripţiile funerare din cimitirul Père-Lachaise, ţi-ar fi mai uşor să găseşti un om cinstit printre cei ce se plimbă pe acolo, decît un pungaş într-un mormînt. (Sl pref 1838)

592 • Cele mai multe „întîmplări“ sînt puse la cale. (Md 28)

593 • Inscripţia funerară este pentru mulţi morţi ca tabla de materii a unei cărţi necunoscute. (MMi 6)

594 • Ştiţi de ce dramele ai căror eroi sînt nişte ticăloşi au atît de mulţi spectatori ? Pentru că toţi spectatorii pleacă măguliţi, zicîndu-şi : ei, eu nu semăn chiar atît de mult cu pungaşii ăia ! (1—3)

595 • Aşa e omul : uneori se face vinovat de crimă, numai pentru a rămîne mare şi nobil în faţa unei femei sau înaintea unui anumit public. Un îndrăgostit seamănă mult cu jucătorul de cărţi care s-ar simţi dezonorat dacă n-ar restitui ceea ce a împrumutat de la crupier, dar care săvîrşeşte ticăloşii de neînchipuit, îşi despoaie soţia şi copiii, fură şi ucide pentru a se întoarce la joc cu buzunarele pline, cu cinstea nepătată în ochii celor ce vin în casa blestemată. (Mî 25)

596 • Prorocii sînt proroci mai mult prin ceea ce nu spun decît prin ceea ce au spus. Nimeni nu este mai lipsit de păcatul de a fi spus un neadevăr ca prorocul mut. (89)

597 • Nu te poţi aştepta niciodată la nimica bun de la tinerii care-şi mărturisesc greşelile, se căiesc că le-au făcut, dar le fac din nou. (Sv 7)

598 • Chiar celor mai puternici oameni le place să se înşele singuri asupra unor fapte care, cunoscute în adevărata lor lumină, i-ar face să se simtă umiliţi şi jigniţi de ei înşişi. (Sv 18)

599 • Gura lumii, care nu aduce nimica bun, este părtaşă la multe nenorociri ; dar cînd vede scoţînd capul răul pe care l-a clocit cu o grijă de mamă, îl reneagă. (C 4)

600 • Oamenii cu două feţe transmit totdeauna celorlalţi duplicitatea lor. (UM 4)

601 • Oamenii adunaţi în turmă sînt şi mai făţarnici decît atunci cînd interesul îi împinge să se prefacă. Aşa că ne petrecem o bună parte din viaţă smulgînd din inimă ceea ce crescuse acolo în timpul adolescenţei. Asta se cheamă a dobîndi experienţă. (Ip III 36)

602 • Nimic nu-i mai cumplit ca eticheta, pentru cei ce o admit drept cea mai grozavă lege a societăţii. (Sc II 50)

603 • Fatalul „o să vedem !“ al bogaţilor are în el destule făgăduieli pentru a scăpa cu punga neatinsă ; ba le mai şi îngăduie să stea cu braţele încrucişate în faţa oricărei nenorociri a altuia, sub cuvînt că nu se mai poate face nimic, odată ce s-a întîmplat. (Ţr)

604 • Cînd o scrisoare de dragoste poate face plăcere şi unui al treilea care o citeşte, cu sigu-

ranţă că este pornită din cap, nu din inimă. (Md 37)

605 • Există oameni care se nasc niţeluş maimuţe şi pentru care imitarea celor mai fermecătoare gesturi sentimentale este atît de firească, încît nici nu-l mai poţi simţi pe actor. (Md 43)

606 • Omul are mania de a lăsa să se creadă că are ceea ce nu are. (Dv 15)

607 • A oferi totul înseamnă a nu da nimic — *Tout offrir c'est ne rien donner.* (Cfş 14)

608 • „Excentricitate" este cuvîntul născocit de englezi pentru nebuniile nu ale celor mărunţi, ci numai ale celor din lumea înaltă. (VB 7)

609 • Unele făţărnicii durează cu anii, aşa cum se întîmplă în prea-sfinţitul colegiu al cardinalilor sau în soborurile unor capi de tagme religioase. (VP 112)

610 • La Paris, jumătate din numărul binefacerilor sînt afaceri, aşa cum jumătate din actele de recunoştinţă sînt răzbunări. Cu o rudă săracă te porţi cam cum te-ai purta cu un guzgan căruia îi întinzi o bucăţică de slănină. (VB 23)

611 • La palat nu trebuie să judeci gîndurile oamenilor după chipul lor. (29—34)

612 • Remuşcările sînt o dovadă a neputinţei ; cel vinovat va repeta greşeala. Numai căinţa este forţa care pune capăt la orice. (Se 16)

613 • Socot căinţa periodică drept o mare făţărnicie ; căinţa devine atunci o acoperire a faptelor rele ; un om care se căieşte de două ori este un netrebnic. (Ip II 65)

614 • Este greu să nu pari om cumsecade după ce-ţi aranjezi bine treburile. (Dv 18)

615 • Poliţia se îndoieşte întotdeauna de orice. (Sc III 63)

616 • Dacă oamenii înzestraţi cu curaj fizic, dar mişei şi mîrşavi ca suflet, văd că în jurul lor lucrurile reintră pe făgaşul normal după o nenorocire în care cinstea le fusese terfelită, atunci această bunăvoinţă a familiei sau a prietenilor devine pentru ei o primă de încurajare. Încep să se bizuie pe faptul că nu vor fi pedepsiţi. Mintea lor stricată, patimile satisfăcute îi fac să caute a-şi da seama cum de au reuşit să înşele legile sociale şi devin apoi îngrozitor de dibaci în a le ocoli. (Pt 13)

617 • E ştiut lucru : toţi criminalii spun că s-a făcut o eroare judiciară cu ei. (Sc III 66)

618 • Tinerii nu ştiu cît de folositor este să pozezi în victimă, cînd te simţi călău. (B 46)

619 • Cînd un om ajunge la putere, lumea îi găseşte toate calităţile înşirate într-un epitaf ;

dacă se duce de rîpă, apoi avea mai multe cusururi decît fiul risipitor. (C 30)

620 • Mă mulţumesc să-mi studiez semenii ; îi văd cum joacă toţi teatru, cu mai multă ori mai puţină îndemînare. Nu-mi fac iluzii despre nimic, dar rîd ca un spectator din sală care se distrează. (3—52)

621 • Linguşeşte patimile clipei şi ai să ajungi oriunde un erou. (DA)

622 • Cele mai frumoase motive sînt bune doar să pună mască celor mai meschine lucruri. (3—52)

623 • Foarte puţini sînt cei care-şi dau imediat de gol cusururile. Îndeobşte fiecare caută să se prezinte sub o înfăţişare atrăgătoare. (VT 36)

624 • Sînt oameni care se feresc de cei apropiaţi lor, dar se lasă cu totul pe seama primului venit. Fapt moral ciudat, dar adevărat, a cărui rădăcină este uşor de găsit chiar în inima omenească. Poate că unii nu mai au nimic de cîştigat de la cei cu care vieţuiesc laolaltă ; după ce şi-au arătat golul din suflet, ei sînt judecaţi în taină, dar cu asprimea meritată ; avînd însă o neostoită poftă de măguliri, a căror lipsă o simt, sau măcinaţi de dorinţa de a părea că au calităţi pe care nu le au, ei speră să capete uşor preţuirea sau inima celor care nu-i cunosc. (MG 5)

ISTORIE

625 • Istoria nepărtinitoare şi poetică nu poate fi scrisă decît de posteritate. Noi, contemporanii, nu sîntem decît lucrătorii care adună pietrele monumentului. (62)

626 • Ceea ce se cheamă îndeobşte istorie este zugrăvirea a tot ce au făcut marile turme de oameni numite naţiuni ; dar cum pînă azi istoria nu s-a ocupat decît de ciobanii acestor turme şi de cîinii lor, cred că mai rămîn multe de făcut. (36)

627 • Tronurile se întemeiază şi se prăbuşesc îngrozitor de repede. Cincisprezece ani (1815—1830 — n.n.) au condamnat un mare imperiu, o monarhie şi chiar o revoluţie. (FE 24)

628 • Istoricul de moravuri este supus unor legi mai aspre decît cele impuse istoricului de fapte ; el trebuie să arate totul, chiar şi adevărul, ca fiind probabil ; pe cînd în aria istoriei propriu-zise, imposibilul este justificat prin simplul motiv că s-a întîmplat aievea. (Ţr)

629 • Istoria nu are ca lege, cum are romanul, să tindă către frumosul ideal. (CU pref 1842)

IUBIRE

630 • Dragostea este sentimentul cel mai frumos numai pentru că este sentimentul pe care-l putem stăpîni cel mai puţin. (6 actul II)

631 • În dragoste, fărădelegile se iartă, dar nu se uită niciodată. (6 actul IV)

632 • A iubi este prima dintre toate fericirile ; a fi iubit vine abia după ea. (B 36)

633 • Bărbatul care iubeşte cu adevărat trebuie să fie în stare de cele mai mari jertfe pentru cea pe care o iubeşte. (6 actul III)

634 • Iubirea este poezia simţurilor. Ea are soarta a tot ce este măreţ în om şi a tot ce naşte din gîndirea lui. Ori este ceva sublim, ori nu este deloc. Cînd există, există pentru veşnicie şi se amplifică din ce în ce. (Fc 13)

635 • Iubirea este admiraţia care nu oboseşte niciodată. (Se 27)

636 • Unii moralişti sînt de părere că dragostea este pasiunea cea mai nesupusă voinţei, cea mai dezinteresată, cea mai puţin calculată din toate, după dragostea de mamă. Această părere conţine o eroare grosolană. Dacă cei mai mulţi oameni nu cunosc motivele care-i fac să se îndrăgostească, totuşi orice simpatie fizică sau morală este întemeiată pe calcule făcute de minte, de sentiment sau instincte. Dragostea este o pasiune profund egoistă. (CB 23)

637 • Dragostea nu frunzăreşte niciodată registrele de stare civilă ; nimeni nu se îndrăgosteşte de o femeie pentru că are vîrsta asta sau astălaltă, pentru că este frumoasă sau urîtă, pentru

că-i toantă sau nostimă ; omul iubește pentru că iubește, și atîta tot. (I 2)

638 • A iubi înseamnă a trăi viața celuilalt. (FE 7)

639 • Departe de ochi, departe de inimă — *Loin des yeux, loin du coeur.* (Sv 27) — Vezi și proverbul românesc : „Ochii care nu se văd se uită".

640 • Numai la spiritele mărunte sau în inimile de rînd absența face să scadă dragostea, șterge trăsăturile sufletești și micșorează frumusețea ființei iubite. (Cv 32)

641 • Dragostea este un falsificator de valori, care schimbă mereu bănuții de aramă în monede de aur, dar care adesea își preface monedele de aur în simpli bănuți de aramă. (Fb 18)

642 • Cine iubește se și teme, iar cel ce se teme este mai aproape de iubire decît de ură. (C 6)

643 • Iubirea și pasiunea sînt două stări sufletești diferite, dar pe care poeții și oamenii de lume, filosofii și nătărăii le confundă mereu. Iubirea presupune o reciprocitate de sentimente, o certitudine a plăcerilor pe care nimic nu o poate vătăma. Pasiunea este o speranță care, poate, va fi înșelată. Pasiunea încetează cînd speranța moare. Atît bărbații cît și femeile pot, fără a se dezonora, să aibă mai multe

pasiuni ; nu există însă în viaţa cuiva decît o singură iubire. (I 13 II 52)

644 • Dragostea stinsă nu este înlocuită decît de indiferenţă sau dispreţ. (C 21)

645 • Dragostea născută din dorinţă este o speranţă, iar dragostea care urmează după satisfacerea dorinţei este o realitate. (C 22)

646 • O scrisoare e un suflet ; ea este un ecou atît de fidel al glasului care vorbeşte, încît inimile gingaşe o socot printre cele mai bogate comori ale dragostei. (MG 23)

647 • Cînd două făpturi se iubesc destul de mult pentru ca orice zi să fie pentru ei prima zi a dragostei lor, se află în această rodnică fericire fenomene care schimbă toate condiţiile vieţii. Nu înseamnă asta o adevărată vîrstă a copilăriei, care nu se sinchiseşte deloc de ceea ce nu este rîset, bucurie, plăcere ? (Ca 7)

648 • A fi iubit, a fi înţeles, este cea mai mare fericire. (Cv 31)

649 • Numai dragostea poate răsplăti dragostea. (S 67)

650 • Iubirea adevărată este veşnică, nesfîrşită, mereu la fel cu ea însăşi ; este egală şi curată, fără demonstraţii violente ; o poţi vedea chiar cu părul cărunt, dar cu inima mereu tînără. (Cv 31)

651 • De multe ori vălul care se aşterne între două suflete devine un zid de aramă. (LL 19)

652 • Gingăşia nu are sfîrşit ; iubirea are. (Mn 19)

653 • Iubirea este o cauză cu efecte atît de neasemănătoare unele cu altele încît nici o teorie nu ar putea nici să le cuprindă pe toate şi nici să le dirijeze. (Mn 35)

654 • Tăcerea între două inimi este un adevărat divorţ, terminat în ziua cînd nu se mai rosteşte vorba *noi*. (M 28)

655 • Inimii îi e groază de calcule şi profituri, oricare ar fi ele. (Cv 35)

656 • Iubirii îi e groază de tot ce nu este ea însăşi. (Cv 20)

657 • Voi, toţi care aţi pătruns în viaţă prin pustiurile ei, nu vă plîngeţi ! Numai voi puteţi cunoaşte nemărginirea bucuriei în clipa în care o inimă se deschide pentru voi, o ureche vă ascultă, o privire vă răspunde. O singură zi bună şterge zilele rele. Durerile, meditaţiile, deznădejdile, tristeţile trecute şi neuitate devin tot atîtea fire care leagă sufletul de celălalt suflet în care se încrede. (Cv 18)

658 • O adevărată dragoste nu se îmbucătăţeşte ; ori este întreagă, ori nu este deloc. (Cv 17)

659 • Dragostea are, ca şi viaţa, pubertatea ei, cînd i se pare că nu-i mai trebuie nimic altceva. (Cv 10)

660 • Dragostea face un mare pas înainte la femeia care crede că nu s-a purtat cu generozitate sau că a rănit vreun suflet delicat. (F 30 25)

661• A vorbi despre primejdii unui îndrăgostit nu înseamnă oare a-i vinde plăceri ? (Sa 57)

662 • „Poţi folosi puterea mea ca pe o pavăză !“ — Această frază nu este înscrisă în străfundurile oricărei declaraţii de dragoste ? (Sa 58)

663 • O singură minciună distruge acea încredere neţărmurită care, pentru unele suflete, este însuşi temeiul dragostei. (Asf 74)

664 • Dragostea nu trăieşte decît atîta vreme cît se crede veşnică. (B 28)

665 • Dragostea care nu creşte zi de zi este o pasiune nefericită ; deoarece pentru a creşte nu trebuie întrevăzut niciodată sfîrşitul. (B 36)

666 • A iubi şi a se găsi în neputinţă de a ajuta fiinţa iubită este una dintre cele mai îngrozitoare suferinţe care pot răvăşi sufletul femeilor nobile şi delicate. (UM 36)

667 • Dragostea nu zăbovește prea mult pe un pat al durerii. (Mm 62)

668 • Cel ce iubește mai mult este cel tiranizat. (Mm 63)

669 • Nimic nu ațîță mai mult un început de dragoste al unei tinere ca o stavilă ivită în calea ei. (S 8)

670 • Oare dragostea nu este ca marea care, privită fără interes sau în mare grabă, este învinuită de monotonie de către sufletele de rînd, în vreme ce alte ființe, altfel înzestrate, sînt în stare să-și petreacă toată viața admirînd-o și găsind mereu în ea noi și noi aspecte care le vrăjesc ? (V 14)

671 • A iubi o fată sau a te lăsa iubit de ea înseamnă un adevărat contract ale cărui clauze trebuie bine înțelese. Sîntem liberi de a părăsi femeia care se vinde, dar nu fata care se dăruiește ; ea nu-și dă seama de amploarea jertfei sale. (Pch 22)

672 • Dacă dragostea trebuie să-și pledeze cauza prin sacrificii mari, tot ea trebuie să tragă cu gingășie un văl peste ele și să le înmormînteze în lumea tăcerii. (Pch 27)

673 • Putem iubi uneori un nătărău, dar nu iubim niciodată un prost. (Mb)

674 • Poate că germenul dragostei conţine în întregime însăşi dragostea, aşa cum o sămînţă conţine o floare frumoasă, cu parfumul şi bogatele ei culori. (Fp 71)

675 • Modestia sau, mai bine zis, teama este una din primele virtuţi ale iubirii. (EG 12)

676 • Pînă şi îndrăgostitul cel mai nevinovat doreşte să pară om important în ochii iubitei lui. (CB 60)

677 • Pe unii oameni îi iubeşti, dar nu-i stimezi. (BN 2)

678 • Cine se teme de o legătură necondiţionată este, desigur, convins că ea poate să se termine şi, atunci, adio iluzie ! Dragostea pe care nu o socoteşti veşnică e hîdă. (BN 3)

679 • Nu poţi să-ţi smulgi dragostea din inimă cum ţi-ai scoate un dinte. (Ip II 39)

680 • Privirile, gesturile, faptele unei fiinţe iubite găsesc la cei pe care i-a jignit, necăjit sau chinuit oricît de tare, urme de dragoste. Dacă mintea uită greu, dacă interesul suferă încă, inima, în ciuda tuturor, îşi reia robia. (Ip III 23)

681 • Dacă eşti hoţ şi te iubeşte o femeie cinstită, ori ajunge şi ea hoaţă, ori te faci şi tu om cinstit. (Sc I 22)

682 • Semnele de pe chipul unui bărbat sînt clare pentru femeia care-l iubeşte, aşa cum este întinsul mării pentru un marinar. (Sc II 49)

683 • Dorind să se adore şi mai mult, îndrăgostiţii se iau la ceartă. (Sc IV 35)

684 • De obicei, iubirea preferă contrastele, nu asemănările. (Md 33)

685 • Dragostea adevărată este de multe ori plină de stîngăcii, mai ales dacă nu este împărtăşită. (Md 49)

686 • Dragostea adevărată îşi ia forma după caracterul îndrăgostitului. (Md 49)

687 • Unele fiinţe primesc de la dragoste puterea de a-şi strămuta eul lor în fiinţa iubită ; iar dacă aceasta le este răpită, viaţa nu li se mai pare cu putinţă. (Pt 4)

688 • Dragostea este lumina inimii. (EG 11)

689 • Iubirea fiinţează în glas înainte de a fi mărturisită de privire. (I 13 I 5)

690 • A iubi nu înseamnă oare a şti să pledezi, să cerşeşti, să aştepţi ? Dragostea pe care o simţi nu trebuie să o şi dovedeşti ? (I 13 II 40)

691 • Numai ultima dragoste a unei femei poate satisface prima dragoste a unui bărbat. (I 13 II 60)

692 • Poezia dragostei înfrumusețează totul. Atunci, sentimentele noastre nu sînt — ca să zicem aşa — înscrise pe lucrurile care ne înconjoară ? (Pun 62)

693 • Supărările din dragoste sînt adesea aidoma poliței protestate a unui debitor cumsecade : aduc şi o dobîndă. (VP 140)

694 • *Dragostea* — acest uriaş dezmăț al rațiunii, această bărbătească şi gravă plăcere a sufletelor mari — şi *plăcerea* — această marfă vulgară ce se găseşte de vînzare în piață — sînt două fațete deosebite ale aceluiaşi fapt. Omul superior ca şi neghiobul simt în aceeaşi măsură nevoie şi de ideal, şi de plăcere. (VB 61)

695 • Tinerii căsătoriți sînt risipitori, irosesc fără să ştie, fără să vrea, lucrurile din jurul lor, aşa cum abuzează şi de dragoste. Plini numai de ei, nu se sinchisesc de viitor care, mai tîrziu, o preocupă pe mama de familie. (VB 45)

696 • Dragostea adevărată include şi certuri ca între vrăbii gureşe, în cursul cărora se fac răni dureroase ; cearta în glumă este însă o dezmierdare pentru amorul-propriu al păcălitului. (VB 34)

697 • Nimeni nu se va lecui de mania de a se îndrăgosti de îngeri cu zîmbet dulce, cu aer visător, cu chip nevinovat, dar a căror inimă este o casă de bani. (VB 33)

698 • Îndrăgostiții virtuoși nu recurg nici la cea mai mică prefăcătorie. (VB 19)

699 • Te îndrăgostești nu numai de cine vrei să te îndrăgostești. (29—3)

700 • Dragostea vrea nu numai veșnicia viitoare, ci și veșnicia trecută. (29—9)

701 • „— Mă vei iubi mereu ? — Mereu ! Dar tu ? — Mereu !" Iată cuvinte foarte plăcute auzului. Pentru că sînt o dezmierdare, nu un jurămînt. (29—9)

702 • A aștepta ! A aștepta ființa iubită este o fericire, o durere, o caznă ?... sau nu cumva este vorba de toate acestea la un loc ? (27—52)

703 • Dintre toate pasiunile, dragostea este cea care se simte cel mai bine doar cu ea însăși. (27—51)

704 • Dragostea face din om un tiran ! Zău așa : cu ce drept cerem unei biete ființe, care trăiește sub influența despotică a simțurilor, să ne iubească mereu numai și numai pentru că noi o iubim ? (27—39)

705 • Iubirea nu este nici artă, nici știință ; este un instinct al sufletului. (27—24)

706 • Cel ce nu cunoaște bucuriile dragostei fermecătoare, cînd privirile sînt mîngîieri, zgo-

motul de paşi o armonie, vorba o muzică dumnezeiască, acela nu cunoaşte nici mînia, deznădejdea pricinuite de trădare şi acea moarte încetul cu încetul, acea sfîrşeală obositoare care te doboară atunci. (27—13)

707 • Adevărata dragoste este întotdeauna respectuoasă. (27—7)

708 • Asta-i dragostea : scara şeii tuturor prostiilor. (27—12)

709 • În vremea noastră, o pasiune ne înrîureşte toată viaţa ; nu trebuie să ne lăsăm zăpăciţi de ea, căci dragostea ne plimbă mai întîi printre flori, dar pînă la urmă ne duce la marginea prăpastiei. (27—13)

710 • Adevărata dragoste învinge pînă la urmă toate piedicile ; zînele bune izbîndesc mereu... (25—11)

711 • Nu poate fi vorba de dragoste, în sensul strict al cuvîntului, cînd lipseşte speranţa. (25—15)

712 • Cine poate să domnească, fără a simţi o fericire de neînchipuit, asupra unei inimi pline de dragoste şi în care nimic altceva nu-şi găseşte loc ? (25—20)

713• Pentru a iubi trebuie să crezi în perfecţiune şi să găseşti perfecţiunea în fiinţa adorată. (25—35)

714 • A iubi înseamnă a înceta să trăieşti pentru tine, a face ca toate sentimentele omeneşti, teama, speranţa, durerea, bucuria, plăcerea să nu depindă decît de o singură fiinţă ; înseamnă a te cufunda în infinit, a nu găsi nici o limită simţirii, a-ţi închina viaţa unei fiinţe în aşa fel încît să nu trăieşti şi să nu gîndeşti decît pentru a o face fericită ; a turna măreţie în înjosire, a găsi alinare în lacrimi îndurerate, plăcere în suferinţă şi suferinţă în plăcere ; adică a întruni în sine toate contradicţiile. (24—33)

715 • A iubi înseamnă a avea o mie de lucruri de spus cînd îndrăgostiţii nu se văd, şi a nu scoate o vorbă cînd sînt unul lîngă altul ; a da aşa cum primeşte, dar străduindu-se fiecare să dea mai mult şi să se opună ofrandelor celuilalt. (24—33)

716 • O dragoste mare înseamnă ascuţirea tuturor calităţilor şi simţămintelor, o inspiraţie continuă ; înseamnă a purta poezia în inimă, în viaţă ; atunci omul este capabil de cele mai nobile eforturi, de cele mai mari acţiuni, căci dragostea nu trăieşte decît prin fapte extreme. (24—33)

717 • Un soldat îndrăgostit este o unealtă slabă. (22—10)

718 • Dragostea exclude orice josnicie, focul ei purifică totul ; este o pasiune care închide în ea toate sentimentele generoase, e o măreaţă dovadă că toţi oamenii sînt egali. (22—51)

719 • Inima nu are vîrstă. (20—9)

720 • Dragostea adevărată nu-şi permite cochetării. (43)

721 • O iubire care cunoaşte limite poate fi iubire ? (4—90)

722 • De foarte multe ori un bărbat se pierde pentru că a întîlnit fie o femeie care-l iubeşte prea mult, fie una care nu-l iubeşte deloc. (4—79)

723 • Se tot vorbeşte de prima dragoste !... Eu nu ştiu nimic mai îngrozitor ca ultima : este de-a dreptul înăbuşitoare. (4—71)

724 • Dragostea face tot atîtea nerozii, cît şi fapte mărețe. (4—72)

725 • Numai în poezie moare omul din dragoste ; în viața cea de toate zilele se consolează. (2—33)

726 • Cînd oamenii talentați iubesc, sînt datori să nu mai scrie, pentru că dacă scriu înseamnă că nu mai iubesc : în mintea lor există atunci ceva care îi preocupă mai mult decît iubita. (Mn 6)

727 • Iubirea îşi ia culoarea după fiecare veac. În 1822, iubirea a căpătat caracter de doctrină. În loc să fie dovedită prin fapte, ca pe vremuri, azi este pusă în dezbatere, se trăncăneşte despre

ea, a devenit obiect de discurs la tribună. (F30 23)

728 • Chiar dacă nu sîntem spînzuraţi cînd greşim în ale amorului, mai rămîn destule alte mari belele la care poţi să te-aştepţi. (12)

729 • Nu-i pe lume mai bun paznic ca amorul : e aidoma diavolului care, pe ce pune mîna, îl şi învăluieşte în flăcări. (14)

730 • O sărutare nu se şterge niciodată din viaţa celui ce iubeşte din inimă. (17)

731 • Un mare amor biruie orice în cale. (18)

ÎNDATORIRE

732 • Nimic nu este mai grăitor şi mai tiranic pe lume ca amintirea a ceva ce trebuia să faci şi pe care nu l-ai făcut. (Cor CZ aprilie 1829)

733 • Îndatoririle nu se numără printre sentimente. A face ceea ce eşti dator să faci nu este totuna cu a face ce-ţi place. Un bărbat trebuie să-şi dea conştient viaţa pentru patria lui, dar el poate să-şi dăruiască fericit viaţa şi unei femei. (Cv 29)

734 • În luptă trebuie să mergi înainte, nu să te înduioşezi. (Cor SL martie 1834)

735 • Învăţătura trebuie transformată în fapte ; altfel se şterge. (29—2)

736 • Dacă ai dreptul să fii mîndru de ceva, nu-i vorba de puterea cîştigată prin tine însuţi şi căreia îi eşti deopotrivă cauză, efect, principiu şi rezultat ? (I 13 III, 74)

737 • Unele binefaceri sînt socotite de oamenii de valoare drept îndatoriri. (26—4)

ÎNDOIALA

738 • Îndoiala şchioapă urmează îndeaproape Speranţa cu aripi albe. (ZM 63)

739 • Cine zice îndoială zice neputinţă. (Dm 75)

740 • Cei ce încep să se îndoiască de ceva pe care şi-au clădit fericirea se lasă în prada unei dulci melancolii ; în sufletul lor este numai pustiu. (25—12)

741 • Aşa se întîmplă mereu : în clipa cînd te apropii de sfîrşit, începi să nu mai ai încredere în ce ai făcut. (Cor CZ martie 1838)

742 • Un minut de îndoială face cît o veşnicie de suferinţă. (6 actul III)

743 • Persoanele cu oarecare ranguri sînt destul de nefericite, pentru că niciodată n-au să fie sigure că ele sînt iubite, nu rangul lor. (29—36)

744 • A te îndoi de omul pe care-l iubeşti este mai chinuitor decît dacă l-ai pierde ; în moarte

îl mai poţi urma, dar îndoiala... înseamnă despărţire. (2—30)

745 • Omul poate trăi cu îndoiala în inimă dacă trecutul nu-i oferă tabloul unei iubiri curate şi fără nori ; dar pentru două fiinţe cu totul unite mai înainte, o viaţă în care privirea, cuvîntul cer multă băgare de seamă ajunge să fie de nesuportat. (Ip III 24)

ÎNŢELEPCIUNE

746 • Nu-i un merit destul de rar acela de a înţelege epoca în care trăieşti ? (Pun 60)

747 • Omul de geniu îşi ascunde mîndria, intrigantul şi-o flutură. (Pch 21)

748 • Omul îndrăzneşte să facă numai ceea ce poate face. (21—51)

749 • A-l înţelege pe Dante înseamnă a fi tot atît de mare ca el. (VB, dedicaţie).

750 • Cu timp şi cu răbdare, frunza de dud se schimbă în mătase. (23—5)

751 • Proverbele sînt înţelepte ; toată lumea le pricepe şi uneori pot înlocui foarte bine multe predici. (23—2)

752 • Medicii buni nu vorbesc niciodată despre medicină, nobilii adevăraţi nu vorbesc niciodată

despre strămoşi, oamenii talentaţi nu vorbesc despre operele lor. (VB 85)

753 • Nu-i ridicol să vrei ca o unică gîndire să conducă două voinţe ? (Fc 3)

754 • Omul învaţă toată viaţa ; dar cel ce este învăţăcel nu poate fi în acelaşi timp şi învăţător. (56 I vol 1 cap 4)

755 • Tăcerea intră cu nouă părţi din zece în înţelepciune. (19)

756 • Am învăţat să nu mai port grija celor ce nu au deloc grijă de mine, am învăţat că oricît de sus s-ar înălţa capul cuiva, picioarele îi rămîn la fel de jos ca ale mele ; am mai învăţat să nu dau nici un fel de crezămînt vremii calde pe timp de iarnă şi nici somnului duşmanilor mei. (19)

ÎNVĂŢĂMÎNT

757 • Învăţătura este averea tinerilor săraci. (87)

758 • Cusururile necombătute în timpul şcolii devin vicii în viaţa omului. (87)

759 • Înţelepciunea vine odată cu învăţătura. (UM 50)

760 • Sub mîna unui meşter dibaci, nu există calitate care, bine dezvoltată, să nu înăbuşe cusururile. (C 6)

761 • Tot ceea ce ne-am dat silinţa să învăţăm în tinereţe, chiar şi bagatelele, ne sînt de folos. (AS 11)

762 • Impresiile căpătate în zorii vieţii lasă urme adînci în inimă. (Cv 2)

763 • Poate că nu purtăm nici un fel de pică severităţii, atunci cînd se întemeiază pe un caracter ales, pe moravuri curate şi cînd este dibaci împletită cu bunătate. (Pch 18)

764 • Impresiile din copilărie au o înrîurire de lungă durată. (VB 6)

765 • Privită din punct de vedere social, virtutea este tovarăşa bunăstării şi începe odată cu învăţătura. (Ip I 29)

766 • Ştiinţele oferă un lan întins de unde se culeg laurii pe care nefericirile parţiale nu-i întinează. (24—26)

767 • Ignoranţa este mama tuturor crimelor. O crimă este, înainte de orice, o lipsă de judecată. (VB 93)

768 • Autoritatea este necesară învăţămîntului. (79)

769 • Nimeni nu are dinţi atît de puternici încît să roadă singur legăturile care-l ţin prins de prejudecăţile căpătate în copilărie ; trebuie să-l ajute şi frecuşul cu lumea. (29—24)

770 • De îndată ce ştie să citească, poporul devine mai ascuţit la minte şi mai iscusit decît Curtea cea mai pricepută. (83)

771 • Cînd nu mai eşti la prima tinereţe, ţi se pare greu să intri la ucenicie. (56 I vol 1 cap IV)

772 • Necunoscutul este infinitul obscur — şi nimic nu este mai atrăgător. (MMi 18)

773 • O fiică unică este un copil pe care indulgenţa părinţilor îl obişnuieşte să facă tot ce-i trece prin cap, şi care nu a cunoscut niciodată o împotrivire. (VP 115)

774 • Nimic, nici din experienţă, nici din natura lucrurilor, nu poate da certitudinea că toate calităţile intelectuale ale adultului vor fi şi calităţile intelectuale ale omului format. (Ps 39)

775 • Anglia, această pricepută calculatoare, are şcoli mai bune (decît Franţa —n.n.) pentru populaţia muncitoare, de unde răsar oameni practici şi care devin şi mai valoroşi în clipa cînd se ridică de la practică la teorie. (Ps 39)

JIGNIRE

776 • Anumite menajamente ajung să fie o jignire. (Cv 50)

777 • Mila echivalează, pentru unele firi, cu cea mai nemiloasă jignire. (G 61)

778 • Cei pe care îi jignim, chiar fără să vrem, țin prea puțin seama de nevinovăția noastră ; ei doresc să se răzbune și știu cum să o facă. (VT 35)

JUDECATĂ DE VALOARE

779 • Viața mea face cît viața lui Cezar. (4—66)

780 • Ah ! Lume nepricepută, tu ești în așa fel alcătuită încît omul de geniu care descoperă un adevăr cu zece ani înaintea tuturor este socotit drept nebun timp de douăzeci și cinci de ani. (4—68)

781 • Sublimul și ridicolul sînt vecini în toate (50)

782 • Nefericitul confundă adesea unealta care îl lovește cu forța care o pune în mișcare. (52)

783 • Oamenii împart orbește în dreapta și stînga dojeni și laude, stimă sau dispreț, fără să le treacă prin minte că nimic din ceea ce cutare sau cutare om nu a putut împiedica nu trebuie

socotit nici crimă, nici virtute ; că numai voinţa, bună sau rea, dă drept să-i fie categorisite acţiunile. (56 II cap V)

784 • Întîmplările grave au în toată lumea doi duşmani de moarte : zeflemistul şi lăudătorul plicticos ; primul murdăreşte totul cu sarcasmele lui nedemne, celălalt i-ar face şi pe sfinţi să adoarmă. (61)

785 • Bezmeticul se acoperă, bogatul sau prostul se împopoţonează, omul elegant se îmbracă. (67)

786 • Calităţile inimii nu au nimic de-a face cu calităţile spiritului, aşa cum însuşirile geniului nu depind de nobleţea sufletului. (Fb 13)

787 • De rege te poţi lipsi, dar de mîncat trebuie să mănînci în fiecare zi. (MG 44)

788 • Totul este serios pentru omul la ananghie. (Mî 30)

789 • Prefer să am un dinte decît un rubin. (Evl 92)

790 • O neobrăzare a puterii este a avea o pretenţie oarecare şi a căuta să o justifice ; dar a fi mai prejos de pretenţiile afişate, asta este ceva mereu ridicol, care dă prilej spiritelor mărunte să se bucure. (Cv 10)

791 • Există fapte mici în aparență, dar care în viața sufletească sînt evenimente mari. Într-adevăr, uneori un gest conține o întreagă dramă, accentul unui cuvînt destramă o întreagă viață, indiferența unei priviri ucide cea mai fericită iubire. (F30 42)

792 • Lumea a început printr-o negustorie, deoarece Adam a vîndut raiul pe un măr. N-a fost o afacere prea grozavă, zău că nu ! (Mm 58)

793 • O manie este o plăcere trecută în stadiul de idee. (VP 99)

794 • Există josnicii și răutăți în tot ce e mai bun, ca și bine și frumos în tot ce e mai rău. (29—64)

795 • Cînd leii se încaieră, se opresc ei oare pentru a despărți niște veverițe ce se sfădesc ? (22—4)

796 • Pentru unele ranguri, a voi înseamnă a putea. (21—18)

797 • Dacă nu ne-am duce decît la oamenii pe care-i stimăm, apoi n-am mai face vizite. Ba nu ne-am mai întoarce nici acasă. (1—6)

798 • Pentru a judeca un om, trebuie să pătrunzi în taina gîndirii sale, a nenorocirilor, emoțiilor sale ; a nu voi să cunoști din viața lui de-

cît numai evenimentele materiale înseamnă a face cronologie, istoria proştilor. (Pch 20)

799 • Orice fel de alegere implică şi dispreţ pentru obiectul neales. (VT 36)

800 • Ceea ce-l deosebeşte pe Napoleon de un sacagiu nu este observat decît de societate ; naturii puţin îi pasă de aşa ceva. (Md 21)

801 • Nu aştepta niciodată ca dintr-o robă să iasă altceva decît perfidii şi trădări, indiferent dacă este neagră, albă sau cu ape, că acoperă un călugăr împuţit, un judecător jegos sau o blondă femeiuşcă. (28—30)

802 • Ciudat lucru : spiritul de dominaţie este inerent robei, indiferent de natura sau culoarea ei. (29—46)

LEGE

803 • Legea este cuvîntul societăţii, iar obiceiurile convenite sînt acţiunile ei.(F30 19)

804 • Legislatorul trebuie să fie superior vremii sale. El constată tendinţa erorilor generale şi identifică precis ţelurile către care tind ideile unei naţiuni ; el lucrează aşadar mai mult pentru viitor decît pentru prezent, mai mult pentru generaţia care creşte decît pentru cea care se duce. (Mt 30)

805 • *Dreptul,* inventat pentru a apăra societățile, are ca temei egalitatea. *Societatea,* care nu este decît un ansamblu de fapte, are ca temei inegalitatea. Există deci un dezacord între drept și starea de fapt. Societatea trebuie să fie reprimată, sau favorizată de lege ? Cu alte cuvinte, pentru a menține societatea, legea trebuie să se opună mișcării sociale interne, sau, pentru a conduce societatea, legea trebuie făcută potrivit tendințelor acestei mișcări ? De cînd există societate, nici un legislator nu a cutezat să ia asupră-și rezolvarea acestei probleme. (PS 28)

806 • Nimic nu-i mai puțin cunoscut ca ceea ce toată lumea trebuie să cunoască : LEGEA ! (Ip III 11)

807 • Toate greșelile, și poate chiar crimele, pornesc de la un raționament greșit sau dintr-un oarecare exces de egoism. Societatea nu poate exista decît prin sacrificiile individului, pretinse de legi. Acceptînd avantajele, nu înseamnă a te angaja să menții condițiile care fac ca societatea să ființeze în continuare ? Și atunci, nenorociții lipsiți de pîine, dar obligați să respecte proprietatea, nu sînt tot atît de compătimit ca femeile rănite de legi în aspirațiile și delicatețea firii lor ? (F30 12)

808 • Moravurile sînt adesea mai necruțătoare decît legile. Moravurile înseamnă oamenii, dar legea este rațiunea unei țări. (At 37)

809 • De îndată ce un om cade în mîinile justiţiei, nu mai este decît o entitate morală, o problemă de drept sau de fapt, aşa cum în ochii statisticienilor ajunge să fie o cifră. (Ch 15)

810 • Legea e bună, e necesară, dar aplicarea ei poate fi rea, iar obişnuinţa judecă legile după felul cum sînt aplicate. (Sc III 67)

811 • Legea a făcut din ban o unitate de măsură pentru toate, socoate banul drept temelie pentru capacitatea politică. Azi, Jean-Jacques Rousseau nu ar fi putut fi ales (ca deputat, neavînd avere — n.n.). (VB 91)

812 • Femeile, în virtutea legilor, sînt fiinţe sacrificate. Un bărbat îndrăgostit are o mie de mijloace ca să-şi dovedească dragostea, de a se apropia, de a trece peste piedici, de a învinge reţinerile ; el îşi impune dragostea prin încăpăţînare, devotament, răbdare. O femeie, o fată care iubeşte şi nu este iubită, e ca şi cînd ar fi încătuşată ; libere fiind, femeile ar triumfa ; cu mîinile şi picioarele legate de moravuri, nu le rămîne altceva de făcut decît să se învăluie în dragostea lor şi să moară în tăcere. (27 — 20)

813 • Dezbinarea dintre soţi, indiferent de cauză, aduce nenorociri groaznice ; mai devreme sau mai tîrziu ne primim pedeapsa pentru că nu ne-am supus legilor sociale. (Df 16)

814 • Nu toate legile sînt adunate într-un cod ; moravurile creează şi ele legi. (Cv 29)

815 • Oare nu aţi întîlnit în cadrul societăţii atîtea fiinţe împinse de legile pe care le avem, de moravurile, de obiceiurile noastre, să se gîndească neîncetat la moartea alor lor, ba chiar să o dorească ? (Evl 91)

LIBERTATE

816 • Vrem libertate, dar libertatea pe care o vreau eu nu este nici pe departe josnicul liberalism burghez. (MDo 9)

817 • O libertate fără limite ucide libertatea. — *Une extrème liberté tue la liberté.* (69)

818 • Libertatea nu înseamnă vorbărie ; libertatea acţionează şi discută în acelaşi timp ; libertatea este mişcarea raţională a unui popor, care merge înainte în interesul său şi cu toată forţa sa. (66 IX)

819 • Poate că trebuie să te fi bucurat de libertate pentru a-i cunoaşte adevăratul preţ. (Mţ 36)

820 • Cuvîntul *libertate,* atît de slab definit, atît de puţin înţeles, este, pentru oamenii dispreţuiţi, un stindard de revoltă. (Fb 17)

821 • Tiranii cred că pierd din putere, tot atîta cîtă cîştigă supuşii lor devenind mai liberi. (27 — 13)

LINGUŞIRE

822 • Linguşirea nu porneşte niciodată din suflete mari ; ea este apanajul sufletelor meschine, care reuşesc să se micşoreze şi mai mult pentru a pătrunde mai bine în sfera vieţii persoanelor în jurul cărora gravitează. Linguşirea presupune un interes. (EG 35)

823 • Animalele pot fi făcute să fie devotate omului, dar omul nu le va molipsi niciodată de lepra linguşirii. (Sc I 10)

824 • Nu este nevoie decît de o linguşeală ca să ne treacă durerea de cap. (27 — 12)

LOGICA NATURII

825 • Natura este necruţătoare, iar cînd încerci să-i calci legile este mai dură decît curtea cu juri, pentru că este mai logică. (Cor, destinatar necunoscut, mai 1834)

826 • Natura morală se deosebeşte de natura fizică prin faptul că în prima nimic nu este absolut : intensitatea efectelor depinde de tăria caracterelor şi de ideile pe care le grupăm în jurul unui fapt. (Cv 13)

827 • Nu poţi înşela legile naturii, fără să nu fii pedepsit. (Mm 59)

828 • Cel ce nu face nebunii primăvara, le face iarna. (S 10)

829 • Multor oameni le place ca mai degrabă să nu recunoască deznodămintele decît să măsoare puterea legăturilor, a nodurilor, a verigilor ce alipesc tainic un fapt de altul în ordinea morală. (EG 18)

830 • În viaţa morală, ca şi în viaţa fizică, există o aspiraţie şi o expiraţie : sufletul are nevoie să absoarbă sentimentele unui alt suflet, pentru a i le da înapoi şi mai bogate. Fără acest frumos sentiment omenesc, inima nu are viaţă ; atunci îi lipseşte aerul, suferă şi piere. (EG 35)

831 • Natura socială îşi înarmează toate speciile cu calităţile necesare pentru îndeplinirea serviciilor pe care le aşteaptă de la ele. Societatea este o a doua natură. (Sc I 30)

832 • Sufletul, ca şi trupul, simte nevoia să-şi găsească un loc unde să stea liniştit. (Dv 10)

833 • Inimile care bat pentru imensitate sînt impresionate numai de infinit. (24 — 29)

834 • La boală puternică, leacuri puternice. (VB 13)

MEDICINĂ

835 • Medicii sînt obişnuiţi să judece oamenii şi întîmplările ; cei mai îndemînatici dintre ei aud spovedania sufletului, ascultînd spovedania trupului. (I 2)

836 • Medicul tinde spre bine, aşa cum omul de artă tinde spre frumos, mînat de un simţămînt minunat, căruia îi zicem virtute. (P 29)

837 • Cînd zilele unui senior de vază şi puternic încep să fie numărate, medicul devine un personaj important în casa acestuia. (Cop 15)

838 • Bisturiul chirurgului este greu de îndurat, dar cîteodată el dă viaţă celor sortiţi morţii. (I 13 II 33)

839 • Adevăratul medic are o pasiune pentru ştiinţă. El găseşte sprijin atît în acest sentiment, cît şi în certitudinea utilităţii sale sociale. (VB 91)

MEDIOCRITATE

840 • Mediocritatea va fi pururea egoistă. (89)

841 • Dorinţa de dominare este firească fiinţelor ce se simt inferioare pretenţiilor pe care le au. (C 6)

842 • Numai oamenii mediocri se gîndesc la toate onorurile. (PG 50)

843 • Corupţia este în floare, talentul este rar. Prin urmare, corupţia este arma mediocrităţii, care este mult mai numeroasă. (MG 22)

844 • Ticăloasele mediocrităţi însărcinate astăzi să aleagă elitele în toate clasele sociale se aleg,

firește, pe ele însele și duc un război înverșunat împotriva adevăratelor talente. (PG 50)

845 • Mila înalță tot atît de multe mediocrități pe cît invidia împinge în jos mari artiști — *La pitié élève autant de médiocrités que l'envie rabaisse de grands artistes.* (PG 50)

MELANCOLIE

846 • Melancolia se compune dintr-o suită de oscilații morale, dintre care prima se apropie de disperare, iar ultima de plăcere ; în tinerețe, melancolia este apusul dimineții ; la bătrînețe, cel al serii. (F30 20)

847 • La început, e drept, melancolia dă o anumită grație care place ; dar pînă la urmă alungește trăsăturile feței și veștejește pînă și chipul cel mai fermecător. (Mm 62)

MESCHINĂRIE

848 • Inducerea în eroare este mijlocul sufletelor meschine de a ieși din încurcătură. (MMi 13)

849 • Poate că una dintre cele mai mari bucurii simțite de sufletele meschine, de ființele inferioare este să păcălească sufletele alese, să le prindă în vreo cursă oarecare. (B 38)

850 • „După mine, cea mai mare greşeală pe care o poţi face în viaţă este să te cerţi cu un om superior." — „Nu, pentru că un asemenea om iartă. Primejdia vine din partea sufletelor meschine şi pizmaşe, care nu pot face altceva decît să se răzbune." (Sl 37)

851 • Sufletele meschine au nevoie să fie despotice ca să-şi astîmpere pornirile nervoase, aşa cum sufletele generoase sînt însetate după egalitate, pentru că aşa le împinge inima. (P 13)

852 • Oamenii cu suflet mărunt îşi întind dominaţia asupra altora fie prin persecuţie, fie prin facere de bine ; ei îşi pot impune puterea asupra cuiva fie prin cruzime, fie prin caritate ; îndeobşte merg după cum îi împinge caracterul. (P 13)

853 • Vai, niciodată nu ne lipsesc banii pentru a ne satisface o toană ; ne tocmim numai pentru lucrurile folositoare şi necesare. Aruncăm cu nepăsare aur dansatoarelor, dar ne tîrguim cu un muncitor a cărui familie hămesită aşteaptă plata unei lucrări. (Pch 23)

854 • Sîcîielile, pretenţiile nesăbuite, bănuielile, clevetirile care fac viaţa atît de grea sînt opera sufletelor meschine, lipsite de orice nobleţe, generozitate, mereu în luptă cu ele însele, nemulţumite de ele, lacome după o activitate care să le înlocuiască sensibilitatea, pe care n-o mai au pentru că şi-au înăbuşit-o. (37 II)

855 • Aşa sînt oamenii : aproape indiferent de clasă, ei acordă rubedeniilor sau sufletelor josnice care-i linguşesc toate înlesnirile, hatîrurile refuzate celor superiori lor, pentru că superioritatea îi jigneşte, indiferent de felul cum iese la iveală. (I 13)

MINCIUNA

856 • Acolo unde începe minciuna începe şi ticăloşia. (B 73)

857 • Unul dintre cele mai de dispreţuit obiceiuri ale sufletelor liliputane este cel de a presupune că micimea lor se găseşte şi la ceilalţi. (MG 5)

858 • A nu minţi niciodată şi a rămîne credincios cuvîntului dat — iată două principii care nu trebuie uitate niciodată. (G 62)

859 • Intriga stîrneşte mai puţine sentimente potrivnice decît talentul ; ticluielile ei molcome nu trezesc atenţia nimănui. (Ip II 55)

860 • Minciuna este pedeapsa fericirii. E o ruşine dacă reuşeşti, şi moarte dacă dai greş. (2—32)

MOARTE

861 • Omul nu este ca mistreţul ; omul pierde puterile cînd îşi vede sîngele curgînd. În rana sa,

fiara nu simte decît durerea — şi asta îl înfurie; într-a sa, omul presimte moartea — şi asta îl îngrozeşte. (29—31)

862 • Moartea vine totdeauna prea în pripă. (VP 153)

863 • Moartea este tot atît de bruscă în capriciile ei, ca o curtezană în dispreţurile ei ; dar, mai credincioasă, moartea nu a înşelat pe nimeni. (Evl 92)

864 • Gluma spusă de un om pe patul morţii te face să plîngi fără să vrei. (21—42)

865 • În general bolnavii, mai ales cei care se află în bătaia coasei Morţii, se agaţă de posturile lor cu furia pe care o desfăşoară începătorii ca să le obţină. Numirea altcuiva în locul lui pare bietului muribund o primă moarte. (VP 141)

866 • Muribunzii cred în viaţă aşa cum ocnaşii cred în libertate. (VB 39)

867 • Moartea este ca un ucigaş invizibil împotriva căruia luptă cel ce moare ; în agonie, el primeşte ultimele lovituri, încearcă să-l lovească şi el pe ucigaş şi... se zbate. (VP 152)

MORALA

868 • Orice geniu presupune un punct de vedere moral. (La 87)

869 • Ordinea morală are legile ei, legi nemiloase, şi eşti totdeauna pedepsit dacă le nesocoteşti. (Dv 28)

870 • Singurătatea morală produce aceleaşi efecte ca singurătatea pămîntului : liniştea îţi dă putinţa să percepi cele mai uşoare foşnete, iar obişnuinţa de a-ţi căuta refugiu în tine însuţi dezvoltă o sensibilitate a cărei delicateţe prinde chiar cele mai slabe nuanţe ale afecţiunilor ce ne înconjoară. (Cv 31)

871 • Morala are şanţurile ei de scurgere, de unde oamenii decăzuţi caută să arunce asupra celor mai nobile persoane noroiul în care ei se îneacă. (Cv 31)

872 • Cercul în mijlocul căruia se frămîntă oamenii s-a lărgit pe nesimţite ; sufletul care să-i poată cuprinde sinteza va fi totdeauna doar o măreaţă excepţie ; pentru că, de obicei, în morală ca şi în fizică, mişcarea pierde ca intensitate în ceea ce cîştigă ca întindere. (VT 47)

873 • Oare natura morală nu are, ca şi natura fizică, vîrtejurile şi abisurile ei, în care firilor puternice le place să se cufunde, punîndu-şi în joc viaţa, aşa cum un cartofor îşi pune în joc averea ? (Ş 27)

874 • Nu există criminal care, riscînd să-şi piardă tainele odată cu capul aruncat în coşul ghilo-

tinei, să nu simtă nevoia pur socială de a le împărtăşi cuiva. (ZM 61)

875 • Bolile morale au un avantaj imens faţă de bolile fizice ; ele dispar într-o clipită prin împlinirea dorinţei care le pricinuieşte, aşa după cum se nasc din lipsa unui anumit lucru. (VP 111)

876 • Ţăranii, ca şi oamenii de lume, sfîrşesc prin a-l dispreţui pe omul pe care-l înşeală. (Mţ 13)

877 • Nu cunosc nimic mai nimicitor ca gluma mînuită de o englezoaică. Gluma franţuzească este o dantelă cu care femeile se pricep să înfrumuseţeze bucuria pe care o aduc, ciorovăielile pe care le născocesc, e o podoabă morală graţioasă ca îmbrăcămintea lor. Gluma englezească este însă un acid care roade atît de bine fiinţele asupra cărora cade, încît le preface în schelete bine spălate şi frecate cu peria. (Cv 51)

878 • Sublimul seamănă mereu cu el însuşi. (Md 15)

879 • Aidoma unei boli, sublimul este contagios. (Cnt II)

880 • Cele o sută de *Poveşti hazoase* sînt făcute mai mult pentru a da învăţătură despre morala plăcerii decît pentru plăcerea de a face morală. (13)

881 • Dintre toate obiceiurile „lumii bune“, lăudatul este perfidia cea mai dibace. (Mţ 40)

MORAVURI

882 • A admira un prost care reuşeşte în viaţă, a nu te întrista prăbuşirea unui om înzestrat, iată rezultatul tristei noastre educaţii şi al moravurilor noastre, care împing pe oamenii de duh la zeflemisire şi pe oamenii de geniu la disperare. (Sl 4)

883 • Popoarelor le trebuie nu numai instituţii, ci şi moravuri. (75)

884 • Cea mai mare păcălită pe pămîntul acesta va rămîne mereu Naivitatea. (VB 21)

885 • În Franţa se poate schimba totul : constituţii, revoluţii, instituţii, contribuţii, restauraţii, dar nu se vor putea schimba niciodată năravurile negustorilor de rame pentru tablouri. (Acest bilet scris de doamna Balzac şi doar iscălit de el, trimis negustorului de rame Moret, în iulie 1850, cu o lună înainte de moarte, este, poate, ultima mărturie scrisă a spiritului lui Balzac.)

MUNCA

886 • Puţine lucrări dau mult amor-propriu, multă muncă dă nespusă modestie. (CU pref 1842)

887 • Familiile în care toată lumea are de lucru sînt cele mai încîntătoare. (33)

888 • Milostenia este o comoară pe care o agoniseşti în ceruri. Munceşte, şi ai să agoniseşti comori aici, pe pămînt. (4—74)

889 • Morala şi economia politică resping deopotrivă pe individul care consumă fără să producă. (VT 38)

890 • Prea mult somn îngreuiază şi îmbîcseşte mintea. (Pt 32)

891 • Inteligenţa se dezvoltă prin exercitarea unei profesii îmbrăţişate de timpuriu. (Dv 9)

892 • Nu te plictiseşti niciodată cînd ai de lucru ceva important. (Sl 23)

893 • Cînd n-ai nici o ocupaţie, viaţa este mai greu de suportat la tinereţe decît mai tîrziu, căci este plină de vlagă irosită fără rost şi de mişcare fără noimă. (Mţ 38)

894 • Viaţa în care fiecare oră este ocupată îşi are farmecul ei. Venirea la o muncă cunoscută, la ore hotărîte, regularitatea aceasta dă sens multor existenţe omeneşti. (Cnt I 17)

895 • Respect nespus de mult toate profesiunile care au ca scop să fie folositoare. (S 10)

896 • Dragostea şi munca au darul să-l facă pe om destul de nepăsător faţă de ceea ce se întîmplă în afara lor. (Df 11)

897 • Dacă conştiinţa muncii sale dă omului activ un sentiment de mulţumire care-l ajută să suporte viaţa, certitudinea că trăieşte pe seama altuia sau numai că este inutil trebuie să producă un efect contrar şi să-i inspire acestei făpturi inerte acelaşi dispreţ faţă de ea însăşi pe care-l provoacă celorlalţi oameni. (VT 38)

898 • Pasărea nu-ţi cade gata friptă în mînă ; trebuie întîi să alergi după ea, apoi s-o prinzi şi după aceea să ai şi cu ce s-o găteşti. (CB 5)

899 • Munca spirituală, vînătoarea pe înaltele meleaguri ale inteligenţei este unul dintre cele mai mari eforturi ale omului. (VB 45)

900 • Nimeni la Paris nu-şi risipeşte zadarnic talentul şi orice muncă stăruitoare îşi găseşte aici răsplata. (VB 20)

901 • Cu vremea, meseria începe să semene cu căsătoria : nu-i mai vezi altceva decît neplăcerile. (VP 100)

902 • Savanţii care au vrut să şteargă rentierul din marea clasificare a fiinţelor serioase se bazau pe aversiunea acestuia faţă de muncă ; trebuie într-adevăr să mărturisim că rentierului îi place trîndăveala. (81)

903 • În singurătate şi muncă regăsim pe cei ce-i iubim. (Cor HEB iulie 1836)

904 • Munca şi siguranţa că eşti iubit te ajută să suporţi totul. (Cor HEB noiembrie 1842)

905 • Niciodată munca n-a rămas fără răsplată. (Cor SL ianuarie 1849)

906 • „Vrei ciorbă ? — Da ! — Adă strachina. — Nu mai mi-e foame." (FG 5)

MUNCITORI

907 • În ziua cînd două sute cincizeci de mii de muncitori care lucrează acum în Paris — şi care se vor ridica la trei sute de mii — vor rămîne fără lucru, nu veţi avea nici o forţă morală pentru a respinge atacul lor. (86)

908 • Răscoala muncitorilor nu este un fapt izolat, ci o maladie. Chiar dacă veţi îndepărta această pată roşie de pe trupul politic, apoi să ştiţi că maladia persistă şi că va erupe în altă parte, nu ştiu unde ; cînd ? nu ştiu. (86)

909 • Cînd un guvern îşi desfăşoară forţa împotriva maselor, nu masele sînt de vină, ci întotdeauna guvernul, chiar dacă învinge. Adunarea unei mase de oameni nemulţumiţi este un act de acuzare împotriva lui ; pentru că el ar fi trebuit să prevadă nevoile masei. (86)

910 • Falsele splendori pariziene au pricinuit mizeria în provincie şi în mahalale. Victimele sînt la Lyon şi se numesc ţesătorii de mătăsuri. Orice industrie îşi are ţesătorii ei. (88) (Este vorba de răscoalele din 1831 şi 1834 ale muncitorilor de la ţesătoriile din Lyon. n.n.)

911 • Marea burghezie va oferi mai multe capete de tăiat decît nobilimea ; şi chiar dacă ea are puştile, apoi va avea ca adversar tocmai pe cei care le fabrică. (88)

912 • Cînd un interes neluat în seamă vizează mulţi oameni, atunci devine partid. Nimic nu poate împiedica pe muncitori, ca şi pe toţi ceilalţi proletari, să vrea să fie retribuiţi mai bine decît sînt. Guvernul nu are dreptul să intervină între patron şi muncitor. (86)

913 • Doctrinele noi par că trebuie să facă schimbări importante în actuala ordine socială (1841 — n.n.), îndrumînd mai bine pe cei ce muncesc. (Ps 38)

MUZICA

914 • Limbajul muzical nu are limite ; el conţine totul, poate exprima totul. (MDo 16)

915 • Din antichitate şi pînă astăzi, popoarele au păstrat, ca pe o comoară scumpă, unele cîntece care rezumă moravurile, obişnuinţele lor, aş spune, aproape, istoria lor. (MDo 16)

916 • Melodia, nu armonia, are puterea de a trece peste veacuri. (MDo 16)

917 • În limbajul muzical, a zugrăvi înseamnă a trezi, prin sunete, anumite amintiri în inimile noastre sau anumite imagini în mintea noastră ; aceste amintiri, aceste imagini au culoarea lor, sînt triste sau vesele. (MDo 15)

918 • Muzica se adresează inimii, pe cînd scrierile se adresează numai înţelegerii ; ea îşi face imediat cunoscute ideile, ca parfumurile mirosul. (MDo 10)

919 • Melodia este în muzică ceea ce imaginea şi sentimentele sînt în poezie : o floare care se deschide spontan. (MMi 8)

920 • Numai muzica poate exprima iubirea. (MDo 9)

921 • Nici o muzică nu este atît de frumoasă ca glasul fiinţei iubite. (26—28)

922 • Limbajul muzicii este de o mie de ori mai bogat ca cel al cuvintelor. Celelalte arte impun spiritului creaţii definite, pe cînd muzica are o infinitate de creaţii ; sîntem obligaţi să acceptăm aşa cum sînt ideile poetului, tabloul pictorului, statuia sculptorului, — dar fiecare dintre noi interpretează muzica potrivit durerii sau bucuriei lui, nădejdilor sau deznădejdilor lui. (MDo 11)

923 • În orice bucată muzicală există, în afara gîndirii compozitorului, și sufletul executantului care, printr-un privilegiu de care se bucură numai această artă, poate da sens și poezie unor fraze fără prea mare valoare. Chopin dovedește azi, prin ingratul pian, adevărul acestui fapt, demonstrat mai înainte de Paganini la vioară. (UM 28)

924 • Pentru sufletele gingașe și poetice, pentru inimile suferinde și rănite, muzica — chiar cea destinată ilustrării spectacolelor de teatru — nu este oare un text pe care ele îl dezvoltă potrivit amintirilor lor ? (I 13 II 31)

925 • Dacă trebuie o inimă de poet pentru a face un muzician, nu trebuie poezie și iubire pentru a asculta, pentru a înțelege marile opere muzicale ? (I 13 II 31)

926 • Unui muzician îi este greu să răspundă cînd răspunsul său necesită și sprijinul a o sută de executanți îndemînatici. (Ga 22)

927 • Sunetul este lumina sub o altă formă : amîndouă constau în vibrații care ajung la om și pe care el le transformă în gîndiri, prin centrii săi nervoși. În muzică, instrumentele joacă rolul culorilor folosite de pictor. (Ga 23)

928 • Un muzician de geniu simte o înfrîngere lăuntrică atunci cînd este înconjurat de nepricepuți. În toate artele trebuie să primim de

la sufletele cărora ne adresăm tot atîta forţă cîtă le transmitem. (UM 23)

929 • Cînd muzica nu se mai adresează simţurilor ci ideilor, atunci trebuie să fie ascultată numai de acei oameni aleşi care ei înşişi au puterea de a o dezvolta. (Ga 32)

NECESITATE

930 • Foamea îl izgoneşte pe lup din codru. (EG 17)

931 • Milogul primeşte orice i se dă. (Cor GS, iunie 1839).

932 • Uneori, ceea ce nu este deloc necesar poate fi util, pentru că mai tîrziu ar putea fi necesar, dar inutil. (29—24)

NENOROCIRE (NEFERICIRE)

933 • Nenorocirile dezvoltă în noi această grozavă facultate de a sta dîrz în faţa furtunii şi de a întîmpina duşmănia cu fruntea liniştită, neclintită. (Cor AL iulie 1825)

934 • Visele sînt singura avuţie a celor nefericiţi. (2—35)

935 • Nenorocirea, aidoma adevăratei fericiri, ne împinge spre visare. (F30 10)

936 • Deseori, nenorocirea cade cu iuţeala trăsnetului ; dar uneori ea se întinde ca o picătură de untdelemn care stă pe postav pînă cînd îl îmbibă încetul cu încetul. (Fb 30)

937 • Pentru unele firi, nenorocirea este un far care le luminează părţile întunecate, josnice, ale vieţii sociale. (Mb)

938 • Există un fel de umilinţă care face să se schimbe în rău orice gest al unui om nefericit. (Ch 2)

939 • Nenorocirea este un fel de talisman a cărui mare însuşire este de a întări firea noastră fundamentală : unora le sporeşte neîncrederea şi răutatea, aşa cum face să sporească bunătatea celor ce au un suflet ales. (Ch 13)

940 • Cînd eşti cu ai tăi, te obişnuieşti mai întotdeauna cu nenorocirea. Îţi faci din ea un pat, iar speranţa te ajută să nu simţi cît de tare este. (Ip III 23)

941 • Închipuirea a ce poate fi în viitor cufundă într-un fel de toropeală pe cei nefericiţi. (Md 47)

942 • Nenorocirea te face să fii mai atent la ce se-ntîmplă în jur, să înaintezi cu băgare de seamă ; în schimb, omul obişnuit să reuşească acţionează brusc şi fără să cerceteze situaţia. (27—42)

943 • Dacă te paşte nenorocirea, ea nu vine neapărat în culori cernite, ci soseşte adesea cu un strălucit alai de bucurii ale vieţii, vine zîmbind ; vorba ei este linguşitoare, şi de-abia mai pe urmă, cînd e prea tîrziu, pentru că a şi pus gheara pe tine, îţi dai seama că a sosit. (27—26)

944 • Nenorocirea are instinctul de a ghici altă nenorocire. (27—6)

945 • Nenorocirea are multe nuanţe ; totul depinde de caracterul celui lovit, de puterea, de imaginaţia, de nervii lui. (Mz 16)

NERECUNOŞTINŢA

946 • Cu oamenii se petrece cam ceea ce se întîmplă cu cărţile : uneori sînt apreciaţi prea tîrziu. (MMi 38)

947 • Dacă greşelile celui la putere sînt iertate, el este condamnat după abdicare. (Ip I 13)

948 • Cînd bolnavul se mînie pe doctor, e semn că vindecarea se apropie ; cînd călătorul se stropşeşte la călăuză, înseamnă că a văzut de departe clopotniţa oraşului unde este aşteptat. (28—36)

OBIŞNUINŢA

949 • Obişnuinţa — adică ceva mai stupid ca lenea — ne face să rămînem nemişcaţi în mlaştină şi să ne împotmolim tot mai mult. (29—45)

950 • Există forţe care iau naştere din obişnuinţe ; cînd obişnuinţa se întrerupe, adio forţă! (Cor HEB iulie 1838)

951 • Cuvintele de duh, spuse de oamenii mari, sînt ca lingurile de argint aurit, cărora îndelungata întrebuinţare le curăţă aurul : fiind repetate mereu şi mereu, îşi pierd strălucirea. (Cfş 4)

952 • Nimeni nu îndrăzneşte să zică rămas bun unor tabieturi. Mulţi sinucigaşi s-au oprit în pragul morţii, amintindu-şi de cafeneaua unde jucau în fiecare seară o partidă de domino. (VP 100)

953 • De multe ori dragostea vine din obişnuinţă. (27—22)

OM DE SEAMĂ

954 • Adevăratul om de stat este cel ce ne oferă cea mai imensă poezie omenească. A vedea dincolo de clipa prezentă şi a o lua înaintea destinului, a fi la înălţimea puterii şi a rămîne acolo numai datorită sentimentului utilităţii fără a-ţi face iluzii despre puterile tale ; a te despuia de orice patimă şi chiar de orice ambiţie vulgară pentru a rămîne stăpîn pe facultăţile tale, pentru a prevedea, a voi şi a acţiona fără încetare ; a deveni drept şi absolut, a păstra ordinea, a impune tăcere inimii şi a nu-ţi asculta decît mintea ; a nu fi nici bănuitor, nici

credul, a nu crede orice şi a nu respinge orice, a nu fi nici recunoscător şi nici ingrat, nici în urmă cu un eveniment, nici surprins de o idee ; a trăi, în sfîrşit, prin simţirea maselor şi a le domina mereu întinzîndu-ţi asupra lor aripile spiritului, volumul glasului şi agerimea privirii ; a vedea nu mărunţişurile, ci consecinţele tuturor lucrurilor — nu înseamnă oare să fii ceva mai mult decît un om ? Iată de ce numele acestor mari şi nobili părinţi ai naţiilor ar trebui să fie veşnic pe buzele tuturor. (Mţ 31)

955 • Oamenii de seamă sînt totdeauna propriii lor critici. (DA)

956 • Omul de stat nu există decît printr-o singură calitate : a şti să fie mereu stăpîn pe sine, a descoperi componentele fiecărui eveniment, oricît de întîmplător ar putea să pară ; în sfîrşit, a avea o fire calmă şi lipsită de porniri egoiste, asistînd la toate mişcările vieţii noastre, la pasiunile, sentimentele noastre, şi care să ne şoptească, în legătură cu orice, hotărîrea definitivă dictată de un anumit barem moral. (Asf 72)

957 • Întreaga putere omenească este un compus conţinînd răbdare şi timp. Oamenii de seamă voiesc mult şi dorm puţin. (EG 18)

958 • Unii oameni sînt ca soarele : împrăştie lumină, dar cei astfel luminaţi nu-i pot da nimic în schimb. (CB 22)

959 • Un om care nu dă înapoi de la nimic, cu condiţia ca totul să fie legal, este un om deosebit de tare. (P 11)

960 • Unui om ajuns într-o poziţie înaltă nu trebuie să-i reproşăm că uită. Urcînd pe o costişă atît de povîrnită, are atîtea obligaţii de îndeplinit, atîtea sacrificii de făcut, încît se poate prea bine să nu vină să ne vadă, deşi se gîndeşte mereu la noi. (Pt 60)

961 • Adevăraţii oameni de stat, poeţii, un general care a comandat armate, în sfîrşit oamenii cu adevărat mari sînt simpli ; iar simplitatea lor te face să te simţi egal cu ei. (H 4)

962 • Există un entuziasm înălţător, har al sufletelor mari, cărora le dă nobile şi puternice bucurii, dar care, la rîndul lor, sînt izvor de multe necazuri. (24—29)

963 • Există oameni ale căror proiecte şi gînduri sînt de nepătruns ; numai faptele lor sau evenimentele le dau în vileag sau le explică ; aceştia sînt oamenii dintr-o bucată. (3—61)

964 • Forţa se recunoaşte prin simplitatea ei. (MDo 12)

965 • Pe lîngă sufletele care suferă, ca şi pe lîngă cele bolnave, femeile alese au de jucat un rol minunat : cel al sorii de caritate care pansează rănile, cel al mamei care iartă copilul.

Artiştii şi marii poeţi nu sînt singurii care suferă; oamenii care trăiesc pentru ţara lor, pentru viitorul naţiunilor, lărgind cercul preocupărilor şi al gîndirii, îşi creează adesea o singurătate cumplită. Ei au nevoie să simtă lîngă dînşii o dragoste curată şi devotată ; fiţi convinşi că-i înţeleg măreţia şi valoarea. (Cv 63)

966 ● La omul superior, calităţile sînt mai mereu împletite la un loc. Dacă printre aceşti coloşi unul dintre ei are mai mult talent decît minte, mintea lui este totuşi mult mai cuprinzătoare decît a celui despre care se spune direct: e un om deştept. (La 87)

967 ● Există unele inimi de admirat, cărora recunoştinţa li se pare o răsplată uriaşă şi care preferă dulcea egalitate de sentimente dată de armonia gîndurilor şi o voită contopire a sufletelor. (Sv 2)

968 ● Adevărata superioritate nu trebuie să aibă nici ură, nici invidie. (75)

969 ● Oamenilor cumsecade nu le este dat să cadă mereu în picioare. (51)

970 ● Unui zeu nu i se iartă nici cea mai neînsemnată micime. (FE 17)

971 ● Într-un om de geniu se ascunde întotdeauna un copil plin de fantezie. Dacă reuşeşti

să dai la o parte omul matur, mai devreme sau mai tîrziu te vei trezi în față cu copilul. (4—77)

972 • Adevăratul om de seamă este întotdeauna mai mult sau mai puțin copil. (33)

973 • Oamenii de seamă sînt ca stîncile de mare ; de ei se pot lipi numai stridiile. (Adică tot caractere de valoare — n.n.). (Cor HEB, cugetare înscrisă pe un album în 1833 sau 1834.)

974 • Oamenii superiori, care rămîn mereu superiori, sînt admirați ; dar cei care, în viața de zi cu zi, uită de razele pe care le împrăștie, aceștia sînt iubiți. (Cor TC ianuarie 1849)

975 • Drama, desfășurîndu-se în suflet, îl face pe om să nu-i mai pese de lucrurile mărunte legate de ea ; aceasta ar explica și simplitatea marilor cugetători și a marilor ambițioși. (Ch 2)

976 • Marii oameni aparțin operei lor. (VB 46)

977 • Catastrofele îndeamnă la filosofie pe oamenii tari și inteligenți. (VB 44)

978 • Una din nenorocirile cărora le sînt supuse inteligențele vii este că înțeleg totdeauna orice, viciile ca și virtuțile. (Ip I 6)

979 • Unde sînt inimile din care îngăduința să se reverse fără pata dată de o amară și jignitoare milă ? (Ca 6)

980 • Cine nu-i bun decît pentru sine, nu-i bun de nimic. (56 II vol 2 cap 6)

981 • Adevărata putere este simplă de tot. (66 I)

982 • Omul talentat va cunoaşte curînd lupta îngrozitoare, neîncetată, pe care mediocritatea o dezlănţuie împotriva omului superior. (La 89)

OPERĂ LITERARĂ

983 • Mă înregimentez sub flamura eclectismului literar. Folosirea elementului dramatic, a imaginii, a tabloului, a descrierii, a dialogului îmi pare de nelipsit în literatura modernă. Îngrămădirea de evenimente şi de idei are un nu ştiu ce steril. Ideea, devenită personaj, este mai frumoasă şi mai uşor de înţeles. (85)

984 • A răspîndi principii morale în epoca în care trăieşti este scopul pe care trebuie să şi-l propună orice scriitor, pentru că altfel nu ajunge să fie decît un fabricant de amuzamente. (90)

985 • Înainte de orice, scopul unei cărţi este să te facă să gîndeşti. (Fc 10)

986 • Este o deosebire atît de mică între opera de geniu şi opera de talent, încît numai oamenii de geniu pot aprecia această distanţă. Ba mai mult : omul de rînd se lasă înşelat. (Mb)

987 • A existat în toate vremurile un om genial care s-a făcut secretarul epocii sale. Homer, Aristotel, Tacit, Shakespeare, Aretino, Machiavelli, Rabelais, Voltaire au pus mîna pe pană şi au scris ceea ce le dicta veacul lor. (74)

988 • Limba franceză nu constă în a pune vorbe franţuzeşti unele lîngă altele, iar o *idee* nu este o poveste, o nuvelă. (Cor SL febr. 1849)

989 • Pe cît de uşor este să visezi o carte, pe atît de greu este s-o scrii. (Sv pref 1839)

990 • Zece mii de dizertaţii nu fac cît o capodoperă şi nici nu ajută să se nască. (59)

991 • Un articol nu poate ucide o carte cînd cartea este bună. (Cor BF aug. 1832)

992 • Un roman este oricînd un roman şi nu trebuie să tindă spre exactitatea istoriei. (60)

993 • Totul este adevărat în lumea reală. Dar cele mai multe fapte adevărate par neadevărate în această istorie a moravurilor numită roman. (31)

994 • Astăzi, cînd toate combinaţiile posibile par epuizate, cînd toate situaţiile au fost folosite pînă la oboseală, cînd a fost încercat şi imposibilul, autorul crede cu fermitate că numai amănuntele vor conferi de acum încolo merit acelor opere impropriu numite *Romane*. (S notă 1830)

995 • Un roman în sertar nu-i ca un cal în grajd : nu-ţi cere de mîncare ; este drept că nici nu-ţi dă de mîncare. (Ip II 12)

996 • Cărţile sînt fiinţe firave pe care părinţii lor nu le pot apăra. (Cor BF aug. 1832)

997 • *Cartea* are mai multă înrîurire decît *Bătălia* cîştigată. Rousseau a realizat mai mult, a întreprins mai mult decît Napoleon în ce priveşte moravurile franceze. Bătălia de la Austerlitz este un accident, un triumf al clipei — evenimentele au dovedit-o — în vreme ce *Paul şi Virginia* (roman de abatele Prévost — n.n.), de exemplu, cîştigă bătălii pentru Franţa în toată Europa şi în fiece zi. (Însemnare pe albumul scriitorului danez H. C. Andersen, la 25 martie 1843)

PARIS

998 • Parisul este ca cetatea fermecată pentru cucerirea căreia se pregătesc toţi tinerii din provincie. (Ip III pref 1843)

999 • Franţa secolului al XIX-lea este împărţită în două mari zone : Parisul şi provincia ; provincia invidiază Parisul, iar Parisul îşi aduce aminte de provincie numai cînd e vorba să-i ceară bani. (Md 16)

1000 • Pentru a fi om de spirit la Paris trebuie să posezi toate faţetele spiritului, şi încă în doze incalculabile. (Mz 9)

1001 • Parisul — acest oraş plin de ispite, această sucursală a iadului ! (Mî 22)

1002 • La Paris afli mai multe stînd de vorbă la cafenea sau la teatru, o jumătate de oră, decît în zece ani petrecuţi în provincie. (Ip II 10)

1003 • La Paris nu există întîmplare fericită decît pentru cei cu foarte multe relaţii ; numărul cunoştinţelor sporeşte şansele de succes în toate domeniile. (Ip II 11)

1004 • Parisul este un instrument la care trebuie să ştii să cînţi. (Cfş 3)

1005 • La Paris totul este posibil şi în bine şi în rău, pe drept şi pe nedrept. Totul se face, totul se desface, totul se reface la Paris. (Cfş 3)

1006 • Prea puţine fericiri se găsesc la Paris care să nu se fi clădit pe temelia oscilantă a împrumutului. (Cfş 5)

1007 • La Paris, mult cîştigi, mult cheltuieşti. Toţi căpăţînoşii îşi sparg ţeasta ca să aibă pe unde să le mai iasă fumurile. Toţi cei ce cîştigă bani mulţi au şi multe vicii şi fantezii, desigur pentru stabilirea unui echilibru. (Cfş 10)

1008 • Există la Paris oameni de geniu care-şi petrec viaţa în vorbe şi se mulţumesc cu un fel de glorie de salon. (VB 46)

1009 • La Paris, unde caldarîmul are urechi, unde uşile au limbă, unde drugii ferestrelor au ochi, nimic nu-i mai primejdios decît să stai de vorbă cu cineva în faţa porţilor de intrare. (VP 117)

1010 • La Paris, secretul este păstrat cu sfinţenie... douăzeci şi patru de ore. (25—35)

1011 • La Paris spiritul de gaşcă este o adevărată Sfîntă Alianţă. (VB 34)

1012 • Trebuie să n-ai nici cămin, nici patrie, ca să rămîi la Paris. (Ca 5)

1013 • (Franţa)... ţara în care se flecăreşte atît, unde nu se cunoaşte discreţia, unde fiecare este dornic să rîdă şi să arate cît de deştept este, unde gluma însufleţeşte tot, de la mizeria claselor de jos pînă la gravele interese ale marilor burghezi. (Dv 10)

1014 • De altfel, Luvrul nu este decît un monument funerar, pentru că acolo a murit mulţime de lume, fie săpîndu-i temeliile, fie durîndu-i schelele, fie sub ciomagul stăpînilor, fie de foame, de sete, de frig, de căldură, de apoplexie, de epilepsie, de aplecare, de îmbuibare. Îngrămădirea aceasta de pietre a văzut multe lucruri, dintre care unele e bine să fie spuse, dar mai multe să fie ascunse. Palatul acesta a fost mînjit de vizitele a douăzeci de milioane de mincinoşi, de linguşitori, vrem să zicem de curteni ; cît

privește curtezanele, înmulțiți numărul curtenilor cu nouă, și veți fi pe aproape. Numărul celor duși cu vorba și care s-au înghesuit între zidurile lui se ridică la cincizeci de milioane, cel al pungașilor — la patruzeci și nouă de milioane și... nu găsim decît treizeci și doi de oameni cinstiți ! Iar dintre ei, douăzeci și cinci — victime ale virtuților lor — au fost rușinați cu surghiunul !... (21—2)

PARTID

1015 • Un partid este strîngerea la un loc a oamenilor care, într-un stat, își dau seama că interesele lor sînt nesocotite de ordinea socială. Dacă interesele lor răspund unor nevoi sociale mari, dacă sînt în concordanță cu ideile pe care masele și le formează în privința unei mai bune cîrmuiri, atunci partidul devine destul de puternic pentru a putea cere schimbări în stat sau garanțiile necesare intereselor sale. (72)

1016 • Nu este, oare, cea mai mare nenorocire ce poate lovi un partid faptul că este reprezentat de niște moșnegi, mai ales cînd însăși ideologia lui este socotită bătrînă ? (Sv 4)

1017 • O societate compusă din foarte numeroase persoane, legate între ele printr-o mulțime de interese și posedînd bunuri imense, alcătuiește o ființă politică cu mult mai interesantă decît un simplu particular, indiferent cît de bogat și de influent ar putea fi el. (50)

PASIUNE

1018 • Marile pasiuni sînt rare, ca şi capodoperele. În afară de iubirea pasionată, nu există decît aranjamente, înfocări trecătoare, demne de dispreţuit ca tot ce este meschin. (I 13 I 5)

1019 • Dacă pasiunea ar avea şi înţelepciune, ar fi însăşi virtutea. (2—27)

1020 • Omul nu există decît printr-o satisfacţie oarecare. Un om fără pasiuni, omul perfect, este un monstru, un semi-înger care nu are încă aripi. (VP 100)

1021 • Pasiunile, patimile sînt pe cît de laşe, pe atît de nemiloase. (FE 15)

1022 • Pasiunile sînt solidare cînd este vorba de făcut vreo nebunie. (Pt 12)

1023 • Cînd pasiunile ajung la catastrofă, ele ne provoacă o mare beţie, cu mult mai puternică decît meschina iritare pricinuită de vin sau de opiu. (Ş 72)

1024 • Pasiunea nu chibzuieşte ; plăteşte cu ochii închişi. (Cfş 6)

1025 • Laşităţile pe care le implică orice pasiune sînt tot atîtea laţuri ; cu cît pasiunea cere mai mult, cu atît mai puternic te prind laţurile. (VP 100)

1026 • Burta flămîndă nu prea respectă pasiunile. (32)

PATRIE

1027 • Atmosfera patriei şi chipul mamei trezesc mereu un anumit efect chiar şi asupra celor mai grosolane firi. (Pt 8)

1028 • Cînd nu eşti la tine acasă, te simţi mereu departe. (8)

1029 • Soarele patriei dă tuturor lucrurilor un farmec ce nu se mai găseşte în nici o altă parte a lumii. (28—64)

1030 • Nimic nu poate fi mai presus ca patria, afară numai dacă nu cumva este în joc tot neamul omenesc. (22—3)

1031 • Nu poate fi înfăţişată emoţia trezită în inima unui surghiunit de-un cîntec ce-i aminteşte patria. (Cn 44)

1032 • A părăsi Franţa este pentru un francez un doliu. (VP 130)

1033 • Frontierele capitalei sînt frontierele ţării noastre şi frontierele patriei sîntem noi. (66)

1034 • Patria, aidoma chipului unei mame, nu-şi înfricoşează niciodată copilul. (Se 3)

1035 • Patria şi urile le duci pretutindeni cu tine. (Ai 52)

1036 • Niciodată nu trebuie să-ţi învinuieşti patria. (Cor OS ian. 1849)

1037 • În marile împrejurări ale vieţii, sufletul nostru se leagă puternic de locurile unde au năvălit asupra noastră şi bucuriile şi necazurile. (EG 15)

PĂRINŢI ŞI COPII

1038 • Eşti mai fericit de fericirea copiilor tăi decît de fericirea ta. (MG 27) (Aceasta şi următoarele patru cugetări reproduc cuvintele lui Moş Goriot.)

1039 • Ca să se simtă fericiţi, părinţii trebuie să dea mereu. A da mereu — asta te face să fii tată. (MG 43)

1040 • Ce-o să se aleagă de copii cînd nu va mai fi părintele ? Părinţii ar trebui să trăiască atît cît trăiesc copiii lor. (MG 47)

1041 • Trebuie să mori ca să afli ce sînt copiii. (MG 53)

1042 • Nu ştii ce-nseamnă să-ţi dai seama că aurul din privirea copiilor s-a schimbat deodată în plumb cenuşiu. (MG 54)

1043 • „Aci zace dl. Goriot, tatăl contesei de Restaud şi al baronesei de Nucingen, înmormîntat pe cheltuiala a doi studenţi". (MG 57) (Epitaful pus de Rastignac şi Bianchon la mormîntul celui ce întruchipează dragostea părintească.)

1044 • Dragostea de mamă face ca toate celelalte sentimente să pălească. (Sc 30)

1045 • Femeia nu iubeşte la fel în fiece clipă, pe pînza vieţii nu se cos mereu numai flori strălucitoare, în sfîrşit iubirea poate să se stingă : dar dragostea de mamă nu se teme de nici o diminuare, ea creşte odată cu nevoile copilului, se dezvoltă împreună cu el. (Mn 31)

1046 • Inima unei mame este un abis în străfundurile căruia se află oricînd o iertare. (F30 42)

1047 • Unele mame obişnuiesc să se poarte cu femeia măritată în acelaşi fel despotic cum se purta cu ea cînd era tînără fată acasă. (Cv 19)

1048 • Un tată trebuie să lase copiilor experienţa pe care i-a vîndut-o soarta ; nu-i oare o parte din moştenirea lor ? (Df 16)

1049 • Mamele vor cîteodată să se înşele singure ; dar prea îşi cunosc copiii pe care i-au crescut, lîngă care au fost mereu. (Ip III 23)

1050 • Soarta mamelor este să tremure mereu pentru cele mai scumpe comori ale lor : copiii. (Ş 24)

1051 • Părinţii ar trebui să-şi frîngă mîinile de părere de rău pentru greşelile copiilor. Mînia nu ajută la nimic. (29—18)

1052 • Părinţii sînt binevoitori ; nimic nu le ştirbeşte duioşia. (29—19)

1053 • Dacă judecata copiilor este prea tinerească, oare cea a părinţilor nu este adesea prea bătrînească ? (29—28)

1054 • Nu ştiţi de ce este în stare o mamă, avînd în cîrcă o fată care nu se mărită fiindcă n-are zestre, n-are iubit, n-are frumuseţe, n-are minte şi, uneori, n-are de nici unele ! Ar ataca o diligenţă, ar ucide, ar pîndi un bărbat la colţ de stradă, s-ar vinde de o sută de ori ea însăşi dacă ar fi ceva de capul ei. Naturaliştii ne-au descris obiceiurile multor fiare ; dar au uitat mama şi fiica în căutarea unui soţ (C 17)

1055 • Un copil mort îşi are mormîntul în inima mamei lui. (5—92)

1056 • Toate mamele care n-au decît un singur copil visează pentru el o soartă nemaipomenită. (40)

1057 • Este preferabil să te bucuri de dragostea copiilor tăi decît de averea lor. (Cor NJ martie 1850)

1058 • Atitudinea unei mame vitrege este mereu pusă la îndoială. (2—21)

PERSEVERENŢA

1059 • Numai perseverenţa duce la izbîndă. (29—12)

1060 • Oamenii cumsecade nu pier niciodată dacă au destulă răbdare. (VB 14)

1061 • Ca să ajungi cineva trebuie să începi prin a fi nimic. (CB 29)

1062 • Trebuie să stărui mereu în a face ceea ce ştiut este că-i bine. (18)

PICTURA

1063 • Un tablou înseamnă pînză de doi franci sau pictură de sute de mii de franci. (VP 133)

1064 • Nu contează decît ultima trăsătură de penel. (Cn 43)

1065 • Pictorii nu trebuie să mediteze decît cu pensula în mînă. (Cn 44)

1066 • Pictura, ca şi natura, se compune dintr-o infinitate de elemente ; desenul oferă un schelet, coloritul dă viaţa, dar viaţa fără schelet este un lucru mai nefinit decît scheletul fără viaţă. (Cn 44)

POEZIE

1067 • Nu trebuie oare să fi simţit totul pentru a putea reda totul ? Şi a simţi puternic nu înseamnă a suferi ? Iată de ce poeziile nu se nasc decît după grele peregrinări prin întinsele domenii ale gîndirii şi ale societăţii. Nu-i oare nemuritoare truda căreia îi datorăm făpturi a căror viaţă ajunge să fie mai autentică decît cea a fiinţelor care au trăit aievea ? (Ip I 21)

1068 • Pentru a fi un mare poet nu este de ajuns să ai cunoştinţe profunde de sintaxă şi să nu faci greşeli de limbă. (Cn 41)

1069 • Pentru a putea fi transpusă prin glas, ca şi pentru a putea fi simţită, poezia cere o atenţie sfîntă. Între cel ce o citeşte şi cel ce o ascultă trebuie să se creeze o legătură intimă, fără de care comunicarea electrică a sentimentelor nu mai are loc. (Ip I 19)

1070 • Dragostea este o poezie în acţiune — *L'amour est une poésie en action.* (Ip I 20)

1071 • Dacă scopul poeziei este de a situa ideile în punctul precis unde toată lumea să le poată vedea şi auzi, poetul trebuie să parcurgă neîncetat întreaga scară a inteligenţelor omeneşti, pentru a le satisface pe toate ; el este dator să ascundă sub culorile cele mai vii logica şi sentimentul, două puteri potrivnice ; trebuie ca într-o vorbă să închidă o lume întreagă de gîn-

duri, să rezume filosofii întregi într-un tablou; într-un cuvînt, versurile sale sînt semințe care urmează să încolțească în inimi, căutînd acolo brazdele săpate de sentimentele personale. (Ip I 21)

1072 • Multe fapte adevărate sînt nespus de plicticoase. Iată de ce talentul constă pe jumătate în arta de a alege dintre adevăruri pe cel ce poate deveni poetic. (Me 29)

1073 • Îndrăgostiții simt o plăcere nespusă să descopere în variațiile unui peisaj, în transparența aerului, în miresmele pămîntului poezia pe care o au în suflet. Natura vorbește în locul lor. (Ip I 22)

1074 • Un poet este un om care nu face socoteli, își lasă nevasta stăpînă pe bani, este ușor de condus și-l poți mulțumi cu fleacuri. (VP 114)

POLITICA

1075 • Știința politică constă în a regla elanurile date oamenilor de mersul înainte al secolului în care trăiesc, de o idee sau de un eveniment și a le face să fie de folos intereselor țării. (69)

1076 • Politica este mijlocul de acțiune al oamenilor pozitivi. (MMi 41)

1077 • Aşa cum în chimie substanţele contrare sfîrşesc prin a se separa la primul şoc ce le tulbură unirea forţată, tot astfel, în politică, alianţele unor interese contrare durează puţin. (CM 42)

1078 • Cînd o naţiune a pornit pe calea prosperităţii şi măririi, cererile ei pot fi socotite îndreptăţite, căci ea nu cere decît ceea ce este folositor scopului către care s-a îndreptat. (79)

1079 • În sfera politică, totul îşi schimbă înfăţişarea ; regulile de care ascultă persoana se pleacă în faţa intereselor generale. Dacă ajungi printre oamenii de seamă vei fi, ca Dumnezeu, singurul judecător al hotărîrilor tale. Atunci nu vei mai fi om, ci legea vie ; nu vei mai fi un ins, ci vei întrupa naţiunea. Dar dacă poţi judeca pe alţii, vei fi şi tu judecat. Mai tîrziu te vei înfăţişa şi la judecata secolelor şi ştii destulă istorie ca să-ţi dai seama care gînduri şi care fapte dau naştere adevăratei măreţii. (Cv 30)

1080 • Nimic nu-i mai bun ca exercitarea puterii, pentru a învăţa să faci politică. (Pt 31)

1081 • Adevăratul om de stat trebuie să fie, în primul rînd, indiferent faţă de pasiunile vulgare ; ca şi pe savant, pe el trebuie să-l pasioneze numai ceea ce este în legătură cu ştiinţa lui. (ZM 62)

1082 • Roma, văzînd că nu mai poate domni peste oameni, şi-a creat o împărăţie care să domnească peste conştiinţe. (21—31)

1083 • Puterea nu constă în a lovi tare şi des, ci în a lovi pe drept şi unde trebuie lovit. (Fc 14)

1084 • Ministrul trimite o medalie puchinoasă marinarului care salvează vreo zece-doisprezece oameni punîndu-şi viaţa în joc ; dar dă crucea Legiunii de onoare deputatului care îi vinde votul. (Mţ 12)

POPOR

1085 • Poporul a existat înainte de a exista regi. (7)

1086 • Singur în faţa unui popor, un rege va fi totdeauna cel învins. (CM I 20)

1087 • În faţa poporului trebuie să nu greşeşti niciodată. (Mţ 12)

1088 • Un popor este însufleţit de acelaşi sentiment ca un om, şi anume de ideea de a-şi supravieţui moral, aşa cum se reproduce fizic. Supravieţuirea unui popor este opera oamenilor săi de geniu. (MMi 43)

1089 • Dragostea poporului este cea mai frumoasă coroană a regilor. (22—36)

1090 • Nu numai prin îmbrăcăminte se deosebesc popoarele din diferite ţări. (52)

1091 • Masa de oameni — fie din păturile înalte, fie din cele umile — are o natură maleabilă, pe care oamenii cu adevărat mari trebuie să-şi pună pecetea. (76)

1092 • Se poate face totul în numele poporului ; nu se poate face orice în numele ordinii. (86)

1093 • Vreţi să ştiţi ce este scris, pentru un om politic, pe fruntea secolului al XIX-lea ? Francezii au inventat, în 1793, o suveranitate a poporului, care s-a terminat cu un împărat absolut. (Ip III 36) (aluzie la Napoleon — n.n.)

1094 • Nici un cod de legi, nici o instituţie făcută de oameni nu poate împiedica crima morală săvîrşită cu vorba. Iată marea lipsă a justiţiei sociale. Iată şi deosebirea dintre moravurile societăţii înalte şi moravurile poporului de rînd : omul de rînd este sincer, înalta societate este făţarnică ; el mînuieşte cuţitul, dincolo se mînuieşte veninul vorbirii sau al ideilor ; pentru omul de rînd — osînda la moarte ; pentru înalta societate — nici o pedeapsă. (C 20)

1095 • Apăsarea poporului este la fel de odioasă, indiferent dacă este exercitată în numele adevărului sau în numele erorii. (Ş pref 1829)

1096 • În rîndurile poporului, ceea ce este mare devine măreț, curajul are asprimea lui, spiritul zgîrie, grația este sălbatică. (39)

PRIETENIE

1097 • Prietenia este legătura dintre două suflete asemenea, unite prin forțele lor și totuși independente. (Mn 14)

1098 • Prietenia nu o găsești gata făcută. (Cor CZ oct. 1833)

1099 • Alături de un prieten adevărat este cu neputință să ajungi la deznădejde. (4—90)

1100 • În nici un război nu se trage împotriva aliaților. (55)

1101 • Prietenia femeilor este cu mult superioară iubirii lor. (H 11)

1102 • Cînd ai avut un tovarăș de joacă și de tinerețe în copilărie, între tine și el se stabilește o simpatie aproape sfîntă ; glasul, privirile lui pun în mișcare anumite strune din inimă, care nu vibrează decît sub puterea amintirilor, pe care le însuflețește. (Cnt I 19)

1103 • Un sfat bun face cît un ochi în palmă. (FG 6)

1104 • Nu ştiu dacă prietenia se naşte mai degrabă din contraste decît din asemănări. (Sl 21)

1105 • Ceea ce face ca prieteniile să fie trainice şi le sporeşte farmecul este un sentiment de care iubirea e lipsită : certitudinea. (Ip II 15)

1106 • Capeţi experienţă pierzînd falşi prieteni. (4 pref 66)

1107 • Nu pot fi zdrobite într-o clipă legături pe care ani de zile le-au făcut să fie dragi. (26—12)

1108 • Jumătate din prietenii noştri din cartier sînt duşmanii noştri. (CB 2)

1109 • Prietenia iartă greşeala, fapta necugetată a pasiunii ; ea trebuie să fie însă necruţătoare faţă de hotărîrea de a-ţi scoate la mezat sufletul, mintea, spiritul. (Ip II 22)

1110 • Prietenii adevăraţi se bucură, în domeniul moral, de aceeaşi perfecţiune pe care o are mirosul cîinilor ; ei adulmecă necazurile prietenilor, le ghicesc cauzele, se frămîntă din pricina lor. (VP 101)

1111 • Natura poate tîrî, fără putinţă de opunere, spre o dragoste vinovată ; dar ea nu porunceşte nimănui să nu respecte sfînta prietenie. (28—20)

1112 • Oamenii de treabă ar trebui să-şi impună, ca principiu, să acopere necazurile prietenilor cu o mantie protectoare, şi nu să-şi facă din lume un confident pentru suferinţe de multe ori doar închipuite. (27—47)

PRIVIRI

1113 • Hoţii, spionii, îndrăgostiţii, diplomaţii [...] sînt singurii care cunosc bogăţia de expresie şi de bucurie a privirii. Numai ei pricep cîtă înţelegere, blîndeţe, înţelepciune, mînie, josnicie cuprinde fiecare schimbare în această lumină încărcată cu suflet. (FE 14)

1114 • Doar cu ochii şi cu un semn din cap faci adesea un jurămînt mult mai solemn decît în faţa Curţii cu juri. (VB 23)

1115 • În dragoste, trei sferturi din ceea ce se spune se exprimă prin admirabila elocinţă a ochilor. (21—39)

1116 • Pentru a comunica ochiului toată puterea sufletului, pentru a-i da valoarea vorbei, a pune dintr-o dată în privire un poem sau o dramă, trebuie să te găseşti sau într-o excesivă înrobire, sau într-o excesivă libertate. (Ai 54)

1117 • Nimic nu este mai neplăcut pentru o fiinţă sfioasă din fire decît să fie ţinta unor priviri cercetătoare şi pline de curiozitate ; cînd însă privirile pornesc din ochii urii, suferinţa

pricinuită se schimbă într-un chin de neuitat. (VT 39)

1118 • Oamenii nebăgaţi în seamă îşi răzbună umilinţa situaţiei lor prin dispreţul privirii lor. (Ip I 6)

PROPRIETATE

1119 • Dacă cei care posedă bunuri acaparate în vreun fel oarecare, inclusiv prin mîrşăvii, ar fi obligaţi după o sută cincizeci de ani să le restituie, puţine proprietăţi legitime ar mai rămîne în Franţa. (I 17)

1120 • Ideea cea mai vie şi mai bine materializată dintre toate ideile omeneşti este cea cu ajutorul căreia omul se vede creînd în afara lui acea fiinţă absolut născocită, acel demon moral pe nume *proprietatea.* (DC 47)

1121 • Deşi se află la extremităţile lumii morale, sălbaticul şi gînditorul au aceeaşi oroare de proprietate. (Pch 24)

PROSTIE

1122 • Cine altcineva este prostul dacă nu cel ce nu justifică buna părere pe care o are despre sine ? (Mţ 38)

1123 • Mi se pare că proştii au cam aceleaşi cusururi ca deştepţii ; dar cu deosebirea că proştii nu ştiu să facă în aşa fel încît să li se ierte. (Fc 45)

1124 • Numai prostia n-are leac — *La sottise seule est incurable.* (MMi 43)

1125 • Este cu mult mai bine să te supui unui om deştept, decît să conduci un prost. (F30 9)

1126 • Oamenii fără prea multă doxă se aseamănă cu buruienile cărora le place să crească pe pămînt bun ; şi lor le place să petreacă printre alţii, mai cu seamă că, între ei, se plictisesc. (VT 36)

1127 • Mulţi oameni prefăcuţi îşi pun prostia la adăpost prin obrăznicie ; repede-i şi tu, şi o să se întîmple cu ei ceea ce se întîmplă balonului împuns cu acul. (Ţr)

1128 • De cîte ori nu exclamă proştii, ca să se dezvinovăţească şi în ochii lor, şi într-ai altora : „Era atît de simplu, încît oricine s-ar fi lăsat prins în cursă“ ! (Pt 4)

1129 • Oamenii lipsiţi de inteligenţă şi care se cred persecutaţi ajung ei înşişi să persecute şi să nu îngăduie nimic. Se deprind să ridice la rang de necesitate cele mai meschine interese

proprii şi orice bîzdîc de moment al patimii lor. (Pt 9)

1130 • O prostie care nu reuşeşte devine crimă. (Pt 55)

1131 • Oricît de mare ar fi prostia care ne scapă, se găsesc totdeauna nătărăi care s-o creadă. (I 13 III 74)

1132 • De multă vreme îi invidiez pe proşti. Din politeţe, toată lumea se străduie să-i dovedească unui prost că ar fi un om superior sau că n-are de ce invidia pe oamenii superiori. (Cor TC ian. 1849)

PRUDENŢĂ

1133 • Oamenii au, unii faţă de alţii, instinctul animalelor sălbatice : odată răniţi, nu se mai întorc la locul acela. (5—102)

1134 • Prudenţa este dezvoltată la animale în proporţie directă cu slăbiciunea lor. (Cor L febr. 1836)

1135 • Perlele bine ascunse scapă de scufundători şi trăiesc fericite. (Cop 19)

1136 • Oricine îşi vîră mîna în rug, o scoate plină de flăcări. (16)

RĂUTATE

1137 • Omul care se gîndeşte în primul rînd la rău îl poartă adesea în el însuşi. (29—57)

1138 • Răutatea calculată este cea mai ascuţită dintre toate răutăţile. (M 28)

1139 • Dintre toate rănile, cele pricinuite cu vorba şi privirea, cu batjocura şi dispreţul, nu se mai închid. (Sv 5)

1140 • Fetele bătrîne au, toate, un anumit talent de a accentua faptele şi vorbele pe care li le inspiră ura. Ele zgîrie aidoma pisicilor. Şi nu numai că rănesc, dar simt plăcere să rănească şi să arate victimei lor că au rănit-o. (VT 35)

1141 • Omul poate avea o făclie în mîna stîngă şi un cuţit în mîna dreaptă, ba încă să mai şi cînte nişte psalmi, ca să acopere ţipetele celui înjunghiat. (29—57)

RĂZBUNARE

1142 • De la învinuire la dorinţa de răzbunare nu este decît un pas. (VT 38)

1143 • Cea mai cruntă răzbunare este să dispreţuieşti o eventuală răzbunare — *La plus cruelle vengeance est le dedain d'une vengeance possible.* (I 13 II 50)

1144 • Dacă vrei să ataci ceva în cer, apoi ţinteşte-l chiar pe Dumnezeu. (MG 13)

1145 • Prima picătură de sînge atrage după ea un fluviu. (20—18)

REALISM

1146 • Aproape toate personajele nu trăiesc decît cu condiţia să fie o puternică imagine a prezentului. Concepută în măruntaiele veacului ei, orice inimă omenească bate sub învelişul lor, ascunzînd adesea în ea o întreagă filosofie. (CU pref 1842)

1147 • Opera ce urmează a fi făcută trebuie să se ocupe de un triplu aspect : bărbaţii, femeile şi lucrurile sau întîmplările, adică persoanele şi reprezentarea materială pe care o îmbracă gîndirea lor — mai pe scurt, omul şi viaţa, pentru că viaţa este veşmîntul sub care ne înfăţişăm. (CU pref 1842)

1148 • Cele mai multe dintre cărţile al căror subiect este pe de-a-ntregul închipuit, care nu se leagă mai mult sau mai puţin de nici o realitate, se nasc moarte ; pe cînd cele care se întemeiază pe fapte observate, auzite, luate din viaţa reală, capătă cinstirea vieţii lungi. (Sv pref 1839)

1149 • Literatura este expresia societăţii. (54)

1150 • Literatura are ca misiune zugrăvirea societății. (90)

1151 • Dacă diferitele opere ale unei națiuni alcătuiesc o oglindă în care această națiune este reflectată în întregime, atunci se poate spune că este hărăzit marilor poeți să rezume gîndirea popoarelor în mijlocul cărora trăiesc, să fie, într-un cuvînt, epoca lor întrupată într-un om. (54)

1152 • Una din obligațiile pe care istoricul de moravuri nu trebuie să o neglijeze niciodată este aceea de a nu deteriora adevărul prin încurcături dramatice doar de suprafață, mai ales cînd adevărul și-a dat singur osteneala să fie un roman. (Sc IV 20)

RECUNOȘTINȚĂ

1153 • Nu trebuie niciodată să zăbovim a face o plăcere celor care ne-au prilejuit plăceri. (Cor St aprilie 1839)

1154 • Care inimă a putut semăna binele numai cu scopul de a culege recunoștință și a se crede mare ? (I 4)

1155 • Nici popoarele, nici regii nu sînt destul de bogați ca să răsplătească toată credința de care se dă dovadă în bătăliile supreme. (Țr, notă)

1156 • Cîinele căruia i-ai dat de mîncare nu te mai părăseşte. (Ai 60)

1157 • Nu cumva faci binele numai pentru a încasa acea dobîndă enorm de mare numită recunoştinţă ? Asta ar însemna să faci cămătărie. (Mţ 20)

1158 • Recunoştinţa este o datorie pe care copiii nu o acceptă întotdeauna laolaltă cu ceea ce moştenesc de la părinţi. (G 52)

REGRETE

1159 • Regretele sînt pe măsura a ceea ce se pierde. (Cor Sc aug. 1836)

1160 • Regretele cele mai amare sînt mult mai uşor de suportat decît cea mai slabă remuşcare. (28—8)

1161 • Remuşcările sînt surorile mai mari ale regretelor. (29—10)

RELATIVITATE

1162 • Unele idei, potrivite pentru o regiune, sînt fatale în alta. (Mţ 12)

1163 • Nimic nu este statornic în lumea asta ; nu există decît convenţii, care se schimbă după

climă. Ceea ce este un viciu la Paris, este o necesitate dacă treci dincolo de Azore. (G 53)

1164 • Să fie, oare, izvorul mai încîntător decît fluviul, dorința mai plină de farmec decît împlinirea, și ceea ce speri mai atrăgător decît ceea ce ai ? (Df 5)

1165 • Dacă toți oamenii ar fi cocoșați, ținuta dreaptă ar fi socotită o monstruozitate. (Md 14)

1166 • Evenimentele nu sînt niciodată absolute ; rezultatele lor depind numai și numai de indivizi : nenorocirea este o treaptă în sus pentru geniu, un heleșteu pentru creștin, o comoară pentru omul dibaci, iar pentru cei slabi o prăpastie. (CB 5)

1167 • Cînd un vultur se prăbușește, cine știe în ce fund de văgăună se va opri ; tot așa, prăbușirea unui om mare se măsoară după înălțimea unde ajunsese. (Ip III 7)

1168 • Privilegiul de a se simți oriunde ca acasă nu-l au decît regii, cocotele și hoții. (Sc I 6)

1169 • A nu fi totul înseamnă a nu fi nimic. (Mb)

1170 • Totul în lume are epoca sa de nevinovăție ; chiar și fiscul. (Dv 3)

1171 • Nu există sau, mai bine zis, foarte rar există un criminal care să fie cu totul criminal. (Dv 7)

1172 • Izbînda este adesea la fel de primejdioasă ca bătălia — *La victoire est souvent aussi perilleuse que le combat.* (DC 41)

1173 • Camera de student este groaznică ; groaznică, dacă este vorba de învăţat în ea, dar fermecătoare pentru pălăvrăgeală şi fumat. (ZM 59)

1174 • Cărbunarul e primar la el acasă. (EG 6)

1175 • Toate mamele spun *fetiţe* fetelor lor de douăzeci şi trei de ani. (VP 112)

1176 • Un cal bun este cel mai bun servitor ; o spadă bună este cel mai bun prieten ; o pungă bună este cea mai bună moşie. (28—20)

1177 • Cine se poate lăuda că este sigur de ceva ? (21—10)

RESPECT

1178 • Respecţi pe omul ce singur se respectă. (CM 13)

1179 • Respectul este o stavilă care ocroteşte deopotrivă şi pe cei mari şi pe cei mici. Rămî-

nînd la locul lui, fiecare îl poate privi în faţă pe celălalt. (Cv. 19)

1180 • Respectul pe care-l manifeşti faţă de superiori nu este, oare, o garanţie a respectului ce-ţi este datorat ? (Cv 19)

REVOLUŢIE

1181 • Dintre toate seminţele încredinţate gliei, sîngele vărsat de cei ce mor pentru o cauză este cea care dă negreşit roade — *De toutes les semences confiées à la terre, le sang versé par les martyrs est celle qui donne la plus prompte moisson.* (Ca 2)

1182 • Burghezul devine şi rămîne duşmanul omului sărac. Cum am putea pretinde nefericiţilor lipsiţi de pîine să se resemneze cu truda lor şi să respecte proprietatea ? (Mţ 19)

1183 • În marile nenorociri naţionale, fiecare ins se plînge multă vreme de unul singur ; mai apoi izbucnesc din mase, ici şi colo, strigăte de durere mai mult sau mai puţin violente ; în sfîrşit, cînd jalea este simţită de toţi, ea izbucneşte ca o furtună. (MDo 12)

1184 • O revoluţie se consolidează numai prin triumful constant al principiilor care au pus-o în mişcare. (66)

1185 • Nimic nu poate opri o mişcare socială — *Rien ne peut arreter un mouvement social.* (69)

1186 • Dacă marii oameni sînt providenţa revoluţiilor, aceasta se datoreşte faptului că ei exprimă chiar gîndurile noastre şi se înfăţişează mai puţin ca oameni şi mai mult ca sisteme. Ei introduc ideea ordinei într-o lume dezlănţuită şi o dirijează către un ţel. (69)

1187 • Nimic nu-i mai cumplit ca răzvrătirea unui miel. (Asf 79)

1188 • Orice revoltă, pe faţă sau mocnită, îşi are steagul ei. (Ţr)

1189 • Răzmeriţa vorbeşte aceeaşi limbă peste tot. (Dv 14)

1190 • Blestemul săracilor, blestemul acesta creşte şi ajunge mai mare decît cei mai mari stejari, iar stejarul dă lemn pentru spînzurători. (Ţr)

RISIPĂ

1191 • Cînd dai mese, banul se strecoară printre degete. (Mb)

1192 • În viaţa risipitorilor, *azi* este un mare înfumurat, iar *mîine* este un laş şi jumătate,

care se sperie de curajul predecesorului său. (VP 109)

1193 • La urma urmelor, dacă risipitorul este cel ce se înșeală singur, zgîrcitul este cel ce se face de rîs singur. (51)

RÎS

1194 • Rîsul este o proprietate națională, cu drepturi imprescriptibile. (70)

1195 • Rîsul este un dar făcut numai omului. (10)

1196 • Veselia este unul dintre elementele sănătății. Ea împrospătează sîngele, înviorînd gîndurile. (33)

1197 • Tristețea și veselia sînt singurele și principalele stări de spirit ale omului. Toate celelalte stări decurg din aceste două. (51)

1198 • Comicul este dușmanul meditației și al imaginii. (85)

SĂRĂCIE

1199 • Pretutindeni unde e sărăcie este și suferință. Suferința, sărăcia sînt forțe vii care comit abuzurile lor, așa cum puterea le comite pe ale sale. (Mț 29)

1200 • Generoşi sînt numai săracii. Bogaţii au întotdeauna la îndemînă splendide motive ca să nu lase unei rude douăzeci de mii de franci. (S 5)

1201 • Săracul nu are voie să se întindă pe pat decît cînd trage să moară. (Pch 21)

1202 • Mizeria are adîncimi de nepătruns, mai ales la Paris, străfunduri mocirloase ; cînd un înecat ajunge de acolo la suprafaţă, el aduce tot felul de murdării, prinse de trupul ori de hainele sale. (Mb)

1203 • Mizeria începe atunci cînd sărăcia încetează. (Ip I 2)

1204 • În familiile de oameni săraci, darurile reciproce oferă mereu prilejul de a se da lucruri necesare. (Dv 24)

1205 • Oamenii săraci trebuie să fie fără cusur. (Dv 31)

1206 • Există şi o mîndrie de om sărac. (Cn 43)

1207 • Îţi trebuie mult pămînt ca să te poţi bucura de soare — *Il faut beaucoup de terre pour profiter du soleil.* (VB 10)

1208 • Nefericitul care se zbate fără încetare are o speranţă ; bogatul care are de toate nu mai speră nimic. (25—43)

1209 • Dacă sărăcia este pecetea geniului, apoi noi avem prea mult geniu. (4—68)

1210 • Nimeni nu poate nega importanța mecanicii sau geometriei, dar cele mai frumoase teoreme nu sînt deloc hrănitoare. (4—68)

1211 • Săracul care a descoperit o idee straşnică mi s-a părut totdeauna ca un coltuc de pîine aruncat într-un heleşteu ; toți peştii dau buzna să muşte din el. (4—72)

1212 • Dintre toate grozăviile pe care le poartă cu sine sărăcia, cea mai îngrozitoare mi se pare a fi aceea că nu poate împiedica nici izbînda proştilor, şi nici defăimarea. (4—86)

1213 • Feriți-vă de cerşetori ; adevărata sărăcie nu iese pe stradă. (51)

1214 • Oamenilor superiori sărăcia le dă o mîndrie sălbatică, îi face să fie mai tari în lupta lor cu oamenii şi cu întîmplările ; dar la începutul vieții, sărăcia este o piedică în calea afirmării. (Fb 7)

1215 • Sărăcia este motivul tainic al sacrificiilor. (Ş pref 1828)

1216 • Săracul îşi are mîndria lui, pe care nu trebuie s-o răneşti. (2—35)

SCRIITOR

1217 • Un scriitor mare este un mucenic, dar care nu va muri. (Ip II 1)

1218 • Scriitorului — toate florile şi toţi spinii! Sufletul lui aspiră lumea şi o oglindeşte. (37 III)

1219 • Pana este întotdeauna mai îndrăzneaţă decît vorba. (FE 19)

1220 • Gîndesc că scriitorul, dacă poate capta atenţia publicului, îi aduce un mare bine, făcîndu-l pe cititor să cugete. (90)

1221 • Întîmplarea este cel mai mare romancier din lume ; pentru a fi un scriitor fecund, nu trebuie decît s-o studiezi. (CU pref 1842)

1222 • Unii scriitori sînt atît de lipsiţi de imaginaţie încît servesc publicului propriile lor inimi, ba de multe ori chiar şi pe cele ale iubitelor lor. (Pb 1)

1223 • Forţele cele mai violente ca şi instituţiile cele mai puternice dispar în faţa scriitorului care se face glasul secolului său. (Ip III pref 1843)

1224 • Cititorii acceptă cu mai multă seriozitate şi stimă un scriitor care se prezintă modest, spunîndu-şi adevăratul nume (nu un pseudonim — n. n.). E un fel de nobleţe a oferi criticii

un nume, nu o umbră. (Ş, prima operă semnată Honoré Balzac ; pref. nepublicată)

1225 • Scriitorii sînt capabili de orice, de pildă, să pună datoria înaintea fericirii. (Cor MM martie 1842)

1226 • Talentul la scris nu trece din om în om ca boala molipsitoare ; el se învaţă încetul cu încetul. (Cor CZ aug 1835)

1227 • Faţă de noii veniţi, scriitorul la modă este mai obraznic, mai dur decît cel mai brutal editor. Acolo unde editorul nu vede decît o pierdere bănească, scriitorul se teme de un rival ; primul te duce cu vorba, celălalt te striveşte. (Ip II 22)

1228 • Scriitorul trebuie să aibă în sinea lui nu ştiu ce fel de oglindă concentrică, în care, potrivit fanteziei sale, să fie reflectat universul ; şi nu este vorba numai de a vedea, ci trebuie şi să-şi amintească şi să dea trup impresiilor printr-o anume alegere de cuvinte, pe care să le împodobească cu toată gingăşia imaginilor sau cărora să le comunice ascuţişul primelor sale senzaţii. (Pch pref 1831)

1229 • Statornicia şi spinarea dreaptă sînt poate mai necesare chiar decît talentul pentru a-ţi face un nume pur şi nobil. (Ip II pref 1839)

1230 • Talentul este aidoma nobleţii : un dar al întîmplării. Cel ce l-a căpătat trebuie să se poarte în aşa fel încît să fie iertat. (Sl pref 1838)

1231 • Orice călimară poate deveni un vezuviu. (ZM 59)

1232 • Fie în literatură, fie în teatru trebuie în primul rînd să n-ai decît un gînd şi să munceşti fără încetare. (Cor PA dec 1841)

1233 • Aşa se întîmplă cu toţi cei ce au o lume de gînduri în inimă şi în minte. Oamenii care au atîtea lucruri de exprimat în opere frumoase, multă vreme visate, arată un oarecare dispreţ pentru conversaţie, îndeletnicire care îngustează spiritul, făcîndu-l dependent şi de cel cu care se stă de vorbă. (Ip II 4)

1234 • Glorie literară înseamnă douăsprezece mii de franci pentru articole în gazete şi trei mii de franci pentru dat mese. (Ip II 28)

1235 • Recoltarea lanurilor stropite cu cerneală nu se face (cînd se face) decît după zece-doisprezece ani de la semănat. (Ip III 8)

1236 • „Cine se poate mîndri că ar fi fost înţeles vreodată ? Murim toţi fără să fim cunoscuţi." Iată vorba femeilor şi a scriitorilor. (I 13 I 3)

SCULPTURA

1237 • Sculptura, la fel cu arta dramatică, este în acelaşi timp cea mai grea şi cea mai uşoară dintre toate artele. Copiază un model, şi opera este înfăptuită ; dar ca să-i dai suflet, să creezi un tip reprezentînd un bărbat sau o femeie, aceasta înseamnă să păcătuieşti şi tu ca Prometeu. (VB 46)

1238 • Încearcă să mulezi mîna iubitei şi aşaz-o în faţa ta ; vei descoperi un cadavru îngrozitor, fără nici o asemănare cu realitatea, şi vei fi nevoit să apuci dalta artistului care, fără să copieze întru totul modelul, va sugera mişcarea şi viaţa. O mînă nu este numai o parte dintr-un trup ; ea exprimă şi continuă un gînd pe care trebuie să-l pricepi şi să-l redai. (Cn 42)

SENTIMENTE

1239 • Un sentiment nu este o lume întreagă într-o gîndire ? (MG 32)

1240 • Sentimentele noastre nu sînt, oare, poeme ale voinţei ? (MG 27)

1241 • Poate că sentimentele sînt cele mai cumplite arme pe care le poate folosi omul ca să-şi lovească adversarul. (Fc 60)

1242 • Oare natura psihică are, aidoma naturii fizice, comunicaţii electrice şi rapide schimbări de temperatură ? (Cv 6)

1243 • Sentimentul nu-i totuna cu raţionamentul, raţiunea nu-i totuna cu plăcerea şi, cert, plăcerea nu-i deloc o raţiune. (Mz 10)

1244 • Inima are memoria ei. Cutare femeie, care nu-şi mai poate aminti nici evenimentele cele mai grave, va ţine minte toată viaţa ceva în legătură cu sentimentele sale. (F30 14)

1245 • E mai bine să ai sentimente alese decît haine alese. (Ch 15)

1246 • Nimeni nu-şi poate stăpîni emoţiile. (CB 14)

1247 • O fiinţă, oricît de grosolană ar fi ea, cînd este cuprinsă de un sentiment frumos, puternic, adevărat, degajă un fluid aparte care-i schimbă trăsăturile feţei, îi însufleţeşte mişcările, îi colorează glasul. (MG 27)

1248 • Nu sîntem stăpîni pe sentimentele noastre : îl putem urî pînă şi pe cel ce ne-a făcut bine. (Sl 34)

1249 • Dacă este vorba de sentimente, schimbarea lor nu înseamnă moartea lor ?(Sc IV 2)

1250 • Mîndria nu este oare unul dintre sentimentele omeneşti care nu poate zămisli decît fapte nobile ? (I 13 II 48)

1251 • Sentimentele cele mai fireşti sînt cele ce se mărturisesc cu mai multă neplăcere — şi unul dintre ele este îngîmfarea. (Ga 19)

1252 • Oamenii dotaţi cu tot atîta minte cît suflet au obiceiul să-şi analizeze, fără să vrea, senzaţiile, chiar şi pe cele mai tari. (Ga 20)

1253 • Inima are puterea de a da un preţ nemaipomenit unor nimicuri. Ce bucurie simte un călător cînd poate culege un fir de iarbă, o frunză necunoscută, dacă şi-a pus viaţa în joc pentru aceasta ! (Pun 61)

1254 • Sentimentele nu sînt oare partea cea mai strălucitoare a vieţii noastre ? (Pun 62)

1255 • Oamenii mari au o admirabilă artă de a-şi ascunde sentimentele, pe care omul de rînd le lasă cinstit să iasă la iveală. (20—12)

1256 • Raţiunea pare mai puţin însemnată cînd este pusă lîngă sentiment. Ca tot ceea ce este pozitiv, raţiunea este prin ea însăşi mărginită, pe cînd sentimentul este infinit. (F30 23)

1257 • Stima — această temelie necesară sentimentelor noastre — este şi materialul trainic care le dă un fel de certitudine, de siguranţă ce le menţine veşnic vii. (Ip III 24)

1258 • Certitudinea este temelia dorită de toate sentimentele omeneşti. (AS 10)

1259 • Este lipsit de noimă a căta să aduci sentimentele la forme identice ; răsărind în fiecare om, ele se combină cu elementele proprii omului şi capătă chipul lui. (Fb 28)

1260 • Pentru multă lume, inima omenească este un ţinut nepătruns ; nu se cunosc oamenii, sentimentele, purtările lor ; nu a fost studiată diversitatea de limbaj, citită în mersul, ochii, gesturile lor. (51)

SINCERITATE

1261 • O scrisoare bine întocmită este pregătită dinainte ; orice scrisoare pregătită nu-i o trăncăneală din inimă (de unde trag concluzia că scrisorile tale sînt ca şi ale mele : direct de la sursă). (Cor SL sept 1819) (Una dintre primele cugetări scrise ale lui Balzac.)

1262 • Aşa sînt oamenii de inimă : sinceri de la primul pas. (VP 114)

1263 • Orice şmecherie, orice înşelăciune este descoperită şi în cele din urmă aduce pagubă ; orice situaţie este mai puţin primejdioasă, dacă omul se situează pe terenul sincerităţii. (Cv 30)

1264 • Cînd îşi are izvorul în suflet, farmecul unei fiinţe lasă urme adînci ; dacă este însă

căutat, nu firesc, atunci, ca şi elocinţa, are numai izbînzi trecătoare. (Mb)

1265 • Oamenii cinstiţi sînt lipsiţi de tact, n-au nici o măsură a binelui, deoarece pentru ei totul este fără ocolişuri, fără gînduri ascunse. (CB 43)

1266 • Spui mai multe unei persoane pe care niciodată nu o vei cunoaşte mai îndeaproape, decît spui prietenilor, dacă socoţi că i-ai putea supăra. (Cor L febr 1836)

SINGURĂTATE

1267 • Omului îi este groază de singurătate. Şi, dintre toate, singurătatea morală este cea care-l înspăimîntă cel mai mult. Primul gînd al omului — fie el lepros sau ocnaş, ticălos sau bolnav — este să aibă un părtaş al soartei sale. (Ip III 37)

1268 • Singurătatea înseamnă vid ; iar natura morală are tot atîta groază de vid ca şi natura fizică. (Sc IV 14)

1269 • În singurătate puterea sentimentelor se schimbă cu totul. Omul singur se lasă copleşit de gînduri împotriva cărora ar găsi puncte de sprijin în mediul vieţii normale. (Ip III 29)

1270 • Închisoarea împinge extrem de mult la facerea unui examen de conştiinţă. Chiar cele

mai întunecate închisori te fac să vezi lumini foarte vii. (Ip III 39)

1271 • Izolarea înseamnă moarte. (56 II cap 1)

SLĂBICIUNE

1272 • „Ce le-am făcut eu“ ? — iată vorba nătărăilor, cuvîntul celor slabi, care nu ştiu să vadă nimica şi nu se pot feri de nimica. (C 32)

1273 • Patimile născute din slăbiciune sînt necruţătoare. Cv 31)

1274 • Slăbiciunile omeneşti sînt nespus de ticăloase ; ele nu-ţi dau pace, nici răgaz ; dacă tu le-ai dat ieri ceva, ele ţi-l mai cer şi azi, şi mîine, şi pururea. (Cv 37)

SOCIETATE

1275 • Între animale se petrec puţine drame, neprevăzutul nu-şi prea găseşte loc ; ele se năpustesc unele asupra altora, şi atîta tot. Oamenii se năpustesc şi ei unii asupra altora, dar plusul sau minusul lor de inteligenţă face ca bătălia să fie deosebit de complicată. (CU pref 1842)

1276 • Acţiunea, fapta este legea supremă a omului în societate. (H 4)

1277 • Viitorul aparţine omului social ; dincolo de aceasta, eu nu mai văd nimic. (Mţ 12)

1278 • Instrucţiunea, cinstea, patriotismul nu sînt nimic fără voinţa fermă cu care un om este dator să se desprindă de orice interes personal, pentru a se dedica unei gîndiri sociale. (Mţ 12)

1279 • Numai traiul celor leneşi costă scump ; poate chiar că a consuma fără a produce este un furt social — *La vie des oisifs est la seule qui coûte cher, peut-être même est-ce un vol social que de consommer sans rien produire.* (Mţ 19)

1280 • În orice, nu primim decît pe măsura a ceea ce dăm. (FC 19)

1281 • Pentru popor, dreptul de a trăi fără a munci constituie prin el însuşi un privilegiu. În ochii săi, cel ce consumă fără să producă este un jefuitor. (Mţ 30)

1282 • Punînd la îndemîna ambiţiei tuturora căi în acelaşi timp anevoioase şi lesnicioase — anevoioase pentru pretenţiile fără temei, lesnicioase pentru voinţele reale — un stat poate preveni zguduirile ce se iscă atunci cînd este stingherită mişcarea ascendentă a adevăratelor spirite superioare. (Mţ 30)

1283 • Natura nu ne este datoare decît viaţa, dar societatea ne este datoare fericirea. (H 6)

1284 • În toiul bătăliei veşnice a ambiţiilor, dorinţelor şi urilor, este cu neputinţă să nu ajungi

sau victima sau complicele acestei frămîntări generale. (Mţ 39)

1285 • Înainte de a recunoaşte o superioritate, indiferent care, lumea cere succese răsunătoare. (Ip I 22)

1286 • Totul se scuză şi se justifică într-o epocă în care virtutea a fost schimbată în viciu, aşa cum unele vicii au fost ridicate la rangul de virtuţi. (Ip II 62)

1287 • În lumea sus-pusă nu-i pasă nimănui de o nenorocire, de o suferinţă ; totul este numai vorbă. (Sc I 19)

1288 • Este prea greu să poţi împăca azi ceea ce-ţi cere inima cu ceea ce-ţi cere societatea. (Sc I 19)

1289 • În tezaurul comun al globului pămîntesc se varsă foarte puţine valori noi. Orice nouă acaparare înseamnă o nouă inegalitate în repartiţia generală. (Sc II 37)

1290 • Pe măsură ce urci spre vîrful societăţii găseşti tot atîta noroi ca la societatea de jos ; numai că acolo, pe pisc, noroiul este zvîntat şi poleit. (I 13 II 50)

1291 • Societatea nu poate fi înţeleasă decît aşa cum este înţeleasă de orice judecată sănă-

toasă : prin teoria îndatoririlor. Da, sînteţi datori unii altora în mii de chipuri. Ducele şi pairul sînt mai îndatoraţi faţă de meşteşugar şi sărac, decît săracul şi meşteşugarul faţă de duce şi de pair. Îndatoririle contractate cresc pe măsura beneficiilor pe care societatea le acordă individului, conform principiului, adevărat şi în comerţ şi în politică, şi anume că strădaniile trebuie să fie întotdeauna pe măsura profitului. Fiecare îşi plăteşte în felul său datoria către societate. (Cv 29)

1292 • În căutarea obţinerii în societate a unui loc pe măsura inteligenţei şi facultăţilor tale, trebuie să-ţi iei ca punct de plecare această maximă : să nu-ţi îngădui nimic nici împotriva conştiinţei tale, nici împotriva conştiinţei publice. Simple în aparenţă, aceste cuvinte înseamnă că simţul dreptăţii, cinstea, lealitatea, politeţea sînt elementele cele mai sigure şi mai la îndemînă ale viitorului tău. (Cv 29)

1293 • Societatea, mai mult mamă vitregă decît mamă bună, se dă-n vînt după copiii care-i măgulesc deşertăciunea. (Cv 29)

1294 • Din nenorocire, oamenii te apreciază după folosul adus de tine, nu după valoarea ta. (Cv 29)

1295 • Dacă, datorită unor conspiraţii de familie, mulţi neisprăviţi trec drept oameni deştepţi, ei compensează numărul oamenilor superiori ce

trec drept neisprăviţi. În felul acesta, societatea are mereu aceeaşi masă de capacităţi aparente. (F30 9)

1296 • Nu dai peste destui oameni a căror profundă nulitate rămîne o taină pentru majoritatea celor ce nu-i cunosc ? Un rang înalt, o obîrşie faimoasă, vreo slujbă importantă, un oarecare lustru de politeţe, o mare reţinere în felul de a se purta cu oamenii sau prestigiul dat de avere sînt pentru ei nişte paznici care opresc privirile critice să pătrundă în adevărata lor viaţă. F30 9)

1297 • Societatea refuză să aline rănile cărora le dă naştere ; ea decerne onoruri măsluielilor dibace şi nu are nici un fel de răsplată pentru devotamentele ignorate. (FE 25)

1298 • Societatea acţionează asemenea mării : revine la acelaşi nivel, la aceeaşi înfăţişare după un dezastru, şi-i şterge urmele prin mişcarea intereselor ei, care înghit totul. (At 31)

1299 • Statul este ca norocul : dă numai bogatului. (Ps 29)

1300 • Avem în noi un simţ al dreptăţii, prezent şi la omul cel mai civilizat ca şi la cel mai sălbatic, care nu ne lasă să ne bucurăm în tihnă de bunurile pe nedrept cîştigate după legile societăţii în care vieţuim. (UM 45)

1301 • Societatea înaltă smulge din sînul ei şi trimite în surghiun pe nenorociţi, aşa cum un om cu o sănătate robustă scoate din trupul său un morb care-l jenează. (Pch 53)

1302 • Aşa cinsteşte lumea nenorocirea : o ucide ori o izgoneşte, o înjoseşte sau îşi bate joc de ea. (Pch 53)

1303 • În societatea noastră există trei oameni — preotul, medicul şi omul de lege — care nu pot stima lumea. Ei se îmbracă în haine negre, poate pentru că poartă doliu după toate virtuţile, după toate iluziile. (Ch 16)

1304 • Instituţiile sociale depind în întregime de sentimentele pe care oamenii le leagă de ele şi de măreţia cu care gîndurile lor le îmbracă. (CB 62)

1305 • Natura a creat pe unii oameni doar tîmpi ; pe proşti îi datorăm felului în care este alcătuită societatea. (BN 7)

1306 • A ucide patimile înseamnă a ucide societatea care, chiar dacă nu le dă naştere, în orice caz le dezvoltă. (BN 13)

1307 • Mulţi chemaţi dar puţini aleşi este o lege nu numai în cer, ci şi pe pămînt. (Sl 3)

1308 • Ştiţi că într-o naţiune nu există decît cincizeci-şaizeci de capete primejdioase, în care

deşteptăciunea este în raport direct cu ambiţia ? A guverna o ţară înseamnă a cunoaşte aceste capete pentru a le tăia sau a le cumpăra. (Sl 43)

1309 • Oamenii obişnuiţi să se coboare în prăpastiile naturii sociale, să înţeleagă totul, să împiedice totul, îşi fac o oază în inimă ; ei simt nevoia să-şi curețe petele de noroi, să-şi panseze rănile. (Ţr)

1310 • Şi totuşi, crocodili există nu numai în Egipt... (P 11)

1311 • Alături de un păcălit, dai întotdeauna peste un pungaş. (P 14)

1312 • Pe orice treaptă a societăţii, glumele amare, zeflemelile spirituale, dispreţul rece, tînguielile prefăcute, certurile neîntemeiate au acelaşi succes ca vorbele mitocăneşti. (Pt 36)

1313 • Nimic nu reprezintă mai bine o ţară decît starea bunurilor sale sociale. (S 11)

1314 • Cu cît mai jos cobori în societate, cu atît mai mult găseşti sentimente generoase, socotite ca fireşti. (S 38)

1315 • Niciodată pasiunile, şi nici justiţia, nici politica, niciodată marile forţe sociale nu ţin seama de starea fiinţei pe care o lovesc. (VP 116)

1316 • O petrecere de nuntă este o lume reprezentată în mic. (VB 31)

1317 • Lumea este plină de îngăduință pentru stăpîna unui salon unde se petrece bine. (VB 34)

1318 • Nimic nu-i mai rece, mai plicticos decît o cină la care oaspeții nu se cunosc între ei. (VB 48)

1319 • *Omul politic* în 1840 este oarecum ceea ce era *abatele* în secolul al XVIII-lea. Nici un salon nu poate fi socotit complet, dacă nu are și omul său politic. (VB 48)

1320 • În Franța, ca și în multe alte țări, nimeni nu se gîndește la cei care nu cer nimic. (Cor OS, ian 1849)

1321 • În nici o țară din lume parazitismul nu îmbracă forme atît de grațioase ca în Franța. (Fb 31)

1322 • Nimic nu este mai groaznic ca bănuiala fără temei ; este cu neputință să o dărîmi. (M 30)

1323 • Manierele plăcute și originalitatea sînt două calități rare la același om, pentru că se exclud reciproc. (Sf 15)

1324 • Tot omul își are dușmanii lui (Dv 6)

1325 • Beneficiile care urmează să fie trase de pe urma lucrărilor tainice ale savantului par atît de îndepărtate, încît societatea se fereşte să se socotească cu el cît trăieşte. (Ca 4)

1326 • În orice ţară din lume, sfinţii au mai multă putere decît bunul Dumnezeu. (51)

1327 • Viaţa socială este aidoma pămîntului : ne dă pe măsura strădaniilor noastre. (Cnt I 10)

1328 • Societatea nu dă pîine tuturor flămînzilor. (51)

1329 • În munca administrativă, a economisi înseamnă a simplifica. A simplifica înseamnă a desfiinţa un mecanism de prisos. (Sl 3)

SPERANŢA

1330 • Printr-un fenomen care nu poate fi explicat, mulţi oameni au speranţă fără a avea credinţă. Speranţa e floarea dorinţii, credinţa este rodul certitudinii — *L'espérance est la fleur du désir, la foi est le fruit de la certitude.* (Ca 32)

1331 • Speranţa este mintea care doreşte ceva, amintirea este mintea care s-a bucurat de ceva. (Pb 4)

1332 • Comparaţia între un prezent care înşeală dorinţele tainice şi viitorul care le poate împlini este un nesecat izvor de melancolie şi de dulci mulţumiri. (Ca 2)

1333 • Nu-ţi poţi păstra credinţa, dragostea, toată fiinţa ta intimă, fără speranţă. (Cor HEB ian 1842)

1334 • Omul proroceşte numai ce nădăjduieşte să fie. (Cor HEB martie 1844)

1335 • De puţine lucruri mai are nevoie cel prăbuşit de pe culmea speranţelor sale. (Mţ 19)

1336 • Nu nădejdea, ci deznădejdea arată adevărata măsură a ambiţiilor noastre. Ne lăsăm tainic pe seama frumoaselor poeme ale speranţei, dar durerea se înfăţişează fără văl. (B 39)

1337 • Bolnavii se lasă mereu amăgiţi asupra soartei lor. (G 62)

1338 • Nu există pernă mai odihnitoare ca speranţa. (21—9)

1339 • Un om căzut în nenorocire poate fi salvat deseori dacă poate să-şi făurească un roman de speranţe în urma unor raţionamente mai mult sau mai puţin juste, cu care îşi umple perna ca să-şi poată odihni capul. (CB 38)

SUBIECTIVISM

1340 • Priveliştile cele mai frumoase nu sînt decît aşa cum noi înşine le vedem. (Dm 76)

1341 • Dramele vieţii nu se află în împrejurări ; ele sînt în sentimentele noastre, se desfăşoară în inimă. (H 12)

1342 • Puterile noastre sînt de multe ori stimulate de nevoia de a sprijini o fiinţă mai slabă ca noi. (CB 54)

SUFERINŢĂ

1343 • Numai fiinţele pe care le iubim ne pot face să suferim. (Cor HEB iunie 1836)

1344 • Numai cei ce suferă pot descrie bucuria, deoarece exprimi mai bine ceea ce-ţi închipui decît ceea ce trăieşti. (Cor HEB ian 1833)

1345 • Memoria înregistrează temeinic numai durerea. Şi tocmai de aceea îţi provoacă o mare bucurie, căci plăcerea este vecină bună cu durerea. (Cor HEB martie 1833)

1346 • Numai sufletele neînţelese şi cei sărmani ştiu să observe, pentru că orice lucru îi răneşte, iar observaţia rezultă dintr-o suferinţă. (Cor HEB martie 1833)

1347 • Sufletul care suferă are pudoarea lui, aşa cum bolnavii o au pe a lor ; cînd este vorba

să dezvălui pentru prima dată o rană, oricine tresare. (Cv proces 1836)

1348 • Suferința este ucenicia marilor voințe omenești — *La souffrance est l'apprentissage des grandes volontés humaines.* (76)

1349 • Suferința este aidoma unei flăcări care ne luminează calea vieții. (Cnt II)

1350 • Durerea are un singur fel de exprimare, mai ales dacă este vorba de dureri fizice. (MDo 12)

1351 • Durerea este flacăra care ne luminează viața. (Se 6)

1352 • Pentru inimile rănite — întunericul și tăcerea. (Mț 44)

1353 • Fiecare durere are învățătura ei. (Cv 50)

1354 • Suferințele morale nu sînt absolute, ci după măsura delicateții sufletelor. (Cv 96)

1355 • Orice este greu de suportat pentru cei ce n-au nimic. (Cor HEB iunie 1839)

1356 • Cînd se află sub povara unei mari nenorociri sau sub jugul persecuțiilor, omul curajos începe, ca să zic așa, să-și jertfească propria

persoană, socotind fiecare zi ca o zi cîştigată împotriva soartei. (ET 45)

1357 • Durerea pare mai blîndă dacă este împărtăşită cuiva. (7)

1358 • Cînd nu te mai înţelegi cu cineva, depărtarea este un lucru bun, căci apropierea te face să suferi îngrozitor. (Cor SL febr 1829)

1359 • Dacă suferinţele mele slujesc fericirii familiei, mai pot fi ele numite suferinţe ? (Cv 16)

1360 • Cei ce au suferit mult au trăit multe ; să nu se creadă că sufletele singuratice n-ar şti nimic despre lumea asta ; ele o judecă. (Cv 28).

1361 • Sufletele nobile au o pudoare care le împiedică să-şi arate suferinţele ; dintr-un sentiment de caritate faţă de cei pe care-i iubesc, ele ascund cu mîndrie amploarea durerilor. (Cv 37)

1362 • Poate că suferinţa în sărăcie este cea mai puternică dintre toate legăturile. (V 1)

1363 • Nimic nu întristează mai mult ca înjosirea nemeritată şi din care este cu neputinţă să te mai ridici. (At 4)

1364 • Ce importanţă mai are marca fabricii ori soiul cravaşei, cînd atinge rana calului de rasă ? (Mb)

1365 • Cea mai groaznică dintre toate tiraniile este cea care smulge mereu sufletului meritul faptelor şi gîndurilor sale : abdici fără să fi domnit. (Df 12)

1366 • Suferinţele morale, pe lîngă care durerile fizice pălesc, stîrnesc totuşi mai puţină milă, pentru că nu se văd. (Ch 6)

1367 • Lacrimile sînt tot atît de molipsitoare cum poate fi rîsul. (EG 15)

1368 • Doliul este în suflet, nu în haine. (EG 17)

1369 • Durerea înnobilează pînă şi pe cele mai vulgare persoane, pentru că are măreţia ei, iar pentru a-i primi lumina, este de ajuns doar să fie sinceră. (CB 54)

1370 • Sufletele care trăiesc mult şi repede nu suferă mai puţin decît cele ce ard într-o singură pasiune. (Lc 55)

1371 • Nimic pe lume nu ajunge să se înţeleagă atît de bine ca două dureri asemănătoare. (Sc II 38)

1372 • Poţi fi bolnav sufleteşte aşa cum eşti bolnav trupeşte. Numai că sufletul nu poate să îndure prosteşte ca trupul, pentru că trupul nu sprijină sufletul, aşa cum sufletul sprijină trupul. (Sc III 74)

1373 • Toate durerile sînt individuale ; efectele lor nu sînt supuse nici unei reguli fixe : unii bărbaţi îşi astupă urechile ca să nu mai audă nimic ; unele femei închid ochii ca să nu mai vadă nimic ; dar există şi suflete cuprinzătoare, măreţe, care se aruncă în durere ca într-o prăpastie fără fund. (I 13 I 24)

1374 • Îţi trebuie o energie dureroasă ca să-ţi păstrezi despovărată mintea cînd inima suferă nespus de mult. (Cor SL mai 1840)

1375 • Durerea, ca şi plăcerea, îşi creează ambianţa ei. De la prima privire aruncată într-un cămin, îţi dai seama cine domneşte acolo : dragostea sau deznădejdea. (VB 36)

1376 • Nu există durere pe care somnul să n-o poată învinge. (VP 155)

1377 • Aşa cum există mari plăceri care îndurerează, există şi dureri care încîntă. (22—44)

1378 • La urma urmelor există două feluri de durere ; durerea eroică şi sublimă, care stă pe un mormînt şi-şi trage substanţa din imaginea unui prieten ce nu mai este ; şi există şi durerea mai timidă, dar nu şi mai puţin adîncă, durerea aceea care nu vrea să-şi amintească nimic despre moarte şi trăieşte într-o mută singurătate. (27—57)

1379 • Cînd semințele lor se află în sufletul nostru, nu trebuie multe suferințe pentru ca zbîrciturile să ne apară pe chip. (29—41)

1380 • Văduva unui spînzurat nu aduce vorba de frînghie. (13)

SUPERFICIALITATE

1381 • Îi socot tare neobrăzați pe cei care mă proclamă un om profund și vor să mă cunoască în cinci minute. (Cor MC oct 1837)

1382 • Dacă în orice împrejurare omul nu se învîrte în jurul lucrurilor sau al ideilor pentru a le cerceta sub toate aspectele, omul acela este un neisprăvit și un molîu, prin urmare în primejdie de a pieri. (C 5)

1383 • Cine nu ascultă decît un clopot nu aude decît un dangăt. (I 7)

ȘTIINȚĂ

1384 • Aurul alchimiștilor era doar punctul lor de plecare. Ei cercetau mult mai adînc, voiau să descopere molecula constitutivă, cercetau mișcarea în însuși principiul ei. În infinitul mic ei căutau să întrezărească tainele vieții universului, al cărui joc îl întrezăreau. (34)

1385 • Pămîntul, fragment al universului, stă mărturie pentru univers. (Se 5)

1386 • Arheologia este pentru viaţa socială ceea ce anatomia comparată este pentru viaţa organică. Un mozaic ne înfăţişează o întreagă societate, aşa cum un schelet de ihtiozaur subînţelege o întreagă creaţie. (Ca 1)

TALENT

1387 • Talentul este o poliţă pe care natura o dă omului de geniu şi care de multe ori are scadenţă foarte îndepărtată. (FG 71)

1388 • Talentul e ca frigurile : cînd te zgîlţîie, cînd te lasă. (Pch 20)

1389 • Interesul şi talentul sînt singurii sfetnici conştiincioşi şi limpezi la minte. (VT 35)

1390 • Fără faimă, la ce slujeşte talentul ? (Mb)

1391 • Nu există un talent mare fără să fie însoţit de o voinţă mare. Aceste două forţe gemene sînt necesare pentru ridicarea măreţului edificiu care este gloria. Voinţa poate fi şi trebuie să fie un mai puternic motiv de mîndrie decît talentul. Dacă talentul îşi are germenele într-o înclinare cultivată, voinţa este o biruinţă de fiece clipă asupra instinctelor, a gusturilor domolite, zăgăzuite, asupra capriciilor şi barierelor învinse, asupra greutăţilor de tot felul, învinse cu eroism. (Md 43)

1392 • Astăzi talentul trebuie să aibă norocul acela care face ca incapacitatea să reuşească în viaţă ; ba, mai mult : dacă nu admite condiţiile josnice care aduc succes mediocrităţii ce se caţără, el nu va reuşi niciodată. (ZM 59)

1393 • Talentul a fost întotdeauna o floare rară. (Mz 12)

1394 • Tînărul acesta (un tînăr recomandat lui Balzac ca să-i înlesnească publicarea unui roman — n.n.) reprezintă întreaga noastră epocă. Cînd nu te pricepi la nimic, te faci om de litere, devii om de talent. (Cor CZ aug 1835)

1395 • E ceva extrem de trist să vezi oameni care nu ştiu să facă o frază, n-au o idee, aruncîndu-se cu capul înainte în literatură şi luînd o dorinţă drept vocaţie. (Cor CZ aug 1838)

1396 • Natura dă talent, dar omul trebuie să-l lucreze, să-l scoată în evidenţă, prin voinţă, perseverenţă, curaj. (Cor HEB noiembrie 1846)

TĂCERE

1397 • Tăcerea adîncă este filosofia sufletelor alese. (At 3)

1398 • Tăcerea adîncă a robului bătut înfricoşează pe stăpîn. (SC 27)

1399 • Există unele nefericiri în fața cărora tăcerea este o datorie. (24—49)

1400 • Sărbătorile inimii nu sînt zgomotoase. (22—44)

1401 • În anumite împrejurări ale vieții este de ajuns doar să-ți simți prietenul lîngă tine, pentru că vorbele de mîngîiere măresc durerea, arătîndu-ți cît este de adîncă. (VP 117)

1402 • Oamenii care suferă peste puteri tac. Tăcerea aceasta este singurul mijloc de a învinge al oamenilor atacați : tăcerea face să slăbească atacurile orbești ale invidioșilor, hărțuielile sălbatice ale dușmanilor ; tăcerea aduce o biruință zdrobitoare și totală. Ce poate fi atît de complet ca tăcerea ? Ea este absolută și, ca atare, nu este ea o formă de manifestare a infinitului ? (P 19)

1403 • Adevăratul amator nu-și strigă satisfacția, ci se bucură în tăcere. (Fb 23)

1404 • Mulți oameni iau tăcerea drept fudulie. (37 I)

TEATRU

1405 • Teatrul este adunarea fără mare cheltuială a unei întregi societăți care se cercetează și petrece chiar pe seama ei. (MDo 7)

1406 • Teatrul este locul de corijare a moravurilor. (VP 136)

1407 • Teatrul, din nefericire, seamănă cu diligenţele care, fie goale, fie pline, pleacă la ora stabilită. (VP 136)

TINERET

1408 • Tineretul înseamnă în clipa aceasta tot ce va fi, în faţa a tot ce a fost — *La jeunesse représente en ce moment tout se qui sera devant tout ce qui fut.* (57)

1409 • Există o îndrăzneală a tinereţii care te face să săvîrşeşti fie mari prostii, fie să dobîndeşti mari succese. (MG 12)

1410 • Strunele onoarei sînt bine întinse şi răsună puternic în inimile tinere — *Les cordes de l'honneur sont bien tendues et resonnent fort dans de jeunes coeurs.* (MG 18)

1411 • La orice vîrstă, necunoscutul ne îngrozeşte fără să vrem. Tînărul este atunci ca soldatul care înfruntă tunurile, dar dă înapoi în faţa unor stafii. (Mţ 38)

1412 • Tinereţea este nobilă, fără minciună, în stare să se jertfească, dezinteresată — *La jeunesse est noble, sans mensonges, capable de sacrifices, désintéressée.* (Cv 16)

1413 • Tinereţea este întotdeauna dispusă la un soi de pripeală în a judeca, fapt care îi face cinste, dar nu-i serveşte. Tinerii sînt neîngăduitori pentru că nu ştiu nimic despre viaţă şi greutăţile ei. Criticul bătrîn este bun şi blînd, criticul tînăr este neîndurător ; acesta din urmă nu ştie nimic, celălalt ştie tot. (Cv 30)

1414 • Frumuseţea şi tinereţea sînt două avantaje datorite întîmplării, dar de care sîntem mîndri ca şi cum noi le-am fi cucerit. (Asf 72)

1415 • Pentru urechile unui tînăr, vorbele unui bătrîn sînt ca vorbele unui tînăr pentru urechile unui bătrîn : un zgomot fără noimă. (At 28)

1416 • Nu-i împiedic pe tineri să fie revoluţionari, dar numai cu condiţia să lase regelui libertatea de a le împrăştia întrunirile. (S 9) (Vorbeşte un bătrîn regalist. n.n.)

1417 • Există unele clipe în viaţă cînd sufletele tinere se complac să plutească în incertitudine. (S 12)

1418 • La şaptesprezece ani nu eşti în stare să judeci nici viitorul, nici trecutul, nici anume păreri despre societate. (G 51)

1419 • Către vîrsta de douăzeci de ani, impresiile morale vin prea repede una după alta, pen-

tru ca cea de acum să nu o slăbească pe aceea dinainte, oricît de adînci ar fi urmele lăsate de prima. (Dv 21)

1420 • La douăzeci şi unu de ani, prospeţimea vieţii pare de nedespărţit de puritatea sufletului — *À vingt et un ans, la fraîcheur de la vie semble inséparable de la candeur de l'âme.* (EG 23)

1421 • La douăzeci şi doi de ani, tinerii sînt încă destul de aproape de copilărie ca să se dedea la copilării. (EG 7)

1422 • La patruzeci de ani vrei totul, atît de teamă îţi este că nu vei obţine nimic ; pe cînd la douăzeci şi cinci de ani ai atîtea încît nu ştii ce să mai vrei. (Sl 12)

1423 • Un cusur al tinereţii este credinţa că toţi oamenii sînt puternici ca ea, defect care, de altfel, este legat de calităţile ei (...) Ea îi colorează pe oameni cu reflexele flăcării sale şi împrăştie asupra bătrîneţii prisosul său de viaţă. (CB 63)

1424 • Fiinţa inocentă îndrăzneşte ; fiinţa cu experienţă calculează, aidoma fiinţei vicioase. (EG 18)

1425 • Fără îndoială că, pentru a înţelege tinereţea, trebuie ca şi tu să rămîi tînăr. (Me 29)

1426 • În acest moment, tot tineretul este împins să devină republican, pentru că el doreşte să vadă în republică însăşi emanciparea lui. (ZM 62)

1427 • Tineretul simte o puternică nevoie de a admira ; îi place să se lege sufleteşte de cineva, este înclinat în mod firesc să asculte de oameni pe care îi socoate superiori, tot aşa cum este gata să se devoteze faptelor mari. (ZM 63)

1428 • Tinereţea are privilegii uimitoare : ea nu sperie. (VP 155)

1429 • Pe tineri îi impresionează numai faima personală, care, însă, este cea mai puţin însemnată dintre toate. (29—36)

1430 • Supărările tinereşti au viaţă scurtă. (27—10)

1431 • Pudoarea, zestrea sufletelor frumoase, te face ca, în tinereţe, doar să tresari cînd vezi o tînără frumuseţe, să o adori în tăcere. (25—20)

1432 • Tinereţea, veselă şi fără griji, nici nu se gîndeşte la moarte ; în primăvara vieţii, omul nu vede decît trandafiri, pretutindeni. (22—19)

TRISTEŢE

1433 • Nu ştiu să fie ceva mai îngrozitor ca un gînd de moşneag pe o frunte de copil. (F30 26)

1434 • Omul este întotdeauna uşor de atras spre petrecere, oricît de copleşit sufleteşte ar fi. (28—28)

1435 • În faţa regilor nu vii cu tristeţea pe faţă ; plîngerile şi plînsetele sînt un alai cu care cei mari nu se împacă. (21—44)

1436 • Se pare că cei care poartă în inimă un motiv tainic de tristeţe se simt atraşi unii spre alţii printr-o mutuală simpatie. (21—29)

1437 • Tristeţea în dragoste poate fi îndurată dacă este însoţită de izbucniri ; dar tristeţea întunecată şi mută sperie dragostea şi o îngheaţă. (29—19)

1438 • Supărarea nu dovedeşte nimic, nu duce la nimic, nu serveşte la nimic. (Cor SL iunie 1821)

1439 • Un pahar plin cu lacrimi nu face cît o farfurie de supă. (VB 47)

1440 • Nu plîngeţi deloc şi ţineţi seama că nici cu o sută de ocale de jelanie nu poţi să cumperi o litră de carne friptă. (15)

ŢĂRAN

1441 • Îndată ce ţăranul trece de la viaţa sa de muncă la o viaţă de huzur sau la adunarea de pămînturi, devine de nesuferit. (Mţ 13)

1442 • Oamenii de la ţară mor cu o adevărată filosofie : suferă, tac şi se întind la pămînt aidoma vitelor. (Mţ 27)

1443 • Ţăranul are măreţia sărăciei lucii, aşa cum bogatul are micimea ridicolului ; bogatul are patimi, ţăranul nu are decît nevoi ; ţăranul este aşadar de două ori sărac. (Ţr)

1444 • Numai cătănia îl scoate pe ţăran din sat. Şi la ce-i foloseşte armata ? — Să-i facă pe colonei să trăiască de pe urma soldatului, aşa cum burghezul trăieşte de pe urma ţăranului. Dar din o sută de colonei, este măcar unul ieşit din sînul ţărănimii ? (Ţr)

1445 • Revoluţia din 1789 a fost revanşa învinşilor. Ţăranii au făcut un pas către stăpînirea pămîntului, pe care legea feudală le-o interzicea de o mie şi două sute de ani. (Ţr)

1446 • Dacă este vorba de întrecere în şiretenie între un ţăran şi un diplomat, apoi diplomatul este cel ce rămîne bătut. (Dv 5)

1447 • Ţăranii nu ştiu decît de satul lor. (VB 13)

1448 • Cine are pămînt are război — *Qui a terre a guerre.* (23—5)

UMANITATE

1449 • Poate fi ceva mai monstruos, mai respingător, atît pentru religie cît și pentru filosofie, pentru știință cît și pentru sentiment, ca a-ți închipui că oamenii au fost aruncați pe pămînt împărțiți strict în națiuni și în mod necesar dușmani prin însăși alcătuirea lor ? Cine nu vede că, pe deasupra acestei diviziuni în naționalități, există marea unitate a omenirii, care impune ca oamenii să fie asociați firești și nu dușmani firești ? (63)

1450 • O invazie într-o altă țară nu este altceva decît un asasinat pe scară mare ; numai apărarea este legitimă. (63)

URĂ

1451 • Ura este viciul sufletelor meschine ; ele o alimentează cu toate minciunile și fac din ea un pretext pentru tirania lor josnică. (Md 19)

1452 • Ura, ca și dragostea, se hrănește cu cele mai neînsemnate nimicuri, totul îi priește. Așa cum ființa iubită nu poate face nimica rău, tot așa ființa detestată nu face nimica bun. (C 20)

1453 • Ura nu este contrariul iubirii, ci numai reversul ei. (4—87)

1454 • Dacă inima omului găsește locuri de popas cînd urcă pe crestele afecțiunii, foarte rar

se mai opreşte pe povîrnişul abrupt al sentimentului de ură. (MG 5)

1455 • Se pare că ura împotriva unui duşman creşte pe măsura superiorităţii lui faţă de noi. (V 4)

1456 • Între oamenii aflaţi necontenit împreună, ura şi dragostea se adîncesc necontenit; se găsesc în orice clipă motive pentru a se iubi sau a se urî tot mai mult. (VT 36)

1457 • Oamenii plini de ură caută să se pună bine cu toată lumea. (Ip II 39)

1458 • Ura este o prea statornică pornire ca să nu fie socotită o forţă vie. (Md 19)

1459 • Pentru inima omului, plăcerile urii satisfăcute sînt cele mai fierbinţi, cele mai puternice. Dragostea este oarecum aurul, iar ura este fierul acestei mine de sentimente care zace în noi. (VB 36)

1460 • Dragostea şi ura sînt sentimente care se nutresc din propria lor substanţă ; dar, dintre ele, ura are viaţa cea mai lungă. Dragostea are ca hotar forţe limitate, îşi trage puterile din viaţă, din dărnicie ; ura seamănă cu moartea, cu zgîrcenia, este oarecum o abstracţie activă, pe deasupra fiinţelor şi lucrurilor. (VB 36)

1461 • Ce pîrghie puternică este ura unei femei ! (4—87)

1462 • Ura nu calculează, nu cugetă niciodată și refuză să vorbească limba rațiunii. (50)

VALOARE

1463 • Nu ne simțim legați trainic de ceva decît pe măsura grijilor, muncii și dorințelor care ne-au costat. (Fc 19)

1464 • În artă există mai mulți de-alde Dominichino decît de-alde Rafael. (Cor SVS noiembrie 1849) (Pictori italieni din vremea Renașterii ; al doilea, o celebritate ; primul...)

1465 • Dacă omul a putut crea o unitate a identităților, nu a făcut-o dînd aceeași greutate și același titlu la două bucăți de aur ? Ei bine, poți, așadar, pune unul lîngă altul un ban de aur de la un sărac și alt ban de aur, acesta de la un bogat — și să declari tezaurului public că este vorba de două cantități egale. Dar în ochii omului care gîndește, unul din bani este, cu siguranță, mult mai valoros din punct de vedere moral decît celălalt, pentru că unul reprezintă o lună de fericire, pe cînd celălalt nu reprezintă decît cel mai trecător capriciu. (Se 22)

1466 • Valoarea caracterelor sporește valoarea situațiilor. (At 26)

1467 • Oamenii pot fi imediat şi uşor cîntăriţi de îndată ce consimt să intre pe tărîmul dificultăţilor. (ZM 62)

VANITATE

1468 • Vanitatea este ca un vînt care usucă totul. (Se 14)

1469 • În Franţa, cel mai naţional lucru este vanitatea. Masa vanităţilor rănite a stîrnit setea de libertate ; pentru ca mai tîrziu, cei mai aprigi căutători de nou să afirme că egalitatea este ceva cu neputinţă de admis. (Sv 4)

1470 • Vanitatea capătă atîtea chipuri încît se transformă, asemenea febrei, în tot atîtea friguri ale spiritului cîte friguri există create de sînge. (40)

1471 • Încearcă să vorbeşti unor simple cunoştinţe despre necazurile sau bucuriile tale ; vei culege indiferenţă, apoi plictiseală. Dar caută să le vorbeşti despre ei... frunţile li se descreţesc, buzele îţi surîd şi, cînd vei pleca, toţi te vor lăuda. (Cv 29)

1472 • Uneori este deajuns un dans, un cîntec fredonat cu acompaniament de pian, o plimbare la ţară, pentru a dezlănţui nenorociri îngrozitoare. Te laşi tîrît de glasul vanităţii, orgoliului,

te încrezi într-un surîs — și asta fie din nebunie, fie din nesăbuință. (G 60)

VIAȚĂ

1473 • Problema vieții nu constă în durata ei, ci în calitatea, varietatea, cantitatea senzațiilor trăite — *Le problème de la vie n'est pas sa durée, mais la qualité, le varié, le nombre des sensations.* (73)

1474 • Viața este compusă din întîmplări variate, din dureri și plăceri alternate. Paradisul lui Dante, această sublimă expresie a idealului, acest albastru veșnic nu se găsește decît în suflet, așa că a-l cere lucrurilor și faptelor vieții ar fi o voluptate împotriva căreia se înscrie mereu natura. (H 18)

1475 • Viața este o muncă, o meserie pe care trebuie să te trudești a o învăța. (G 60)

1476 • Viața este ca o haină : cînd se murdărește, o mai perii ; cînd se hărtănește ici-colo, o mai cîrpești ; dar rămîi îmbrăcat cu ea cît poți mai mult. (VB 74)

1477 • Morții greșesc cînd se întorc. (Ch 13)

1478 • Dacă nu știm chiar întotdeauna încotro mergem, măcar truda călătoriei o cunoaștem destul de bine. (VT 43)

1479 • Ucigător de dureroasă este situaţia în care se găseşte omul cînd, după ce a străbătut ca un zănatec drumul vieţii, îşi dă seama, privind pentru prima dată în urmă, că a săvîrşit neghiobii de neşters. Simte atunci aceeaşi durere că şi-a irosit viaţa, cum simte copilul care-şi pătează dis-de-dimineaţă hăinuţa de sărbătoare. Începe să plîngă, apoi îşi zice că lacrimile nu şterg petele, şi capătă din nou curaj ; mai face şi alte pete, dar de plîns nu mai plînge şi curînd-curînd hăinuţa este atît de murdară că nu se mai vede nici o pată. (29—47)

1480 • Viaţa ne ţine legaţi de ea printr-o suită de bune şi de rele. (VB 14)

1481 • Cîte din părerile, din vorbele noastre sînt dictate de evenimente necunoscute din viaţa noastră ! (Mz 10)

1482 • Viaţa nu este altceva decît ceea ce fac din ea sentimentele. (I 13 II 48)

1483 • În marile furtuni ale vieţii facem ceea ce fac căpitanii de nave care, cînd sînt surprinşi de uragan, uşurează corabia, aruncînd încărcăturile grele. (VB 75)

1484 • Viaţa nu poate merge înainte decît uitînd multe. (VB 95)

1485 • O viaţă obişnuită, fără întîmplări ieşite din comun, îşi pune pecetea, în cele din urmă,

chiar pe spiritul cel mai aventuros. Omul se modelează după soarta lui, acceptă viața așa cum i se oferă. (VP 130)

1486 • A dormi nu înseamnă a trăi. (22—51)

1487 • Viața nu înseamnă nimic fără farmecul unei iubiri împărtășite. (25—41)

1488 • Nimic nu macină timpul ca nimicurile. (Cor HEB oct 1834)

1489 • Dacă lucrurile mărețe sînt lesne de înțeles, ușor de înfățișat, apoi micimile vieții au nevoie de multe amănunte. (VT 36)

VICIU

1490 • O singură greșeală nu înseamnă viciu. (Pt 12)

1491 • O greșeală nu înseamnă viciu, dar după repetate recidive, viciul este vizibil. (Pt 13)

1492 • Este de ajuns să împingi un om pe calea destrăbălării, ca să scapi de el. (Pt 62)

1493 • Știți ce este viciul ? Cioclul care te duce la mormînt ! (Pt 62)

1494 • Patima nu stă niciodată să se gîndească. (S 69)

1495 • A fuma o ţigară înseamnă a trage foc în tine. (80)

VINOVĂŢIE

1496 • Nimic nu-i mai greu ca a face fericit pe omul ce se simte vinovat. (Cv 11)

1497 • Dacă picioarele sînt neliniştite, nu duc o conştiinţă curată. (5—100)

VIRTUTE

1498 • Virtutea nu poate fi îmbucătăţită ; ea există ca atare sau nu există deloc. (MG 23)

1499 • Virtutea este absolută, una şi indivizibilă, cum era republica, pe cînd viciul este multiform, multicolor, tumultuos, capricios. (MG pref 1835)

1500 • Există virtuţi atît de strălucitoare încît atrag umbra : oamenii se grăbesc să le pună sub obroc. (I 4)

1501 • Se spune că vitejia este singura virtute lipsită de făţărnicie. (B 21)

1502 • Virtutea care nu ţine seama şi de minte, nu este ea, oare, un viciu ? (Fb 17)

1503 • Spre ruşinea oamenilor, cînd am vrut să strîng mîna Virtuţii, am găsit-o dîrdîind de

frig într-o mansardă, mereu defăimată, trăind de azi pe mîine cu un venit sau o simbrie de o mie cinci sute de franci, fiind socotită o zănatecă, o ființă anormală, ori o toantă. (I 2) (Vorbește medicul Bianchon. n.n.)

1504 • Virtuții i se reproșează cu severitate lipsurile, în vreme ce calitățile viciului sînt privite cu multă bunăvoință. (Fb 12)

1505 • Căința și iubirea sînt cele două virtuți de la care trebuie să pornească toate celelalte. (Mț 44)

1506 • Sufletele mari sînt mereu dispuse să facă o virtute dintr-o nenorocire. (Ip I 12)

1507 • Moralistul n-ar putea tăgădui că oamenii bine crescuți și foarte vicioși sînt de obicei mult mai plăcuți decît oamenii virtuoși ; avînd de răscumpărat nelegiuiri, ei caută prevăzători indulgență, arătîndu-se și ei binevoitori față de cusururile judecătorilor, și asta îi face să treacă în ochii lumii drept niște oameni minunați. Deși există persoane fermecătoare printre cei virtuoși, virtutea se crede destul de frumoasă prin ea însăși, așa că nu se mai sinchisește să o arate; și apoi oamenii cu adevărat virtuoși — căci din rîndurile lor trebuie dați la o parte ipocriții — au aproape toți îndoieli în ce privește situația lor ; ei se cred păcăliți în marele iarmaroc al vieții și, deci, vorbesc cam acru, așa cum fac toți

cei ce pretind că nu li se recunosc meritele. (VB 11)

1508 • Geniul rămîne sărac, deşi luminează omenirea, virtutea rămîne mută, deşi se jertfeşte pentru binele obştesc. (Mţ 20)

1509 • Prevederea şi economia sînt două virtuţi gemene. (83)

1510 • Inimile nobile nu pot fi necredincioase, pentru că statornicia este o forţă cu care ele se împacă foarte bine. (Ş 27)

VOINŢA

1511 • Forţa şi înţelepciunea presupun şi voinţă. (Se 14)

1512 • Tăcerea adîncă este semnul unei voinţe de nestrămutat. (B 5)

1513 • Voinţa a două fiinţe ce se iubesc învinge totul. (Ip I 7)

1514 • Voinţa, într-un suflet chinuit de crîncene dezbateri interioare, este ca valurile unui lac bîntuit de furtună ; vîntul îşi schimbă direcţia în fiece clipă, valul fiind îndreptat cînd spre un mal, cînd spre celălalt. (H 13)

1515 • Dacă triumful voinţei proprii este una din plăcerile îmbătătoare ale vieţii oamenilor

mari, el este toată viața pentru ființele mărginite. (Fb 29)

1516 • Trupul subțiratic și plăpînd stă mărturie acelor naturi slabe în aparență, dar a căror putere este întotdeauna pe măsura voinței și care sînt puternice cînd trebuie. (Se 4)

VORBE... VORBE

1517 • Sînt unele vorbe pe care nu le poți scoate din inimă decît zdrobind-o. (B 37)

1518 • Poți duce departe de tot cîinii, tot arătîndu-le o bucată de slănină. (EG 20)

1519 • Persoanele care vorbesc agreabil și doresc un public sînt persoane cărora le place și să vorbească mult ; uneori ele devin obositoare. (Sl 2)

1520 • Există cuvinte care, aidoma trîmbițelor, tobei mari a paiațelor, atrag întotdeauna publicul. Cuvintele frumusețe, glorie, poezie au un fel de vrajă care cucerește pînă și mințile cele mai necizelate. (Ip 1 19)

1521 • Gîndirea amețește cu mult mai puțin decît cuvîntul. Tot vorbind, omul ajunge și el să creadă ce spune. (Ip III 11)

1522 • Orice om deștept este bucuros să găsească pe cineva cu care să stea de vorbă sau,

dacă vreţi, pe cineva care să-i asculte vorbele. (Ţr)

1523 • Vorbele spuse în batjocură veştejesc inima, jignesc toate sentimentele. (EB 15)

1524 • Zicem „vorbe de societate" acelui soi de conversaţie care nu se ocupă decît de cum mai e vremea, de toalete, de importanţa unui pliu de fustă, în sfîrşit, de acele grave nimicuri care îmbogăţesc mintea cu alte mii de nimicuri, spunînd mereu acelaşi şi acelaşi lucru. Cred că în Franţa s-ar putea confecţiona tipul veşnic al conversaţiei de vizită. (21—31)

1525 • Zeflemistul este omul care vede mereu lucrurile numai la suprafaţă ; de aceea este crud. (BN 7)

1526 • Dacă nu poţi prinde muştele oferindu-le oţet, cu atît mai puţin poţi prinde o femeie, oferindu-i acest neplăcut acid. (Cor BA martie 1849)

1527 • Cine vorbeşte mult vrea să ducă cu vorba. (Mn 7)

1528 • După logica celor cu cap sec — toţi flecari pentru că n-au de vorbit decît nimicuri — cei ce nu vorbesc despre treburile lor trebuie să aibă îndeletniciri necinstite. (MG 5)

1529 • Oamenii din specia „nătărău" vor să aibă răspuns la orice. Mai curînd bîrfesc decît să tacă. (F 28)

1530 • Uimirea este o laudă spusă pe nevrutelea. (4—70)

1531 • Bunul simț se manifestă prin cunoașterea atît a lucrurilor despre care nu trebuie vorbit, cît și a celor ce pot fi spuse. (Mn 6)

1532 • Astăzi hieroglifele nu mai sînt scrijelite pe marmura Egiptului, ci în mitologii, care nu sînt decît vorbe însuflețite. (34)

1533 • Dacă mijlocul de a opri mașinile cu abur s-a găsit, apoi tot geniul inventatorilor se va prăpădi pînă să-l găsească pe cel de a *stopa* limba unei portărese. (VP 126)

INDICE TEMATIC

CUPRINS

Lector : GHEORGHE MARIN
Tehnoredactor : MARIANA PUŞCAŞU

Bun de tipar 15.VI.1979. Apărut 1979.
Comanda nr. 1152. Tiraj : 50 000 ex. broşate.
Coli de tipar : 8,75.

Comanda nr. 90 004
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
Bucureşti — Piaţa Scînteii nr. 1
Republica Socialistă România

Au apărut:

SPICUIRI DIN ÎNȚELEPCIUNEA SPANIOLĂ

CUGETĂRI ARABE

Montaigne
AFORISME

Eminescu
CUGETĂRI